

MBUROJA

Numri 157
Nëntor 2022

ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES SË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

U promovuan 18 nëntogerë të rinj në Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut

Meetings of NATO Ministers of Defence

12-13

Mbedhje e Këshillit

Ministrja e mbrojtjes së Republikës së Maqedonisë së Veriut, Sllavjanka Petrovska, morri pjesë në Mbledhjen e Këshillit Veriatlantik të NATO-s i cili u mbajt më 12 dhe 13 dhjetor në selinë e NATO-s në Bruksel. Në sesionin e parë të mbledhjes së Këshillit Veriatlantik u konkludua se Aleanca e NATO-s është aleancë mbrojtëse, e cila është fuqimisht e përkushtuar dhe e unifikuar në qëllimin e saj parësor – përgjigje ndaj secilit aktivitet arëmiqësor dhe mbrojtjen e secilës pëllëmbë të territorit të NATO-s.

Ministrja e mbrojtjes Slavjanka Petrovska në këtë sesion theksoi se Maqedonia e Veriut mbetet e përkushtuar në kontributin e saj ndaj qëllimeve të përbashkëta të aleatëve, gjë për të cilën në vazhdimësi investon në zhbvillimin e kapaciteteve të saj dhe në pajisshmërinë dhe modernizimin e Armatës. “Vendimi i Samitit të Madridit traso i rrugën përmes të cilës do të kalojmë. Ajo që tashmë duhet bërë, është që në mënyrë efikase dhe në mënyrë të shpejtë të realizojmë obligimet tona dhe të investojmë në zhvillimin e kapaciteteve tona

X 2022

Réunions des ministres de la défense de l'OTAN

Veriatlantik të NATO-s

që janë më se të nevojshme”, tha ministrja Petrovska. Në sesionin e dytë të Këshillit Veriatlantik, në të cilën morri pjesë edhe Josep Borrell, përfaqësuesi i lartë i BE-së për politikë të jashtme dhe të sigurisë, e që u përkushtua misioneve dhe operacioneve, ministrja Petrovska theksoi se Maqedonia e Veriut si anëtare e NATO-s është seriozisht e përkushtuar ndaj fuqizimit të sigurisë së rajonit, gje që mund të shihet edhe përmes pjesëmarrjes së pjesëtarëve të Armatës sonë në misionin e NATO-s në Kosovë, si dhe në misionin e

BE-së në Bosnje e Hercegovinë. Ministrja Petrovska, para kolegëve të NATO-s theksoi se është më se e nevojshme të përshpejtohet procesi i eurointegritimeve, në bërë të kriterëve të përmbushura dhe rezultateve të arritura. Ministrja Petrovska shtoi se fillimi i negociatave nga ana e Maqedonisë së Veriut dhe Shqipërisë për anëtarim në BE është shenjë pozitive dhe kontribuon në stabilitetin dhe në zhvillimin e Ballkanit Perëndimor. Ajo e përshëndeti edhe dhënien e statusit kandidat Bosnje e Hercegovinës.

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Anëtarë të këshillit botues:
Lidija Jançova-Hristova
Sonja Kramarska
Afërdita Volina
Toni Janevski, nënkolonel
Liljana Petreska, nënkolonele
Violeta Kostadinova, nënkolonele
Biljana Ivanova
Dr. Zhanet Ristoska

Kryeredaktore përgjegjëse
Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:
Umit Redzeqi
(redaktor i artit grafik dhe teknikës),
Kristina Ilievska
(gazetare dhe fotografe),
Bujar Zylfiqari
(përkthimi dhe redaktimi në gjuhën shqipe)
Biljana Ivanova
(redaktor teknik i këtij numri)

Shtyp:
„Evropa 92” – Koçan

MBUROJA
Është revistë e
Ministrit të Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë në muaj
publikohet edhe në ueb
faqen e Ministrit të Mbrojtjes
<https://mod.gov.mk/штит>

2
Mbedhje e Këshillit Veriatlantik të NATO-s

18
Trendet e reja gjeopolitike në Europë
dhe busulla strategjike e BE-së

përmbajtja

MBUROJA ■ viti XIV ■ numri 157 ■ nëntor 2022

Info	
Ministria Petrovska pwr vizitw pune nw Paris	6
Në Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut promovohen 18 nëntoger të rinj	7
Jubile	
Jubileu i 30 vjetorit të formimit të mbrojtjes dhe Armatës së Maqedonisë Nga idea deri te ndërtimi i sistemit të mbrojtjes nacionale (9)	8
NATO-aktivitete	
NATO dhe stërvitjet aleate (4)	12
Global	
Përdorimi i armëve taktike bërthamore në konfliktin ruso-ukrainas	14
Misionet	
Storja e një lufte – Lufta Iran-Irak (1980 – 1988)	21
Solemnisht u shënuar Dita e Komandës për Operacione	27

Armatim	
Fluturakja pa pilot „MQ-9 Reaper”	34
Armatim	
Kërcënime vdekjeprurëse në Ukrainë	38
Armatim	
„Aichi D3A”	42
Aeroditar	
Modelet e shënjestrës	46
Muzetë ushtarakë	
Muzeu suedez i aviacionit „Aeroseum”	48
Global	
Gratë informojnë për Afganistanin	50
Piktorët dhe lufta	
Krsto Hegedushiq Duke e riparuar botën e cënuar	54
Film	
„Apokalipsi sot” Aspekti surrealist i luftës	56
„Parajsa e Bardhë” – vend pikniku me pishina natyrore	58

32
Fluturakja pa pilot „ScanEagle”

41
„PANTER” 155 mm

SHKRUAN:

Dr. Zhanet Ristoska
Kryeredaktor
përgjegjës

Për gratë, paqen dhe sigurinë

Pothuajse në çdo numër të revistës "Mburoja" mund të lexoni përmbajtje që lidhen me barazinë gjinore, pavarësisht nëse shkruajmë për një aktivitet që zhvillohet në Ministrinë e Mbrojtjes dhe Ushtrinë apo nga ana tjetër janë tekste të një Natyra edukative dhe informative, siç ishte, për shembull, teksti për mbrojtjen nga dhuna me bazë gjinore në shoqëritë pas konfliktit ku janë krijuar misione paqeruajtëse ndërkombëtare, ose teksti në këtë numër për shtypjen e grave intelektuale në Afganistan sot.

Se barazia gjinore është ndër prioritetet më të larta në Ministrinë e Mbrojtjes vërteton edhe pjesëmarrja e vazhdueshme e ministres së Mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, në një numër të madh konferencash, forumesh dhe debatesh shkencore që trajtojnë tema nga kjo fushë. Si përmes adresimeve të saj për publikun, kur nuk harron të përmend se shoqëria ka nevojë për më shumë gra në poste drejtuese dhe se gratë në shoqëri nuk janë thjesht një kuotë, një numër në shoqëri, por ato japin rezultate reale dhe cilësore dhe gratë duhet të jenë të dukshme dhe të njohura në publik. Në këtë kontekst, do të përmend pjesëmarrjen e ministres së mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, në panelin e diskutimit me titull "Roli i gruas në kohë krize", në konferencën ndërkombëtare për promovimin e barazisë gjinore "Gratë në politikën e jashtme", në të cilën, përmes videos, ministrja iu referua rëndësisë së Rezolutës 1325 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara, Gratë, Paqja dhe Siguria, duke vënë në dukje se kriza në Ukrainë duhet të jetë një kujtesë për përfshirjen e grave në të gjitha fushat e parandalimit të konflikteve dhe paqes. ndërtësë. Në fjalën e saj, ministrja iu referua edhe arritjeve në Ministrinë e Mbrojtjes mbi planin e barazisë gjinore dhe u shpreh se Ministria e Mbrojtjes është sot lider në politikën e barazisë gjinore, dhe perspektiva gjinore është e integruar në të gjitha dokumentet strategjike të Ministrisë së Mbrojtjes dhe të Armatës. Ministrja e Mbrojtjes mori pjesë edhe në forumin "Gratë, Paqja dhe Siguria" në Prishtinë, ku theksoi se sa i përket pjesëmarrjes së grave në mbrojtje, është bërë një hap i madh në numrin e grave në Armatë por edhe në përfshirjen e barazisë gjinore dhe barazisë gjinore perspektiva në politikën e Ministrisë. "Në vitin 2012 numri i grave në ushtri ishte nën 5 për qind, ndërsa sot është mbi 10 për qind. Ministria është e sensibilizuar gjinore, pra në Ministri punojnë 28 trajnerë gjinorë të NATO-s, të cilët në vazhdimësi kryejnë trajnime për nevojën e barazisë gjinore, balancës gjinore dhe politikave të ndjeshme gjinore", theksoi ministrja në Forum.

Dhe për faktin se shumë gjëra kanë ndryshuar realisht në mbrojtje e tregon edhe promovimi i nëntogerëve të rinj në Armatë, ku është arritur balanca gjinore si një parametër domethënës për vlerësimin e integritetit të perspektivës gjinore. Si rezultat i regjistrimit të një numri të madh të kandidatëve cilësorë për pranim në studimet në Akademinë Ushtarake, në radhët e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut graduan 9 oficerë të rinj dhe 9 oficerë të reja femra, të cilat ju shkruajmë rreth në këtë numër të revistës sonë.

„Orce Nikollov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqësojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes

TË NDERUAR PJESËTARË TË ARMATËS DHE TË PUNËSUAR NË MM,

Redaksia e revistës „Mburoja“ ju inkurajon të dërgoni shkrime rreth aktiviteteve më të rëndësishme në kuadër të njësive suaj organizative. Shkrimet e juaja, informatat, apo reportazhet me fotografitë përkatëse, mund të na i dërgoni në adresat vijuese:

zanet.ristoska@mod.gov.mk, kristina.ilievska@mod.gov.mk, stit@mod.gov.mk

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Ministrja Petrovska për vizitë pune në Paris

Ministrja e Mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, pas takimit të ministrave të mbrojtjes në Bruksel, shkoi për një vizitë pune në Francë, ku u takua me ministrin francez të Forcave të Armatosura, Sebastien Lecornu. Në takim u diskutua për bashkëpunimin mes dy ministrive dhe situatën në vendin tonë dhe në rajon. Pas takimit, ministrat nënshkruan Marrëveshjen për bashkëpunim në fushën e mbrojtjes, e cila është gjithashtu e para e këtij lloji mes dy vendeve, dhe pas nënshkrimit të marrëveshjes për blerjen e pajisjeve ushtarake të prodhimit francez. Kjo marrëveshje parasheh intensifikimin e bashkëpunimit të mbrojtjes maqedono-franceze. Marrëveshja parashikon bashkëpunim të frytshëm dypalësh në disa fusha, si mbështetja reciproke dhe zhvillimi i politikës strategjike të mbrojtjes, organizimi dhe funksionimi i forcave, pjesëmarrja në operacionet ndërkombëtare, stërvitjet dhe trajnimet

ushtarake, edukimi ushtarak e të tjera. „Bashkëpunimi në mbrojtje ndërmjet Maqedonisë së Veriut dhe Francës është në një fazë të zhvillimit të fuqishëm dhe në këtë moment po përjeton maksimumin. Marrëveshja do të japë kontribut shtesë për bashkëpunimin ekzistues në fushën e trajnimit dhe edukimit ushtarak të personelit të ushtrisë në shkollat prestigjioze ushtarake franceze, si dhe mundësi për zhvillimin e përbashkët të aftësive dhe aftësive të pjesëtarëve të forcave të armatosura dhe në zhvillimi i ndërveprimit në terrenin ushtarak Krivolak”, tha ministrja Petrovska në takimin me Lecornu. Ministrja Petrovska theksoi rëndësinë e intensifikimit të integritetit të Ballkanit Perëndimor në BE, si investim në sigurinë dhe sigurinë e rajonit, por edhe

të Evropës. Ministrja Petrovska vizitoi edhe Institutin e Studimeve të Avancuara për Mbrojtjen Kombëtare të Francës, ku pati takim me drejtorin e institutit, gjenerallejtënant Benoit Durre. Në takim u theksua rëndësia e Marrëveshjes së Bashkëpunimit në mbrojtje, e cila do të krijojë mundësi të shumta për trajnim dhe edukim të anëtarëve tanë në shkollat e mesme prestigjioze në Francë.

Ministrja Petrovska për vizitë në Slloveni

Ministrja e Mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, ishte në një vizitë dyditore në Slloveni. Pas pritjes me nderime ushtarake në Ministrinë e Mbrojtjes së Sllovenisë, ministrja Petrovska dhe kolegu i saj sloven, Marjan Sharec, mbajtën takim ku u konfirmua përkushtimi i përbashkët për bashkëpunim më të fortë në mbrojtje. „Sllovenia si vend është miku ynë i dëshmuar, aleati dhe mbështetësja me zë të lartë e integritetit evropian të Maqedonisë së Veriut. Këtë vit shënojmë 30 vjet bashkëpunim mes dy vendeve dhe 28 vjet bashkëpunim në mbrojtje, të cilat lanë gjurmë në zhvillimin e mbrojtjes dhe të ushtrisë. Jetojmë në kohë komplekse me sfida të shumta të sigurisë dhe prandaj si vende të afërta dhe mike dhe si aleatë në NATO, duhet të këmbëngulim në rrugën tonë drejt një bashkëpunimi edhe më të fortë, edhe më intensiv të mbrojtjes”, tha ministrja Petrovska pas takimit. Në kuadër të sigurisë rajonale, ministri tha se rajoni po përballet me sfida të veta, por asnjë sfidë nuk është e pakapërcyeshme nëse ka vullnet politik, guxim dhe fokus në bashkëpunimin dhe prosperitetin e ardhshëm. Ministrat në takim u angazhuan për bashkëpunim edhe më të fortë në fushën e mbrojtjes,

me ç’rast ministrja Petrovska bëri thirrje për intensifikimin e stërvitjeve të përbashkëta dhe trajnimeve në poligonin e ushtrisë “Krivolak”, duke përfunduar marrëveshjen për bashkëpunim në mbrojtje me qëllim të zhvillimit kapacitetet mbrojtëse dhe planifikimi dhe përbashkëta me kërcënimet kibernetike, hibride dhe asimetrike. Petrovska dhe Sharec diskutuan edhe për bashkëpunimin në kuadër të misioneve të NATO-s, përkatësisht pjesëmarrjen e përbashkët në të ashtuquajturat. prania e përforcuar në Letoni, ku paqeruajtësit maqedonas janë pjesë e kontingjentit sloven. Në Slloveni, Petrovska u takua edhe me presidentin e Sllovenisë, Borut Pahor. Në fokus të bisedimeve ishte e ardhmja e Ballkanit Perëndimor, e cila është e lidhur ngushtë me strukturat evropiane dhe euroatlantike, veçanërisht në “dritën” e realitetit të ri gjeopolitik dhe rreziqeve aktuale të sigurisë që rrjedhin nga agresioni rus ndaj Ukrainës. Petrovska dhe Sharec diskutuan edhe për bashkëpunimin në kuadër të misioneve të NATO-s, përkatësisht pjesëmarrjen e përbashkët në të ashtuquajturat. prania e përforcuar

në Letoni, ku paqeruajtësit macedonas janë mhta e kontingjentit sloven. Në Slloveni, Petrovska u Takua edhe me Presidentin e Sllovenisë, Borut Pahor. Fokusi i bisedimeve ishte e ardhmja e Ballkanit Perëndimor, e cila është e lidhur ngushtë me strukturat evropiane dhe euroatlantike, veçanërisht në atë të “tretë” dhe realitetin e gjeopolitikës dhe rreziqet aktuale të sigurisë që rrjedhin nga agresioni rus ndaj Ukrainës. Në bazë, ministrja Petrovska pati mundësinë të njoftohet me objektet e shkollës rajonale të akredituar nga NATO për operacione “ajër-tokë”, në të cilën pjesëtarët e ushtrisë sonë përfunduan me sukses trajnimin e specializuar.

Në Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut promovohen 18 nëntoger të rinj

Në kazermën “Goce Dellçev” në Shkup, me ceremoni përkatëse u promovuan nëntogerët e rinj të Armatës, ndërsa klasa e re e kadetëve të Akademisë Ushtarake “Gjeneral Mihailo Apostolski” bëri betim solemn. Në këtë ceremoni foli ministrja e Mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, e cila theksoi se profesioni i ushtarit, nënoficerit apo oficerit në Armatën e Maqedonisë tregon dashurinë për atdheun dhe vendosmërinë që secili duhet të japë kontributin e vet në zhvillimin e tij, mbrojtje dhe siguri. “Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut është e njohur nga qytetarët e saj si një institucion që është gjithmonë i gatshëm të ndihmojë dhe t’u përgjigjet të gjitha sfidave, por në të njëjtën kohë të kontribuojë në ruajtjen e paqes, sigurisë dhe stabilitetit përtej kufijve të vendit tonë”, tha Petrovska. Duke përgëzuar zyrtarët e rinj, nëntë prej të cilëve meshkuj dhe nëntë femra, Petrovska theksoi se nga sot bëhen pjesë e një organizate që themeli i saj janë standardet, rregulli dhe disiplina, organizatë në të cilën punojnë profesionistë me përvojë të cilët kanë dhënë një kontribut vetëmohues. për

zhvillimin e ushtrisë, profesionistëve që na udhëhoqën në rrugën drejt aleancës më të madhe ushtarako-politike, aleancës së NATO-s. “Falë këtyre njerëzve me përvojë u bënë vlerësime dhe analiza, u krijuan dokumente strategjike mbi bazën e të cilave kryhet modernizimi i Armatës. Po blihen pajisje dhe armatime të reja moderne, të cilat do të kenë një rëndësi të madhe për ju dhe kolegët tuaj për kryerjen e detyrave. Por një ushtri nuk është e plotë nëse modernizohet vetëm me pajisje dhe armë. Investimi në secilin prej jush e bën Ushtrinë tonë simbol të shtetësisë”, theksoi ministrja. Ministrja Petrovska, duke iu referuar kapacitetit njerëzor që është vendimtar për zhvillimin e mëtejshëm të mbrojtjes, u tha 39 kadetëve të rinj që dhanë betimin solemn, ndër të cilët 31 janë nga Republika e Maqedonisë së Veriut, gjashtë nga Bosnja dhe Hercegovina dhe dy nga Mali i Zi, se në Akademinë Ushtarake do të krijojnë një ekip oficerësh të rinj që i lidh diçka më shumë sesa uniforma - respekti për njëri-tjetrin dhe premtimi se në të ardhmen do të bëjnë gjithçka për të garantuar sigurinë dhe paqen në këtë rajon të cilit. ne të gjithë i përkasim.

„Unë ju shikoj me entuziazëm si një ekip që është i gatshëm të kapërcejë çdo sfidë. Nga sot secili prej jush do t’i bashkohet Ushtrisë. Ju sjellni energji të re, mendim progresiv, por mos harroni kurrë kontributin e pjesëtarëve veteranë të Ushtrisë së kaluar dhe të tashme. Shikojini me shumë respekt, sepse ata janë përgjegjës për atë që kemi sot”, tha ministrja dhe shtoi se si ministre e mbrojtjes prioritet i saj është t’u ofrojë kushte për arsimim të vazhdueshëm dhe zhvillim profesional. Dekani i Akademisë Ushtarake, kolonel Mitko Bogdanovski, për togerët e sapograduar tha se ata janë udhëheqësit dhe promovuesit e ardhshëm të shtetit dhe të Ushtrisë, ndërsa kadetët i përgëzoi për vendosmërinë e tyre për të vazhduar shkollimin në Akademinë Ushtarake dhe uroi sukses gjatë studimeve. Në këtë ceremoni, ministrja Petrovska dhe zëvendëshefi i Shtabit të Përgjithshëm, gjenerali Azim Nuredin dhe këshilltari për siguri kombëtare i presidentit Stevo Pendarovski, Blerim Kolali, i dhuruan tre kadetët e renditur të parë, Kristijan Ilievski, Nikolina Pejoviq dhe Sara Ilievska. pllakata për suksesin e tyre.

Në këtë vit, kur shënojmë 30 vjetorin e formimit të Mbrojtjes dhe Armatës së Maqedonisë, meriton të kujtojmë fillimet, filizat e sistemit mbrojtës të Maqedonisë. Në fakt, paAURësia e Republikës së Maqedonisë (RM) në vitin 1991 nuk do të kishte përfunduar plotësisht, nëse udhëheqja shtetërore maqedonase nuk do të kishte ndërmarrë hapa vendimtarë në drejtim të ndërtimit të një sistemi mbrojtës për mbrojtjen e sovranitetit dhe integritetit të territorit dhe popullsia me forcat e veta të armatosura. Prej aty, ndërtimi i sistemit të mbrojtjes kombëtare të Republikës së Maqedonisë dhe formimi i Forcave të Armatosura të Maqedonisë në formën e Armatës së Republikës së Maqedonisë (ARM) në vitin 1992, si një nga atributet më të rëndësishme të shtetësisë. përfaqësonte përfundimin e procesit të pavarësisë së shtetit. Tre dekadat e fundit që nga formimi i ARM-së nga këndvështrimi historik në dritën e tridhjetëvjetorit të formimit të saj dhe ndërtimit të një sistemi të paAURur mbrojtës maqedonas meritojnë vëmendje të veçantë.

Përpjekjet fillestare të Republikës së Maqedonisë ishin që në mënyrë të paAURur të ndërtojnë sistemin e saj të mbrojtjes dhe strategjinë e mbrojtjes, dhe ARM-në të përmirësohet, pajiset dhe trajnohet për t'iu përgjigjur të gjitha llojeve të kërcënimeve dhe kërcënimeve për sigurinë dhe integritetin territorial të shtetit. Në këtë botim dhe në vijim të revistës "Mburoja" do të kujtojmë kompleksitetin, dinamizmin dhe specifikën e kushteve në të cilat u hodhën themelet e mbrojtjes dhe Armatës maqedonase, zhvillimin e saj dhe ndërtimin e sistemit të mbrojtjes dhe sigurisë së Maqedonisë. Republika e Maqedonisë, roli i saj në konfliktin e vitit 2001, si dhe kontributi i saj i madh në përpjekjet e Republikës së Moldavisë në procesin e integritetit euroatlantik.

Jubileu i 30 vjetorit të formimit Nga idea deri te ndërtim

Zhvillimi i institucioneve arsimore ushtarake, i qendrave dhe i komandave të trajnimit

Paralelisht me formimin dhe zhvillimin e AU, ARM-ja punoi intensivisht në përmirësimin e cilësisë së stërvitjes së ushtarëve. Në vitet e para pas themelimit të ARM-së, ishte karakteristikë se trajnimi bazë, specialistik dhe kolektiv i ushtarëve dhe njësisve kryhej drejtpërdrejt në njësitë mëmë. Kjo zgjidhje ishte logjike dhe praktike që në fillimet e ARM-së, por në vetvete ishte një barrë e madhe për njësitë operative, të cilat përveç misionit të ruajtjes së gatishmërisë luftarake, bënë përpjekje shtesë për kryerjen e trajnimeve të mëvonshme të të rinjve. breza ushtarësh-rekrutë. Me qëllim të përmirësimit të cilësisë së stërvitjes së ARM-së dhe lehtësimit të forcave operative, në vitin 1996. u krijuan disa qendra për stërvitjen individuale bazë dhe të specializuara të ushtarëve, ndërsa trajnimi kolektiv mbeti të kryhej në njësitë vendase. U krijuan qendra stërvitore për këmbësorinë, artilerinë, logjistikën, rojet kufitare, policinë ushtarake dhe skautët. Me këtë zgjidhje u përmirësua shumë cilësia e stërvitjes së ushtarëve. Qendrat e trajnimit të specializuara për futjen ekonomike, efikase dhe të shpejtë të rekrutëve të rinj në shërbim të ARM-së, trajnimin bazë

të tyre, si dhe përgatitjen profesionale për degën apo shërbimin ku ata janë të dislokuar. Njësitë operative pranuan ushtarë të cilët kishin kryer stërvitjen bazë dhe menjëherë vazhduan me stërvitjen kolektive.

Komanda për Trajnim dhe Doktrina

Me transformimin e parë të ARM 2000-2002. konsideratat ishin se organizimi i trajnimit duhet të përmirësohet më tej. Kështu, më 19.3. Në vitin 2001 në kazermën "Goce Dellçev" në Shkup, në varësi të drejtpërdrejtë të Shtabit të Përgjithshëm të ARM-së, u themelua Komanda e Stërvitjes (KZO), e cila përfshinte tri qendra stërvitore: Qendra për Stërvitje të Këmbësorisë (Manastir), Qendra për Roje Kufitare (Veles.) dhe Qendra e Trajnimeve Gjinore dhe Shërbimeve - CORSE (Shkup). Me transformimin e dytë të ARM-së, 2004-2008 dhe zbatimin e udhëzimeve të PSV-së nga viti 2004, më 15.12.2006, KZO u transformua dhe u integrua në përbërjen e saj Qendrën për Trajnim Individual (Veles), Qendrën për Trajnim dhe trajnim të qenve (Gjorce). Petrov, Shkup), Qendra për Gjuhë të Huaja (Goce Dellçev, Shkup), Qendra për stërvitje në ujë (Ohër), Qendra për stërvitje në kushte dimërore (Popova Shapka), poligonin ushtarak "Krivolak" dhe poligonin e qitjes". Petrovec" ". Vlen të përmendet se Qendra për

it të mbrojtjes dhe Armatës së Maqedonisë i i sistemit të mbrojtjes nacionale (9)

Stërvitjen e Këmbësores, Qendra për Rojet Kufitare dhe Qendra e Stërvitjes Gjimore dhe Shërbimeve nuk ekzistonin më në strukturën e KzO. Kjo u bë për arsye se sipas Rishikimit Strategjik të Mbrojtjes (PSV) të vitit 2004, Ministria e Mbrojtjes dhe Forcat e Armatosura iu afruan dorëzimit të funksioneve të sigurimit të kufirit shtetëror Ministrisë së Punëve të Brendshme dhe Policisë Kufitare të sapokrijuar, si dhe për shkak të braktisjes së modelit të rekrutimit të mbrojtjes dhe profesionalizimit të plotë të ARM-së. Për shtetasit maqedonas të cilët shprehën dëshirën për shërbim vullnetar ushtarak në kohëzgjatje prej 3 muajsh, në përputhje me ndryshimet në Ligjin për shërbimin në Forcat e Armatosura të vitit 2003 dhe 2005, u themelua Qendra për trajnime individuale me seli në "Kazerna Alexo Demnievski-Bauman në Veles. Që nga marsi i vitit 2010, në kuadër të riorganizimit të SHV "Gjeneral Mihailo Apostolski", Komandës së Stërvitjes i është shtuar edhe Qendra për trajnimin e kadetëve (Kazerna "Goce Dellçev", Shkup). Me transformimin e tretë të ARM-së 2012-2015, Komanda e Stërvitjes u shndërrua në Komandë për Stërvitje dhe Doktrinë (KOD). Vazhdimi i përmirësimit të ekonomisë dhe efikasitetit të COD, në 2012 është themeluar qendra për mbështetje të trajnimit, me lokacion në AP "Krivolak", e cila përfshinte Qendrën e Stërvitjes së Ujit

në Ohër, Qendrën Stërvitore Dimërore në Popova Shapkë dhe poligonin e qitjes "Petrovec". Përveç kësaj, në përbërjen e Kodit u krijua një Qendër për zhvillimin e doktrinave, rregullave, udhëzimeve dhe mësimëve të nxjerra dhe një Qendër për simulime, të dyja me qendër në kazermën "Alexo Demnievski-Bauman" në Veles, në përbërje të Kodit, i cili filloi të përshejtuar. prodhimi i literaturës ushtarake dhe përmirësimi i stërvitjes dhe praktikës së komandave dhe shtabeve për planifikimin dhe kryerjen e operacioneve.

Në kuadër të QTI, Qendra për Trajnim Individual ka për mision organizimin, përgatitjen dhe realizimin e trajnimit individual të ushtarëve, nënoficerëve dhe oficerëve nga përbërja aktive dhe rezervë e ARM-së. Detyrat që kryen kjo qendër janë zhvillimi i planeve dhe programeve për realizimin e trajnimit të ushtarëve, nënoficerëve dhe oficerëve nga përbërja aktive dhe rezervë e ARM-së, realizimi i kurseve të avancuara për oficerë dhe nënoficerë. nga përbërja aktive dhe rezervë, realizimi i një kursi bazë për nënoficerët nga përbërja aktive dhe rezervë, realizimi i trajnimit të ushtarëve profesionistë dhe realizimi i trajnimit me ushtarë në shërbimin vullnetar ushtarak.

Në përputhje me aktet ligjore dhe nënligjore, nënoficerët e ARM-së që nga viti 2001 trajnohen përmes kurseve

të dedikuara të organizuara nga KzO-KOD, në të cilat dërgohen ushtarët profesionistë më të përgatitur dhe me përvojë të cilët pas përfundimit të kurseve prodhohen në gradën e lartë rreshter. Bie në sy mungesa e organizimit të kurseve për nënoficer në periudhën 2010-2020, e cila ka ndikuar negativisht në plotësimin e pozitave të nënoficerëve në njësitë e ARM-së, të përtëritjes së nënoficerëve dhe orientimit të qetë në karrierë. Gjatë vitit 2020, Ministria e Mbrojtjes dhe Ministria e Mbrojtjes ndërmorën një sërë masash dhe aktiviteteve përgatitore për të eliminuar këtë mangësi dhe për të rifilluar kurset për nënoficerët. Në grupin e parë të kandidatëve për nënoficer në fund të vitit 2020. Janë gjetur 65 kandidatë, ushtarë profesionistë, ndërsa rekrutimi i kandidatëve të rinj vazhdon deri në plotësimin e nevojave të Ushtrisë. Pas rekomandimeve të PSO 2004, në ndryshimet në Ligjin për Mbrojtjen e R. Maqedonisë për heqjen e shërbimit të detyrueshëm ushtarak dhe profesionalizimin e plotë të ARM-së nga viti 2006 deri në vitin 2007, qytetarëve iu është mundësuar shërbimi ushtarak në baza vullnetare për 3 muaj, në kuadër të Qendrës Individuale të Trajnimit të KOD-së. Nga grupi i ushtarëve që kanë shërbyer vullnetarisht shërbimin ushtarak, Ministria e Mbrojtjes në mënyrë periodike, në përputhje me

nevojat për plotësimin e ARM-së dhe sipas miratimit të dhënë nga Qeveria, ka bërë përzgjedhjen dhe përzgjedhjen e ushtarëve të rinj profesionistë. Në periudhën nga vendosja e dispozitës ligjore për shërbimin vullnetar ushtarak deri në janar të vitit 2020, këtë mundësi e kanë shfrytëzuar gjithsej 5400 qytetarë të Maqedonisë. Megjithatë, me kalimin e viteve u bë e qartë se numri i kandidatëve për të plotësuar postet vakante ushtarake ishte i pamjaftueshëm. Mungesa e sasisë ndikoi drejtpërdrejt në cilësinë e kandidatëve. Prandaj, MM, në bashkëpunim me SHP, në ndryshimet në Ligjin për Shërbimin nga viti 2020. ofroi një zgjidhje tjetër. Në këtë rast të veçantë, kushti i shërbimit të mëparshëm ushtarak vullnetar nuk është më një kusht eliminues për aplikimin në konkurs për praninë në ushtri. Kështu, numri i kandidatëve të interesuar që aplikojnë për punësim në

Ushtri si ushtarë profesionistë është rritur ndjeshëm dhe nga ky numër komisionet mund të përzgjedhin kandidatët vërtet cilësorë.

Qendra e trajnimit të kadetëve të KOD-së ka për detyrë organizimin, përgatitjen dhe realizimin e trajnimeve me kadetë dhe kandidatë për oficerë në Ushtri, me këto detyra: përgatitjen e planeve dhe programeve për organizimin dhe realizimin e trajnimeve me kadetë dhe kandidatë për oficerë për Shërbimet e ushtrisë, trajnime ushtarake individuale dhe të përgjithshme deri në nivel toge, trajnime dimërore, stërvitje në ujë dhe not, trajnim për drejtimin e automjeteve motorike dhe teste drejtimi, trajnim për kandidatët e kadetëve dhe oficerëve, trajnimi profesional-specialist për gjininë (Kurs për komandantët e togave) dhe realizimi i aktiviteteve edukative jashtëshkollore. Qendra e mbarështimit dhe trajnimit të qenve ka për detyrë

të mbarështojë dhe trajnojë qen për qëllime të ndryshme, si dhe të trajnojë instruktorë dhe ushtarë për të qenë mbajtës të qenve të shërbimit për nevojat e ARM-së. Qendra për Mbështetjen e Stërvitjes mbështet stërvitjen kolektive të komandave dhe njësisë të Ushtrisë gjatë realizimit të stërvitjeve të planifikuara taktike, gjuajtjeve, stërvitjeve në ujë dhe stërvitjeve në kushte dimërore, duke ofruar kushte për realizimin e stërvitjeve dhe gjuajtjeve të planifikuara në AP "Krivolak" dhe në poligonin e qitjes "Petrovec", përkrahja e komandave dhe njësisë në krijimin dhe realizimin e ushtrimeve të planifikuara në Qendrën simuluese, realizimi i stërvitjes individuale dhe mbështetja e stërvitjes kolektive në kampin e stërvitjes në ujë, përkrahja e trajnimeve individuale dhe kolektive të njësisë të ARM-së. në Kampin stërvitor në kushte dimërore. Qendra për Gjuhët e Huaja ka për detyrë përgatitjen dhe realizimin e kurseve të gjuhëve të huaja për nevojat e pjesëtarëve të Ministrisë së Mbrojtjes dhe të Ushtrisë. Mësimi i gjuhës angleze

është kushti dhe prioriteti i parë për arritjen e ndërveprimit me NATO-n. Prandaj, Ministria e Mbrojtjes dhe Shtabi i Përgjithshëm i ARM-së gjatë viteve i kanë kushtuar vëmendje të veçantë kësaj çështjeje. Krahas kurseve të gjuhës që ndjekin persona nga Ministria e Mbrojtjes dhe Ushtria jashtë vendit, rëndësi të madhe kanë edhe kurset e gjuhës që organizohen në shtëpi, për arritjen e një niveli më të lartë të njohjes së gjuhëve të huaja, mbi të gjitha në anglisht. Me sponsorizimin e Mbretërisë së Bashkuar dhe Shteteve të Bashkuara, në disa kazerma të ushtrisë janë ngritur laboratorë për studimin e gjuhës angleze. Me mbështetjen dhe financimin e zyrave të atasheve të mbrojtjes të disa vendeve mike dhe aleate, si Turqia, SHBA, Gjermania, Franca, Italia e të tjera, organizohen kurse bazë dhe të avancuara për mësimin e gjuhëve të huaja në ushtri. dhe mësimi i mëtejshëm i gjuhëve, si dhe arsimit ushtarak, vazhdon në vendet pritëse.

Dr. Pavle Arsoški, gjeneral-major

Marsh kondicionues

Në një distancë prej 22 km nga Strumica, në lartësinë 469 m mbi nivelin e detit, në fshatin Pirgo, në shpatet veriore të malit Bellasicë, gjenden ujëvarat Smolarski dhe Koleshinski, të cilat të bëjnë përshtypje me bukurinë e tyre. Ujëvara Smolar, e cila është e vetmja ujëvara e përhershme në Republikën e Maqedonisë së Veriut me një rënie prej 39,5 metrash, lë përshtypje të veçantë tek vizitorët. Në rajonin e katër ujëvarave, më 15 tetor, Bordi Ekzekutiv i ORRMV, në bashkëpunim me NJKO Strumica organizuan një marshim të kushtëzuar prej 6 km në të cilin morën pjesë 120 oficerë rezervë dhe nënoficerë nga 16 NJKO. Kryetari i ORRMV-së, dr. Goce Georgiev dhe nënkolonel Mitko Popov, komandant i

Batalionit të Dytë të Këmbëorisë në Shtip, mbajtën fjalë përsëritëse, të cilët shprehën kënaqësinë për bashkëpunimin e deritanishëm me NJKO të ORRMV-së Strumicë. Mbi karakteristikat historike të rajonit të Strumicës, me theks të veçantë në betejën e Belasicës ndërmjet ushtrisë së Car Samuilut dhe ushtrisë bizantine të udhëhequr nga Vasili II në vitin 1014, ligjëroi historiani në pension Gjorgji Bonev. Orientimi gjeografik dhe topografik duke përdorur hartën topografike dhe GPS e prezantoi rreshteri i lartë i klasës I, Dushko Cikarski nga

Batalioni i Dytë i Këmbëorisë në Shtip. Krahas pjesës tjetër është vizituar edhe memoriali i betejës së Bellasicës. Takimi njëditor përfundoi me një drekë të përbashkët – fasulet tradicionale ushtarake, kësaj radhe në një mjedis natyror, të përgatitur nga Batalioni në Shtip.

Avancimi i shkathtësive ushtarake

Gjuajtja me armë këmbësorie e oficerëve rezervë dhe nënoficerëve është një përmbajtje prioritare në programet stërvitore të anëtarëve të ORORM. Në këtë mënyrë, të rinjtë e rinj i përmirësojnë aftësitë e tyre në trajtimin dhe përdorimin e armëve të këmbëorisë. Në kuadër të këtij vlerësimi, më 24 shtator në poligonin e qitjes "Krasta", jo larg Kumanovës, është kryer qitje me AP 7.62 mm, përgatitore për numrin serik 1. Në këto gjuajtje kanë marrë pjesë 110 oficerë rezervë dhe nënoficerë nga 17 NJOK e ORRMV-ve nga Shkupi dhe nga pjesa lindore e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Fjalë përsëritëse për të pranishmit mbajti kryetari i ORRMV-së, dr. Goce Georgiev, i cili u uroi rezultate

të mira dhe falënderoi Ministrinë e Mbrojtjes dhe Shtabin e Përgjithshëm të ARMV-së për mbështetjen logjistike në realizimin e përmbajtjeve të tilla praktike. Shefi i gjuajtjes, togëri Filip Mlladenovski, të pranishmëve i njohu me masat e sigurisë në poligon si dhe procedurat e nevojshme gjatë gjuajtjes, si parakusht për arritjen e rezultateve të mira. Në qitje u arritën rezultate të shkëlqyera dhe shumë të mira. Në fakt, 2/3 e pjesëmarrësve (71) u vlerësuan si "standard i tejkaluar" dhe 1/3 si "standard i përmbushur". Të shtënat u pasuan nga Prof.

Dr. Goran Zendelovski nga Instituti për mbrojtje, siguri dhe paqe, me të cilin ORRMV ka një bashkëpunim të frytshëm afatgjatë.

Tradita liridashëse

Në fshatin Mitrasinci të Berovës, u shënua 78-vjetori i themelimit të Divizionit 50 dhe 51 të APM dhe LNÇ. Me vendosjen e luleve të freskëta në memorial, disa grupe shoqërore bënë nderime për pjesëtarët e rënë të katër divizioneve. Në këtë akt, si shprehje e traditave liridashëse, mori pjesë edhe i vetmi luftëtar i mbijetuar i divizionit të 50-të, Jovan Veliçkov. Me këtë rast, siç u njoftuam nga kryetari i NJOK të ORRMV-së Berovë - Pehçevë, Vase Piliçovski, nga nxënësit e shkollës

fillore të fshatit Mitrasinci, u mbajt një program i përshtatshëm. Në aksionin e nderimit të katër dy formacioneve të rëndësishme ushtarake morën pjesë disa subjekte shoqërore, ndër të cilët përfaqësues të: ARMV-së, vetëqeverisjes lokale nga Berova, Organizatës luftarake dhe NJOK të ORRM-së së Berovës dhe Pehçevës.

Zhivko Trajanovski

NATO dhe stërvitjet aleate (4)

Përhapja e raketave balistike përbën një kërcënim në rritje për popullsinë aleate, territorin dhe forcat ushtarake të dislokuara në mbarë botën. Më shumë se 30 vende kanë ose janë në proces të blerjes së teknologjisë së raketave balistike, e cila mund të përdoret përfundimisht për të mbajtur koka luftarake konvencionale dhe armë të shkatërrimit në masë. Rritja e numrit të këtyre aftësive nuk do të thotë domosdoshmërisht se ka një synim të menjëhershëm për të sulmuar NATO-n, por, nga ana tjetër, nuk do të thotë se Aleanca nuk ka përgjegjësi për ta marrë parasysh atë, si pjesë e detyra kryesore e mbrojtjes kolektive. Ky është një trend relativisht i ri në NATO që ka vazhduar që nga viti 2010, kur aleatët vendosën të zhvillojnë aftësinë e mbrojtjes kolektive të NATO-s, duke pasur parasysh rritjen e numrit të raketave balistike. Mbrojtja e NATO-s kundër raketave balistike dhe arritja e aftësisë së plotë operationale bazohet në kontributet kombëtare vullnetare. Disa aleatë ofruan asete të tilla si anije të mbrojtjes nga raketat balistike, radarë, sisteme të mbrojtjes ajrore dhe raketore me bazë tokësore ose zbulim të avancuara.

Dy komandat strategjike të NATO-s, Komanda e Operacioneve Aleate dhe

NATO është organizata përgjegjëse për mbrojtjen e anëtarëve të saj në të gjitha aspektet e mbrojtjes ajrore, përfshirë mbrojtjen taktike raketore. Mbrojtja ajrore efektive është thelbësore për sigurinë e Aleancës. Ai sigurohet nëpërmjet një sistemi kompleks që mundëson zbulimin e avionëve dhe raketave taktike, gjurmimin dhe përgjimin nga sistemet detare, të armëve tokësore ose nga ajri me avionë interceptues

Komanda e Transformimit Aleate, janë të përfshira drejtpërdrejt në trajnime dhe stërvitje dhe ky proces kulmon me publikimin e Programit Vjetor të

Trajnimit dhe Stërvitjes Ushtarake. Ai ofron informacion të detajuar mbi trajnimet, ushtrimet dhe aktivitetet për vitet e ardhshme kalendarike. Që nga korriku i vitit 2012, Komanda e Operacioneve Aleate është përgjegjëse për vendosjen e kërkesave të trajnimit dhe kryerjen e vlerësimit, dhe Komanda e Transformimit Aleate është përgjegjëse për menaxhimin dhe ekzekutimin e programit të stërvitjes. Specifikimet e detajuara të një ushtrimi zhvillohen një ose dy vjet përpara fillimit të ushtrimit. Zonat e mbuluara janë operacionet aktuale dhe të ardhshme, forcat e reagimit të shpejtë, transformimet dhe programet e bashkëpunimit ushtarak të NATO-s. Shtabi Suprem i Fuqive Aleate në Evropë publikon programin vjetor të stërvitjes në faqen zyrtare të

internetit dhe në frymën e Dokumentit të Vjenës për sigurimin e transparencës ushtarake, Aleanca respekton rregullat e pjesëmarrjes.

Stërvitjet më të rëndësishme të NATO-s

„STEADFAST ARMOUR“

Stërvitja „Steadfast Armour“ zbatohet me qëllim trajnimin e aftësive taktike dhe operacionale të NATO-s gjatë kalimit nga kushtet e paqes përmes zbatimit të misionit për mbrojtjen e integruar ajrore dhe raketore në kohë krize ose gjatë konfliktit të armatosur përmes zbatimit të mbrojtjes nga raketat balistike. Bëhet fjalë për një nga stërvitjet kryesore të NATO-s përmes zbatimit të misionit për mbrojtjen e integruar ajrore dhe raketore, të realizuar nga niveli strategjik deri në atë taktik. Stërvitja tregon bashkimin e sensorëve, sistemeve të armëve dhe aftësive të operatorëve për t’iu përgjigjur kërcënimeve aktuale dhe të ardhshme

Zhvillimet e fundit, përhapja e dronëve të rinj, si dhe teknologjia e re e raketave, u japin një avantazh të caktuar shteteve dhe organizatave potencialisht armiqësore. Për ta

Aleate Brunsum dhe Komanda e Forcave të Përbashkëta Aleate në Napoli), si dhe me njësi të ndryshme të mbrojtjes kombëtare kundër sulmeve të simuluar ajrore dhe raketore jashtë zonës euroatlantike. Skenari i stërvitjes zhvillohet në vende të ndryshme në det, në ajër dhe në mbarë botën, pasi në kushte reale, raketat balistike lëshohen në një distancë prej 1000+ km.

ndaj Aleancës. Gjatë vitit 2021 morën pjesë forcat detare të NATO-s (Naval Striking and Support Forces NATO - STRIKFORNATO), në bashkëpunim me forcat amerikane (Komanda Detare, Komanda Evropiane, Flota e Gjashtë, Forcat Ajrore të Evropës, Forcat Ajrore Afrikë), dhe në koordinim me Stërvitja holandeze “JPOW-21”. Forcat detare të NATO-s mbeten mbrojtja detare kritike e NATO-s kundër raketave balistike dhe kërcënimeve të tjera ajrore. Ekipi i stërvitjes u fokusua në planifikimin dhe ekzekutimin e detyrave të integruara të mbrojtjes ajrore dhe raketore në shkallë të gjerë.

kundërshtuar këtë, stërvitjet proaktive të NATO-s janë një nga disa mjete të disponueshme dhe kjo stërvitje demonstroi ndërveprueshmërinë ndërmjet anëtarëve dhe partnerëve të Aleancës. Forcat e NATO-s janë të përgatitura për t’u përballur me çdo kërcënim përmes planeve dhe procedurave ekzistuese në një skenar të simuluar për mbrojtjen e popullatës evropiane, territorit dhe forcave të NATO-s. Ekipi punoi me Shtabi të ndryshëm të NATO-s në të gjithë Evropën (Shtabi Suprem i Aleatëve, Komanda Ajrore e NATO-s, Komanda e Forcave të Përbashkëta

„RAMSTEIN DUST II 21“

Një stërvitje tjetër brenda komponentit të aviacionit është Ramstein Dust II, i fokusuar në kontrollin e misionit ajror, mbikqyrjen dhe prodhimin e imazheve ajrore, duke përfshirë menaxhimin e trafikut ajror si pjesë e një operacioni të simuluar të NATO-s. Personeli i trajnuar nga Qendra e Dislokueshme e Komandës dhe Kontrollit Ajror të NATO-s në Itali, si specialistë të kontrollit ajror, po dislokohet në vendet anëtare të NATO-s për të marrë pjesë në stërvitje. Qëllimi i ekipit ishte të ndërli dhej me sistemin e integruar të mbrojtjes ajrore dhe raketore të NATO-s në mbarë Evropën, duke demonstruar aftësinë e tyre për të ofruar një aftësi mbikqyrjeje dhe kontrolli ajror. Ai përdori ekspertizën e Sistemit të Komandës dhe Kontrollit Ajror, i cili mundëson një menaxhim të vetëm dhe të integruar të komandës dhe kontrollit ajror të operacioneve ajrore të NATO-s brenda dhe jashtë zonës Euro-Atlantike. Stërvitja është një mjet i rëndësishëm për të përgatitur, testuar dhe sfiduar kontrollorët e trajnuar të trafikut ajror në bashkëpunim me specialistë të komunikimit në një mjedis të vërtetë ndërkombëtar.

Dragan Pavlovski

Përdorimi i armëve taktike bërthamore në konfliktin ruso-ukrainas

Armët bërthamore janë krijuar për të shkaktuar shkatërrim maksimal. Shkalla e shkatërrimit varet nga një sërë faktorësh, duke përfshirë: madhësinë e kokës, lartësinë e shpërthimit mbi tokë dhe mjedisin. Por edhe koka më e vogël mund të shkaktojë humbje të mëdha të jetës njerëzore dhe pasoja të mëtejshme të qëndrueshme. Gjatë Luftës së Dytë Botërore, bomba që vrau deri në 146,000 njerëz në Hiroshima, Japoni, ishte 15 kiloton. Nuk pritet të mbijetuar në zonën e ndikimit të menjëhershëm të shpërthimit bërthamor. Goditja pasohet fillimisht nga një blic verbues, një top zjarri i madh dhe një valë shpërthyese që mund të shkatërrojë objekte disa kilometra larg.

Çfarë është një armë bërthamore taktike? Këto janë koka të vogla bërthamore dhe sisteme për përdorim të kufizuar në fushën e betejës. Arma është projektuar për të shkatërruar objektivat e armikut në një zonë të caktuar pa shkaktuar shumë radioaktivitet. Arma më e vogël bërthamore taktike mund të jetë një kiloton, që është e barabartë me një mijë ton eksploziv TNT, dhe më e

Armët taktike bërthamore nuk janë përdorur kurrë më parë në konflikte të armatosura. Fuqitë bërthamore si Shtetet e Bashkuara dhe Rusia e shohin po aq efektive shkatërrimin e objektivave në fushën e betejës duke përdorur municione moderne konvencionale. Asnjë shtet me armë bërthamore nuk ka qenë ndonjëherë i gatshëm të rrezikojë një luftë bërthamore gjithëpërfshirëse duke përdorur armë bërthamore taktike. Megjithatë, duke pasur parasysh situatën në terren, Rusia mund të përdorë armë të vogla taktike bërthamore si pjesë e forcave të saj konvencionale, duke supozuar se ato nuk do të kalonin pragun për fillimin e një lufte bërthamore, pra përdorimin e armëve bërthamore strategjike

madhja mund të jetë deri në 100 kiloton. Armët strategjike bërthamore janë më të mëdha, d.m.th 1000 kiloton e më shumë, dhe lëshohen në një distancë më të madhe. Sipas informacioneve nga shërbimet e inteligjencës perëndimore, armët taktike bërthamore të Rusisë numërojnë rreth 2000 dhe në periudhën e kaluar Rusia ka investuar në përmirësimin e rrezes dhe saktësisë së këtyre armëve. Kokat e tyre bërthamore taktike mund të montohen në lloje të ndryshme të raketave konvencionale

të lundrimit, por mund të përdoren gjithashtu nga avionë dhe anije. Në shkurt 2022, pak para se të pushtonte Ukrainën, presidenti rus Putin urdhëroi një stërvitje me armë bërthamore dhe më vonë urdhëroi që forcat bërthamore ruse të viheshin në «gadishmëri të posaçme luftarake». Ndërsa situata në terren u përshkallëzua, deklaratat e tij shkuan aq larg sa thuhej se Rusia është e gatshme të mbrojë integritetin e saj territorial me të gjitha mjetet në dispozicion. Analistët perëndimorë

besojnë se ky është një kërcënim i drejtuar ndaj Perëndimit për të parandaluar ndihmën për Ukrainën, por ata gjithashtu besojnë se nëse Rusia pëson pengesa të mëdha për të shmangur humbjen, ajo mund të përdorë armë taktike bërthamore. Megjithatë, kjo është interpretuar si një sinjal publik që mund të tregojë qëllimin e vërtetë të Putinit për të paralajmëruar NATO-n – të mos përfshihet ushtarakisht në Ukrainë. Aleanca ka qenë gjithmonë e qartë se nuk do ta bëjë këtë, duke e ditur se mund të provokojë një konflikt të drejtpërdrejtë me Rusinë, i cili mund të përshkallëzohet në një luftë bërthamore. Moska nënvlerësoi rezistencën në fushën e betejës në Ukrainë, nënvlerësoi aftësitë e aleatëve perëndimorë, dhe për këtë arsye, e frustruar dhe e zhgënjyer, ajo detyrohet të arrijë në opsione të reja. Megjithatë, nëse kërcënimi i Putinit është vetëm një paralajmërim dhe jo një qëllim për të përdorur armë bërthamore, ekziston gjithmonë rreziku i keqvlërësimit nga palët në konflikt dhe mundësia që ngjarjet të dalin jashtë kontrollit. Ushtria amerikane është në një gjendje gatishmërie të njohur si Defcon - gatishmëria mbrojtëse, dhe aleatët perëndimorë po monitorojnë nga afër situatën, duke parandaluar përshkallëzimin e mëtejshëm ose të retorikës ose të veprimeve të ndërmarra, të cilat mund të provokojnë një përgjigje ruse. Aktualisht nuk ka krizë bërthamore dhe nuk duhet të lejohet të zhvillohet në një të tillë. Gjatë Luftës së Ftohtë, aleatët perëndimorë krijuan një komunitet inteligjence që monitoronte arsenalin bërthamor të Moskës. Satelitët, komunikimet e përgjuara dhe burime të tjera u analizuan për të kërkuar ndonjë shenjë ndryshimi në sjellje që do të sinjalizonte një paralajmërim. Argumenti për ruajtjen e një numri të madh të armëve bërthamore është krijimi i kapacitetit për të shkatërruar plotësisht armikun dhe për të parandaluar një sulm. Shumë teste bërthamore janë kryer në të kaluarën me përmirësime të vazhdueshme në kompleksitetin e tyre teknik dhe fuqinë shkatërruese. Politika ruse i shpall armët bërthamore si një instrument parandalimi dhe rendit katër raste për përdorimin e tyre: lëshimin e raketave balistike që sulmojnë territorin e Federatës Ruse ose aleatët e saj; përdorimin e armëve bërthamore ose llojeve të tjera të armëve të shkatërrimit në masë kundër Federatës Ruse ose aleatëve të saj; një sulm ndaj vendeve kritike të qeverisë ose ushtarake të Federatës Ruse, që kërcënon aftësinë e saj bërthamore; agresion kundër

Federatës Ruse duke përdorur armë konvencionale kur vetë ekzistenca e shtetit është e kërcënuar. Që nga fillimi i konfliktit ruso-ukrainas, përdorimi i armëve bërthamore ka qenë një nga dilemat kryesore në të gjitha analizat. Pas dështimit të planeve fillestare të shkurtit për të përmbysur shpejt qeverinë ukrainase, Moska e ka përdorur gjithnjë e më shumë frazën për të na kujtuar fuqinë shkatërruese të këtyre armëve. Natyrisht, kjo retorikë ishte edhe për përdorim të brendshëm, pra pas vendimit për mobilizim të pjesshëm dhe pretendimeve të Putinit se NATO kërcënon Rusinë, temat për përdorimin e armëve bërthamore janë një mënyrë për të qetësuar opinionin publik vendas, që pavarësisht nga përmbysja dhe përparimi i Forcat ukrainase në terren, vendi është i aftë të mbrohet. Sipas doktrinës ushtarake ruse, armët bërthamore do të përdoren vetëm nëse vetë shteti rus kërcënohet dhe është e qartë se retorika e përdorur për përdorimin e saj është mbrojtëse

ose, sipas Putinit, një përgjigje ndaj kërcënimeve bërthamore perëndimore. Ai theksoi se nuk po bën bllof nëse ka një situatë në të cilën kërcënohet integriteti territorial i Rusisë. Një pyetje e rëndësishme është se deri ku Rusia e konsideron shtrirjen e territorit të saj pas referendumeve në territorin ukrainas. Kjo na bën të besojmë se përdorimi i armëve bërthamore nuk mund të përjashtohet plotësisht. Aleatët perëndimorë u përgjigjen këtyre provokimeve vetëm duke monitoruar me kujdes situatën dhe strategjinë e Rusisë. Në luftën që ka zgjatur më shumë se gjashtë muaj, Ukraina është furnizuar me armë nga më shumë se 30 vende. Për sa i përket shpenzimeve totale të mbështetjes direkte ushtarake, Shtetet e Bashkuara janë të parat, të ndjekura nga Polonia dhe Mbretëria e Bashkuar. Presidenti Zelensky bëri thirrje për më shumë ndihmë, duke theksuar se kostot mujore të mbrojtjes së Ukrainës janë rreth 5 miliardë dollarë. Deri më sot,

kontributi i përgjithshëm i SHBA është afërsisht 12.5 miliardë dollarë. Edhe Mbretëria e Bashkuar ka premtuar gjithashtu 64 milionë dollarë shtesë në ndihmë ushtarake për Ukrainën. Suksesi në fushën e betejës kërkon një gamë të gjerë armësh, si dhe stërvitje, pjesë këmbimi dhe mbështetje të tjera, dhe asnjë sistem i vetëm armësh nuk është i përsosur dhe i mjaftueshëm në vetvete. Megjithatë, deri më tani, pak sisteme armësh kanë luajtur një rol kyç në konflikt. Gama e sistemeve amerikane "M142" (High Mobility Artillery Rocket System – Himars) me municionin që u dorëzua, i mundëson një reze prej rreth 80 kilometrash, më të madhe se sistemi "Smerch", që përdoret nga pala ruse. Himars është gjithashtu shumë më i saktë se sistemet ekuivalente ruse. Në fillim të korrikut, Australia, Kanadaja dhe Shtetet e Bashkuara dërguan në Ukrainë më shumë se 100 aviatorë M777 dhe 300,000 fishekë 155 mm. Nga armët antitank, të paktën 5,000 lëshues NLAW (Armë të Lehta të Këmbësorisë Anti-Tank), të dizajnuara për të shkatërruar tanke me një të shtënë, janë dorëzuar në Ukrainë. Arma besohet të ketë qenë veçanërisht e rëndësishme në ndalimin e avancimit të forcave ruse drejt Kievit në fillim të pushtimit. Ky sistem raketor eliminon edhe tanket më të avancuara. Është më i miri në klasë dhe përdoret në të gjitha mjediset, përfshirë zonat urbane. Nga Polonia dhe Republika Çeke, Ukraina mori më shumë se 230 tanke. Forcat e armatosura të Ukrainës kanë përdorur tanke T-72 për dekada,

dhe përveç ekuipazhit të trajnuar, ata kanë aftësinë për të mirëmbajtur dhe pjesë këmbimi. Mjetet ajrore pa pilot deri më tani janë përdorur në mënyrë shumë aktive në konflikt, për regjistrimin e terrenit, shënjestrimin dhe operacionet komplekse për të shkatërruar objektivat kritike. Dronët Bayraktar të Turqisë janë jashtëzakonisht efektivë, duke kryer misione në një lartësi prej 7600 metrash, duke sulmuar objektivat ruse me raketa të drejtuara me lazer. Dronët janë përdorur gjithashtu për të kryer sulme precize artilerie duke siguruar vendndodhje të sakta të pozicioneve ruse. Nga SHBA, Ukraina mori një sistem të avancuar të raketave tokë-ajër - NASAMS, dhe nga Sllovakia sistemet e mbrojtjes kundërajrore „C-300“. Kur Bashkimi Sovjetik u shemb në vitin 1991, Ukraina mbeti me mijëra koka bërthamore ish-sovjetike, si dhe qindra raketa balistike ndërkontinentale, të cilat vendosi t'ia dorëzonte Ruisë. Ukraina nuk ka pasur kurrë një arsenal të pavarur të armëve bërthamore, as kontroll mbi to, por ka rënë dakord të heqë armët ish-sovjetike të stacionuara në territorin e saj. Në vitin 1992, Ukraina, së bashku me Bjellorusinë dhe Kazakistanin, të cilët gjithashtu kishin armë bërthamore ish-sovjetike në territorin e tyre, nënshkruan Protokollin e Lisbonës duke rënë dakord për të aderuar në Traktatin për Mospërhapjen

e Armëve Bërthamore si shtete jo-armë bërthamore. Në vitin 1994, Ukraina iu bashkua Traktatit për Mospërhapjen e Armëve Bërthamore. Transferimi i të gjithë materialit bërthamor mori pak kohë, por deri në vitin 2001, të gjitha armët bërthamore u transferuan në Rusi për t'u çmontuar dhe çmontuar. Në vitin 1994, Rusia, Mbretëria e Bashkuar dhe Shtetet e Bashkuara nënshkruan Memorandumin e Budapestit duke ri-angazhuar veten për detyrimet e tyre sipas Kartës së OKB-së - të respektojnë sovranitetin e Ukrainës dhe të mos përdorin forcën kundër integritetit territorial ose pavarësisë së saj. Ai ritheksoi politikën e tyre për të mos përdorur armë bërthamore kundër shteteve që nuk kanë armë bërthamore, përveç nëse ai shtet i sulmonte ato në partneritet me një shtet me armë bërthamore. Përdorimi

i forcës ose pushtimi i Ukrainës do të ishte shkelje e këtij memorandumi por, mbi të gjitha, e Kartës së OKB-së, mbi të cilën bazohet memorandumi. Nuk ka shumë prova historike që posedimi ose prania e armëve bërthamore parandalon përfundimisht konfliktin, megjithëse mund të merren parasysh shumë variabla të tjerë, duke përfshirë ndalimin e përdorimit të forcës sipas Kartës së OKB-së. Stacionimi i armëve bërthamore amerikane në Evropë, si dhe sistemet bërthamore ruse me rreze të shkurtër të projektuar për objektivat evropiane, rrisin rrezikun e përdorimit të armëve bërthamore në rajon. Stacionimi i armëve bërthamore ruse në vende të tjera vetëm sa do të rrisë më tej tensionet dhe do të rrisë rreziqet e përdorimit. Marrëveshjet ndërkombëtare, të tilla si zonat rajonale pa armë bërthamore dhe Traktati për

Ndalimin e Armëve Bërthamore, do të ndalnin shumë vende në mbarë botën, përfshirë Kubën dhe Venezuelën, që të vendosin armë bërthamore në tokën e tyre.

Rusia ka rezerva serioze të të ashtuquajturave armë bërthamore taktike të destinuara për përdorim në fushën e betejës. Udhëheqësi çëçen besnik ndaj Putinit, Ramzan Kadyrov, i ka sugjeruar presidentit rus të konsiderojë përdorimin e «armëve bërthamore me intensitet të ulët» në Ukrainë. Megjithatë, Kremli e hodhi poshtë propozimin. Një zëdhënës i presidentit rus tha se përdorimi i armëve bërthamore jashtë doktrinës ushtarake ruse, e cila lejon vendosjen e tyre, nëse Rusia sulmohet ose vetë ekzistenca e shtetit kërcënohet, nuk po merret parasysh. Mundësia që Putini të vendosë armë bërthamore është e

pakët, por me forcat ruse që vuajnë pengesa ushtarake në Ukrainë, rreziku po rritet. Rusia mund të përdorë armët taktike bërthamore në disa mënyra. E para është një demonstrim - një goditje bërthamore që nuk do të dëmtojë askënd, domethënë, mund të jetë një shpërthim nën tokë, diku lart në qiell mbi Ukrainë ose në ndonjë vend të pabanuar. Megjithatë, edhe një sulm demonstrues do të përshkallëzonte konfliktin dhe do të rriste mundësinë e një sulmi rus në një qytet

të madh ukrainas. Kjo ka të ngjarë të shkaktojë një reagim global. Efekti demonstrues do të tregonte se Rusia është e gatshme të përdorë armë bërthamore, por mbetet e kujdesshme për përdorimin e fuqisë së saj të plotë. Mundësia e dytë është një sulm ndaj një objekti ushtarak ukrainas ose një pjesë kyçe të infrastrukturës. Se sa e dobishme do të ishte kjo mbetet gjithashtu një pyetje e hapur. Forcat ushtarake ukrainase janë shumë të shpërndara dhe një kokë luftarake 1 kilotone duhet të shpërthejë 90 metra nga një tank për të shkakuar dëme serioze. Lëvizja e tretë dhe më e përshkallëzuar do të ishte një sulm ndaj një anëtarit të NATO-s. Është e vështirë të parashikohet se si do të përgjigjen aleatët perëndimorë ndaj një sulmi ndaj NATO-s. Ajo që është e qartë dhe e sigurt është se neni 5, i cili kërkon një përgjigje kolektive të mbrojtjes, do të shkaktohet dhe Moska është e vetëdijshme se do të rrezikonte një sulm bërthamor shkatërrues nga aleatët e saj perëndimorë. Përdorimi eventual i armëve bërthamore do t'i bënte Kinën dhe Indinë të rishikonin marrëdhëniet e tyre me Moskën dhe Rusia do të izolohej plotësisht globalisht. Ajo kërkon rritjen e sanksioneve kundër Ruisë, izolimin e mëtejshëm të Moskës ndërkombëtarisht, armatosjen e Ukrainës me armë më të avancuara dhe dyfishimin e përpjekjeve për të forcuar ushtarakisht Evropën Lindore.

Dr. Nenad Taneski

Trendet e reja gjeopolitike në Europë dhe busulla strategjike e BE-së

Evropa duhet të jetë e gatshme të përballlet në mënyrë adekuate me ndryshimet e mëdha gjeopolitike dhe të mbrojë interesat e saj, si dhe të promovojë vizionin e saj për të ardhmen. Nga ana tjetër, tendencat gjeopolitike të BE-së janë të lidhura ngushtë me retorikën e brendshme dhe ndarjen ndërmjet shteteve anëtare të Unionit në “të vjetra” dhe “të reja”, pra në “të pasur” dhe “të varfër”. Hendeku, në aspektin e ekonomisë, infrastrukturës dhe stabilitetit energjetik midis Evropës Perëndimore nga njëra anë dhe Evropës Lindore dhe Qendrore nga ana tjetër, vlerësohet të jetë mbi 500 miliardë euro në favor të Evropës Perëndimore. Anëtarët e Evropës Lindore dhe Qendrore po bëjnë përpjekje për të kapërcyer këtë zhvillim të pabarabartë përmes formave të ndryshme të rajonalizimit dhe bashkëpunimit me vendet e treta jashtë Bashkimit. Një sfidë shtesë sigurie, mbrojtjeje dhe politike përfaqësojnë

Në vitet e fundit, BE-ja është përballur me tendencat globale të sigurisë, sfidat dhe kërcënimet e natyrës strategjike, politike, ekonomike, energjetike dhe të tjera. Për t’iu përgjigjur tendencave të tilla, sfidave dhe kërcënimeve të sigurisë, BE-ja duhet të gjejë mekanizmat dhe mjetet e duhura politike për t’i trajtuar në mënyrë efektive ato

dallimet midis anëtarëve “të vjetër” dhe “të rinj” në lidhje me kuptimin e ndryshëm të politikës së bashkëpunimit me Kinën dhe Rusinë, si dhe në raport me zgjerimin e BE-së. me vendet e Evropës Juglindore, pra me vendet e Ballkanit Perëndimor. Tendencat gjeopolitike, sfidat dhe kërcënimet me të cilat përballlet BE-ja nuk janë vetëm territoriale ose ushtarake (ushtarake ose territoriale), por ato janë të lidhura ngushtë edhe me militarizimin e fuqisë “të butë” të shteteve (fuqia e butë është e armatosur). Përballja me tendencat, sfidat dhe kërcënimet e tilla kërkon

një ndryshim thelbësor, jo vetëm në kuptimin e sigurisë, por edhe në mënyrën e të menduarit dhe në qasjen ndaj funksionimit të përgjithshëm të BE-së. Për të ndërtuar një qasje të përbashkët sigurie, mbrojtjeje dhe politike për të gjitha çështjet e hapura me interes të ndërsjellë për të gjithë anëtarët, BE-ja miratoi Kompasit Strategjik. Busulla është një udhëzues për veprim duke vendosur orientimin politik dhe qëllimet specifike në katër fusha: veprim, siguri, investim dhe partneritet. Më konkretisht, BE-ja, me katër fushat e saj, mbulon

menaxhimin e krizave dhe aftësinë e BE-së për të reaguar sa më shpejt ndaj situatave emergjente, ndërtimin e qëndrueshmërisë dhe mbrojtjen kundër luftës hibride dhe kërcënimeve kibernetike, mbrojtjen e interesave evropiane në tokë, det dhe në hapësirë. Ai gjithashtu fokusohet në forcimin e partneriteteve evropiane në fushën e sigurisë dhe mbrojtjes, veçanërisht me NATO-n, OSBE-në, Bashkimin Afrikan, Shtetet e Bashkuara dhe Kanadanë. Me busullën strategjike, BE-ja po bën një përpjekje për ta projektuar veten në një forcë të respektueshme në skenën botërore duke krijuar një vizion të përbashkët strategjik për sigurinë dhe mbrojtjen e saj në 5 deri në 10 vitet e ardhshme. Ideja është përdorimi i busullës për të përcaktuar ambiciet e sigurisë dhe mbrojtjes evropiane deri në vitin 2030, në mënyrë që Evropa të jetë një faktor i fuqishëm dhe relevant në botë, plotësisht sovran, i lirë në zgjedhje dhe zotëruar i fatit të saj. Busulla ofron udhëzime specifike operationale se si të veprohet, në mënyrë që t'i mundësojë BE-së të bëhet një ofrues i shërbimeve të sigurisë për qytetarët e saj dhe të mbrojë vlerat dhe interesat e Bashkimit Europian.

Diskutimet rreth kërcënimeve dhe sfidave bashkëkohore të sigurisë dhe tendencave gjeostrategjike dhe gjeopolitike me të cilat përballet Evropa, përmes shkëmbimit të pikëpamjeve dhe qëndrimeve kombëtare, kanë qenë një çështje shumë aktuale në vitet e fundit. Diskutime të tilla fituan peshë pas 24 shkurtit 2022, pra pas agresionit të Rusisë kundër Ukrainës. Sot, sfidat e sigurisë me të cilat përballet Evropa dhe zona euroatlantike janë shumë më të ndryshme nga ato që ishin në vitet 1990. Tendencat dominuese gjeopolitike janë integrimet euroatlantike dhe evropiane në tokën evropiane, veçanërisht në vendet e Ballkanit Perëndimor, si dhe tejkalimi i hendekut në zhvillim midis anëtarëve të vjetër dhe të rinj të BE-së. Këto tendenca duket se kanë marrë një sfidë të re sigurie me agresionin e paprovokuar të Rusisë kundër Ukrainës. Trendeve, së bashku me kërcënimet dhe sfidat, u është dhënë një vend i duhur në busullën e re të BE-së. Një nga dilemat në vitet e fundit ka qenë se si Evropa dhe Evropa Juglindore mund të paraqesin ndryshime në paradigmen e sigurisë (Bazo, 2021), pa shkaktuar turbulenca më të mëdha sigurie. Tendencat që prekin BE-në ngjajnë me ato me të cilat përballet NATO, dhe kërcënimet dhe sfidat e sigurisë janë pothuajse identike. Konkretisht, "NATO 2030", procesi

i reflektimit, thekson se zona euroatlantike dhe Evropa përballen me një sërë sfidash që sfidojnë sistemin e vlerave dhe të qeverisjes bazuar në ligj dhe rregulla. Sfidat dhe kërcënimet për sigurinë e Evropës nuk vijnë vetëm nga shtetet autoritare dhe jodemokratike, por edhe nga grupet terroriste, ndryshimet klimatike, migrimi, konkurrenca gjeopolitike, kërcënimet hibride, dezinformimi, lajmet e rreme, infrastruktura kritike, sulmet kibernetike, interneti, futja e pakontrolluar e teknologjisë 5G nga vendet e treta, mosmarrëveshjet e pazgjidhura të së kaluarës dhe Rusia që sfidon sigurinë tradicionale të tokës evropiane (NATO 2030: United for a New Era, 2020). Paralelisht me "NATO 2030", BE-ja në busullën 2022 njezh pothuajse të njëjtat sfida dhe kërcënime për sigurinë e Bashkimit si NATO në kuadër të procesit të reflektimit të saj, përkthyer në fund të qershorit në Samitin e Madridit në vitin e ri. Koncepti Strategjik i Aleancës.

Krahas vendosmërisë së Rusisë, një vend të veçantë i jepet terrorizmit dhe ekstremizmit të dhunshëm, të cilët pritet të vazhdojnë të jenë kërcënim serioz për paqen dhe sigurinë. Ky grup kërcënimesh përfshin terroristë të krijuar në shtetet anëtare, luftëtarë të huaj dhe të kthyer, veprime dhe sulme ekstreme të drejtuara, inkurajuar ose frymëzuar nga jashtë, si dhe përhapjen e ideologjive dhe besimeve që çojnë në radikalizëm dhe ekstremizëm të dhunshëm (A Strategic Compass, 2022:22). Rritja shtesë e rrezikut vjen nga mundësia e përhapjes së armëve të shkatërrimit në masë dhe nga retorika e gjeneruar nga Rusia dhe Kina, të cilat, në kundërshtim me marrëveshjet ndërkombëtare, po rrisin potencialet bërthamore dhe po zhvillojnë sisteme të reja armësh (A Strategic Compass, 2022: 22). Tendencat të tilla çojnë në erozionin e mekanizmave të kontrollit të armëve, duke gjeneruar kështu sfida dhe kërcënime që mund të kërcënojnë

sigurinë e shteteve. Për më tepër, në Compass, më shumë vëmendje i kushtohet kërcënimeve kibernetike dhe hibride. Theksohet nevoja për një "kuti mjetesh hibride", si një grup mjetesh që BE-ja duhet t'i zhvillojë sa më shpejt, pra deri në fund të vitit 2022. Konsiderohet se ky grup mjetesh (kuti mjetesh hibride) do të ofrojë kornizën për një përgjigje të koordinuar ndaj sulmeve hibride të BE-së dhe shteteve anëtare. Ky grup (kuti mjetesh hibride) pritet të përbëhet nga "masa parandaluese, bashkëpunuese, stabilizuese dhe kufizuese" (A Strategic Compass, 2022:34). Ashtu si NATO, BE-ja e njeh hapësirën kibernetike si një fushë të luftës strategjike në një kohë të varësisë në rritje nga teknologjitë dixhitale dhe për këtë arsye ofron zgjidhje për t'u mbrojtur nga kërcënimet kibernetike.

Agresioni i Rusisë kundër Ukrainës ka dëshmuar se Europa është po aq e pambrojtur dhe ndoshta në rrezik më të madh sot se kurrë më parë. Lufta kundër Ukrainës e ka bërë më urgjente nevojën për ndryshime të dukshme në sigurinë dhe mbrojtjen e BE-së (Borrell, 2022a). Vetë natyra dhe shfaqja e sfidave të sigurisë tregon se krahasuar me ato të 20 viteve më parë, ato janë të larmishme si kurrë më parë dhe janë shumë më sfiduese (Haibach, 2021). Po flasim për sfidat e sigurisë që asnjë vend nuk mund t'i trajtojë në mënyrë të pavarur. Prandaj, është i nevojshëm një bashkëpunim më gjithëpërfshirës ndërmjet shteteve për t'u marrë me to. Evropa duhet të sigurojë që zgjimi gjeopolitik i BE-së ta kthejë atë në një pengesë strategjike. Pyetja e vetme është se si ta bëjmë atë.

Një nga mënyrat është përmes integritimit dhe forcimit të sigurisë rajonale. Vetëm në këtë mënyrë Evropa do të bëhet më rezistente ndaj pseudonimeve dhe kërcënimeve moderne të sigurisë. Për një trajtim më efikas dhe në kohë të kërcënimeve dhe sfidave, është e nevojshme të sigurohet shkëmbimi ndërkombëtar i informacionit dhe të inkurajohet dialogu për tema të rëndësishme, me qëllim gjetjen e mekanizmave për të trajtuar në mënyrë efektive të gjithë spektrin

e sfidave dhe kërcënimeve. Kjo është veçanërisht e rëndësishme në një epokë të globalizimit, lajmeve të rreme dhe fushatave për të dezinformuar qytetarët, ku dialogu është një element qendror i politikës së sigurisë më shumë se kurrë më parë. Edhe BE-ja edhe NATO-ja janë në një udhëkryq historik dhe po i përshtatin strategjitë e tyre dhe është mirë që brenda këtyre proceseve të mos konkurrojnë me njëri-tjetrin. BE-ja miratoi busullën e saj strategjike më 21 mars 2022 dhe NATO-ja Konceptin e saj të ri Strategjik më 29 qershor 2022. Ata po punojnë së bashku si kurrë më parë për të adresuar sfidat e sigurisë që mund të destabilizojnë shtetet e Evropës. Megjithatë, ky nuk

është një konkurrencë mes tyre, por një plotësim i njëri-tjetrit dhe bëhet një përpjekje për të shmangur dyfishimin në zhvillimin e aftësive të reagimit ndaj kërcënimeve. Në të njëjtën kohë, NATO dhe BE janë duke punuar në ndërtimin e mekanizmave për koordinimin e përbashkët dhe trajtimin e tyre. Sfidat e sigurisë me të cilat përballet NATO janë të ngjashme me ato me të cilat përballet BE-ja. Sot, ato shikohen në mënyrë më koherente dhe kërkohet një mënyrë e zakonshme më e përshtatshme për t'u përshtatur dhe përgjigjur. NATO është tashmë në procesin e përshtatjes, e nxitur nga procesi i reflektimit. Përshtatja është kritike për mbijetesën e NATO-s dhe forcimin e rolit të saj si ofrues sigurie në dekadën e ardhshme dhe më tej. Përshtatja është e nevojshme në drejtim të përballjes me ndryshimet klimatike, me sfidat e rendit ndërkombëtar të bazuar në rregulla dhe ligje, me kërcënimin e Rusisë dhe ndikimin e Kinës, me ndikimin e teknologjive në zhvillim dhe përçarës (Emerging and Disruptive Technologies - EDTs), Koncepti i mbrojtjes dhe parandalimit, si dhe krijimi i një lidhjeje më të fortë - sinergjie midis Shteteve të Bashkuara dhe NATO-s, me qëllim forcimin e marrëdhënieve transatlantike. Këto elemente janë shënuar në Konceptin e ri Strategjik të Aleancës (Rademacher, 2021). Në mënyrë plotësuese, NATO dhe BE duhet të përgatiten dhe të veprojnë, d.m.th. të ndërtojnë një qasje të përbashkët dhe mjete të përshtatshme për t'u marrë me këto sfida dhe kërcënime.

Dr. Igor Gjoreski

Storja e një lufte - Lufta Iran-Irak (1980 - 1988)

A rmiqësitë midis dy vendeve filluan më 22 shtator 1980. me pushtimin e një pjese të territorit të Iranit Perëndimor nga forcat e armatosura të Irakut. Iraku, nga ana tjetër, pretendoi se lufta filloi më herët, më 4 shtator, kur Irani bombardoi një numër të madh pikash kufitare. Pas muajsh incidentesh kufitare, forcat e armatosura irakiane nisën një sulm ushtarak në Iran, duke pushtuar territorin iranian me njësi të blinduara, duke vepruar në 4 rrugë të veçanta. Surpriza taktike-operative ishte në anën irakiane, duke pushtuar një pjesë të konsiderueshme të territorit. Deri në dhjetor 1980 me ofensivën, ushtria irakiane depërtoi rreth 80-120 km në territorin iranian. Iranianët dukej se ishin të pajisur keq dhe të papërgatitur për t'iu kundërvënë nismës irakiane, edhe pse operacioni i Irakut ishte sipërfaqësor dhe i planifikuar keq dhe pa një objektiv të vetëm operacional. Operacionet më të suksesshme që nga pushtimi i Irakut u kryen në 72 orët e para. Ofensiva demonstroi pothuajse të gjitha karakteristikat e një sulmi të suksesshëm blitzkrieg. Megjithatë, sukseset fillestare shpejt u shkrinë dhe u kthyen në një luftë rraskapitëse pozicionale, për shkak të vendosmërisë dhe këmbënguljes së ushtrisë iraniene, e cila u përbë shpejt nga Garda Islamike dhe pjesë të ushtrisë së rregullt. Ishte e pabesueshme që forca e fuqishme

Arsyeja e fillimit të luftës Iran-Irak (1980-1988) konsiderohet të jetë numri i madh i mosmarrëveshjeve territoriale dhe politike midis dy vendeve. Iraku synonte të merrte kontrollin e rajonit kufitar të pasur me naftë të Iranit, i populluar kryesisht nga arabë etnikë. Iraku zyrtar dëshironte të afirmonte sovranitetin e vendit në të dy brigjet e lumit Shatt al-Arab, i formuar nga bashkimi i lumenjve Tigër dhe Euftrat, i cili historikisht ishte kufiri midis dy vendeve. Për më tepër, presidenti irakian Saddam Hussein ishte i shqetësuar për përpjekjet e Qeverisë Revolucionare Islamike të Iranit për të nxitur rebelim në mesin e popullatës shiite të Irakut

goditëse e blinduar e Irakut u ndal plotësisht nga një ushtri e papajisur dhe me moral të ulët, e vendosur me nxitim për t'u mbrojtur. Në fillim të fushatës, ushtria iraniene arriti të ndalojë avancimin e forcave irakiane me një taktikë befasuese të valëve të sulmit masiv nga "Garda Islamike", duke përdorur raketa të drejtuara antitank dhe helikopterë sulmues. Me sulme të tilla, ushtria iraniene humbi një numër të madh ushtarësh, por u tregua një sakrificë e madhe. Këmbësoria, e armatosur vetëm me antiblinda moderne dhe granata dore, rezultoi se e kishte ndaluar plotësisht ofensivën e blinduar irakiane. Pas sukseseve fillestare të ofensivës së Irakut, lufta hyri në një fazë pozicionimi, me përpjekje të herëpashershme për të

nisur sulme dhe kundërsulm. Forcave iraniene iu deshën disa muaj pasi forcat ushtarake irakiane hynë në territorin e tyre për të nisur kundërsulmin e tyre të parë në janar 1981, duke vendosur një divizion të blinduar dhe një brigadë parashutash. Ushtarët iranianë, pas organizimit të mbrojtjes, u mbështetën më së shumti në punësimin e forcave të blinduara dhe nuk angazhuan një numër të madh njësisish këmbësorie për shfrytëzimin e depërtimeve, marrjen dhe mbajtjen e pozicioneve. Mungesa e angazhimit të këmbësorisë ishte ndoshta për shkak të synimit për të shmangur humbje më të mëdha në fuqi punëtore. Një arsye e mundshme për diçka të tillë ishte supozimi se kishte mungesë të mjeteve të komunikimit për të siguruar bashkëpunimin në kohë të

njësive në operacionet luftarake. Ai kundërsulm i forcave iraniane nuk i përballoi ritmet e nevojshme të veprimit për shkak të mungesës së përcaktimit të një objekti të qartë të veprimit dhe mbështetjes së pamjaftueshme logjistike të njësive. Të dyja palët patën një numër të madh viktimash dhe mjete luftarake të shkatërruara. Me këto veprime luftarake, Iraku fitoi një fitore të kufizuar me pak përfitim (ata humbën rreth 100 tanke në krahasim me rreth 150 në anën iraniane). Për më tepër, situata u përkeqësua nga logjistika e dobët, e paaftë për të siguruar furnizimin dhe mirëmbajtjen në kohë të njësive të veta në përputhje me situatat luftarake në terren. Gjatë vitit 1981 pozicionet e pushtuara dhe vija e frontit mbetën pothuajse të pandryshuara, me përplasje të vogla të vazhdueshme ushtarake dhe lëvizje të parëndësishme të vijës së frontit. Njësitë irakiane u përpoqën disa herë të bënin një përparim në front, duke përgatitur dhe zbatuar disa plane për një përparim dhe duke përqendruar forcat e blinduara dhe artilerie, por nuk arritën të thyejnë mbrojtjen këmbëngulëse të ushtarëve iraniane. Me kalimin e kohës, të dyja palët adoptuan luftën

pozicionale me sulme dhe kundërsulme të herëpashershme dhe viktimë të larta. Me kalimin e kohës, iranianët humbën sensin e qëllimit. Taktikat që ata përdorën nuk dhanë asnjë rezultat. Ata e kuptuan se logjistika dhe ekonomia e zhvillimit të një lufte moderne me operacione luftarake të zgjatura dhe rraskapitëse kishin një kosto shumë të lartë. Mungesa e një objekti të qartë ushtarak, kostot e tepërta materiale të luftës dhe humbjet e mëdha në fuqi punëtorë dhe pajisje luftarake shkatërruan moralin luftarak të ushtarëve iranianë. Në këtë situatë, iniciativa e luftës u mor nga iranianët. Udhëheqja ushtarake irakiane shprehu prirjen për të aplikuar taktika të vjetruara dhe të ngurta dhe për beteja më të vogla të izoluar. Nga ana tjetër, Iranit i mungonte një doktrinë moderne ushtarake dhe e kompensoi atë me fanatizëm. Por të dyja ushtritë nuk treguan aftësi dhe aftësi për të përdorur formacione të përbashkëta. Përveç kësaj ishin vërejtjet që sulmet iraniane kryen në 1983 ishin identike me sulmet fillestare ushtarake irakiane në vitin 1980. – disa sulme frontale, të mbështetura fuqishëm nga njësitë e blinduara, duke siguruar përparime të

përkohshme. Në sulme të tilla, iranianët, nga pozicionet e tyre të fortifikuara mbrojtëse, u shkaktoan atyre humbje të mëdha dhe ndaluan sulmet. Binte në sy mungesa e bashkëpunimit me aviacionin taktik. E gjithë kjo tregonte se pamundësia e të dyja ushtrive për të organizuar bashkëpunimin e degëve të ushtrive në veprimet luftarake bazohej në mangësitë ose mungesën e një sistemi efektiv komandimi dhe kontrolli të njësive.

Është gjithashtu interesante të theksohet se asnjëra palë nuk tregoi shumë kreativitet në taktika ose në rrjedhën e veprimeve luftarake. Mjeti i tyre kryesor luftarak ishte pothuajse gjithmonë tanki. Mbështetja e zjarrit të artilerisë dhe mbështetja e helikopterëve luftarakë ishin rrallë efektive dhe mbështetja e afërt ajrore ishte e rastësishme. Asnjëra palë nuk ishte në gjendje të përqendronte forcat dhe mjetet e nevojshme luftarake në pikat kyçe për depërtim efikas dhe operacione të mëtejshme për të arritur një fitore strategjike. Të dyja palët u përballën edhe me probleme të vështira për shkak të sigurisë së dobët logjistike. Ushtritë e të dy vendeve kishin ngjashmëri - ato përdorën sasi të mëdha (në atë kohë) pajisje dhe pajisje ushtarake moderne, të blera pothuajse në mënyrë të barabartë nga partnerët në Bllokun Lindor (mbështetës të BRSS) dhe Perëndimor. botë (përkrahësit e SHBA). Të dy palët ndërluftuese ishin në thelb të barabartë në madhësi, organizim dhe forcë të forcave të tyre të armatosura dhe asnjëri nuk kishte epërsi ushtarake mbi tjetrin në fillim të konfliktit. Luftimet përfunduan me një armëpushim në 1988, megjithëse rifillimi i

marrëdhëniet normale diplomatike dhe tërheqja e trupave nuk ndodhi deri në nënshkrimin e Marrëveshjes zyrtare të Paqes më 16 gusht 1990.

Numri i përgjithshëm i trupave nga të dyja palët nuk është përcaktuar, por të dy vendet ishin mobilizuar plotësisht dhe shumica e meshkujve të rritur ishin nën armë. Numri i viktimave ishte i madh, por edhe i pasigurt. Përlllogaritjet e totalit të viktimave variojnë nga 1,000,000 deri në dyfishin e këtij numri. Numri i të vdekurve nga të dyja palët ishte ndoshta rreth 500,000 secila, me Iranin që pësoi humbje më të mëdha. Është vlerësuar se midis 50,000 dhe 100,000 kurdë u vranë nga forcat irakiane gjatë një serie fushatash të quajtura "Anfāl" në 1988. Në gusht 1990, ndërsa Iraku ishte i preokupuar me pushtimin e Kuvajtit, Iraku dhe Irani rifilluan marrëdhëniet diplomatike. Iraku ra dakord me kushtet e Iranit për përfundimin e luftës: tërheqjen e trupave irakiane nga territori i pushtuar iranian, ndarjen e sovranitetit mbi Shat al-Arab dhe shkëmbimin e robërve të luftës. Pas përfundimit të armiqësisë, analistët ushtarakë nuk u deshën shumë përpjekje për të arritur në përfundimin se tipari kryesor i kësaj lufte ishte kohëzgjatja e saj e gjatë dhe se ajo nuk ishte vërtet një shembull i ndritshëm i historisë ushtarake, i denjë për studim të gjerë. Vëmendja mund t'i kushtohet vetëm studimit të përdorimit të teknologjisë ushtarake, e cila nuk u pasua nga një doktrinë e duhur ushtarake. Ishte një mundësi për të parë se deri në çfarë mase teknologjia ushtarake dhe sistemet moderne kanë përbushur pritshmëritë dhe kërkesat e tyre; nëse sistemet e armëve të ashtuquajtura "të zgjuara" (të zgjuara)

dhe "vetëdrejtuar" dhe elektronika komplekse në fushën e betejës janë një faktor vendimtar apo thjesht një hallkë e rëndësishme në ekzekutimin e veprimeve luftarake dhe nëse aplikimi i një teknologjie të tillë të avancuar është më shumë i rëndësishëm në sulm ose në mbrojtje.

Lind edhe pyetja: Çfarë implikimesh ka faktori njerëzor dhe trajnimi nga kjo luftë në zhvillimin e mëtejshëm të aftësive ushtarake? Përveç sa më sipër, përmenden tre momente domethënëse:

1. Megjithëse ushtria iraniane kishte tanke moderne në përbërjen e saj dhe i futi ato në luftime, ato nuk përdorën mjaftueshëm numrin e madh të mjeteve moderne antitank të ruajtura, të blera jo shumë kohë më parë.

2. Të dy ushtritë ishin qartësisht të paafte dhe moralisht të papërgatitura për të përcaktuar ekuilibrin e forcave në fushën e betejës dhe për të organizuar bashkëpunimin e forcave të tyre - njësitë e blinduara, artilerinë, aviacionin taktik, helikopterët luftarakë dhe këmbësorinë e mekanizuar.

3. Efektet e mëdha shkatërruese të sistemeve moderne luftarake, të cilat mund të shiheshin edhe në luftën Iran-Irak, ngritën çështjen e taktikave klasike "ajër-tokë", të zhvilluara gjatë Luftës së Dytë Botërore dhe më pas. Taktika e mëparshme e kryerjes së një përparimi me mbështetje të afërt ajror dhe zjarr artilerie për të neutralizuar objektivat, e ndjekur nga një sulm masiv me forca të blinduara për të depërtuar pjesën e përparme dhe me këmbësorinë që përparonte pas tyre, ishte tashmë joefektive për shkak të ndjeshmërisë dhe cenueshmërisë së tankeve dhe vulnerabilitetit. avion mbështetës nga sistemet moderne "të zgjuara". Nuk ka informacion të mjaftueshëm të besueshëm dhe të detajuar që përshkruan në detaje luftën Iran-Irak, gjë që ndërlikon ndjeshëm analizat nga pikëpamja ushtarake, megjithëse vendet janë në një rajon strategjikisht të ndjeshëm në botë. Sigurisht, ky konflikt meriton më shumë vëmendje për analizë, ndonëse ishte vetëm një seri ofensiva vetëshkëmbuese në të cilat përfitimet territoriale për të dyja palët ishin mjaft të vogla dhe dëshira për fitore ishte joreale dhe e ekzagjeruar.

Universalizmi dhe relativizmi moral

Koncepti modern i luftës së Klauzewitz

Universalizmi moral na sqaron se një sjellje (ose të menduarit) e caktuar morale zbatohet në mënyrë universale dhe zbatohet për të gjithë, pavarësisht nga mosha, feja, kultura ose rrethanat. Relativizmi moral mbron se ka disa faktorë që mund të përcaktojnë nëse një ngjarje (ose veprim) është morale apo imorale për një grup të caktuar njerëzish. Relativistët moralë argumentojnë se vlerat morale zbatohen vetëm për grupet që i kanë krijuar dhe respektuar ato dhe se është e gabuar të zbatohen vlerat morale të një grupi në një grup tjetër. Në shqyrtimin e Teorisë së Luftës së Drejtë, merren parasysh bindjet morale dhe kufizimet ligjore që rrjedhin nga traditat e kulturës perëndimore. Megjithatë, ka mbivendosje dhe dallime midis të menduarit mysliman dhe të krishterë për moralin e luftës dhe të luftës. Pjesa që i referohet

Mënyra se si i qasemi moralit dhe vendimmarrjes morale varet nga fakti nëse individi që merr vendimet identifikohet si një universalist moral apo një relativist moral. Ky tekst synon të ndihmojë në përcaktimin dhe kuptimin e universalizmit moral dhe relativizmit moral si terma

“imunitetit” të civilëve është e njëjtë në të dyja kulturat, por kjo nuk duhet të na shtyjë të mendojmë se bëhet fjalë për universalizëm moral. Universalizmi moral i referohet një

qasjeje të plotë ndaj sjelljes, jo moralit (ose imoralitetit) të një aktiviteti të caktuar). Relativizmi moral, nga ana tjetër, lejon mbivendosjen e sjelljeve të ndryshme morale dhe mbron faktin se morali zbatohet ekskluzivisht për komunitetin që ka krijuar rregullat dhe i respekton ato. Në thelb, debati midis universalistëve moralë dhe relativistëve mund të përmbledhet në dy pyetje: 1. A ekziston një e vërtetë morale që i lidh të gjithë njerëzit së bashku? 2. Kush ka të drejtë të përcaktojë rregullat morale brenda një grupi apo komuniteti të caktuar?

Noam Chomsky, në një nga intervistat e tij, shtron një dilemë: Çfarë është ajo që dënon armiq të tanë dhe na fal për të njëjtat veprime ose të ngjashme? Nëse jemi universalistë moralë, do ta cilësonim një aktivitet si moral (ose imoral) pavarësisht se kush e bën atë. Ndoshta mendimi i parë moral-relativist vjen nga Herodoti i cili argumentoi se

pikëpamjet tona për atë që është e drejtë dhe çfarë është e gabuar vijnë nga këndvështrimi ynë. Kjo do të thotë, ai argumentoi se çdo shoqëri (ose epokë, epokë) beson se mënyra se si i bëjnë gjërat është më e mira. Pohimet e Herodotit në atë kohë janë sot, për ne, të përditshme, dhe kjo është se ajo që ne (dhe për ne) e konsiderojmë të drejtë dhe të drejtë, është në të vërtetë relative. Për shembull, talebanët besojnë aq fort se besimet e tyre janë të drejta sa ne besojmë se besimet tona janë të drejta. Një individ që praktikon luftë të armatosur mund të jetë terrorist për një dhe luftëtar lirie për një tjetër. Relativizimi i plotë i pikëpamjeve, në fund të fundit, është ende i paqëndrueshëm kur përballemi me faktet. Do të thotë se aparteidi në Afrikën e Jugut dhe skllavëria në kulturën perëndimore janë dukuri negative dhe nuk ka rrethana që mund t'i «pozitivizojnë» apo t'i bëjnë më të këndshme këto dy dukuri. Vlerat ushtarake shihen gjithnjë e më shumë si një nga mënyrat më të mira për të minuar edukimin etik të profesionistëve ushtarakë. Në mesin e profesionistëve ushtarakë, etika përqendrohet në detyrën gjatë kryerjes së aktiviteteve dhe detyrave, pra në përcaktimin e asaj që është e gabuar dhe çfarë është e drejtë, çfarë është e lejueshme, çfarë është e detyrueshme dhe në përpjekjen e individit për t'u vërejtur dhe mbajtur mend si i mirë dhe i lavdërueshëm. Për këto arsye, edukimi ushtarak duhet të përqipet të përdorë qasjen e Aristotelit, që do të

thotë se bërja e gjërave të vërtetshme na bën të vërtetshëm dhe bërja e gjërave të guximshme na bën të guximshëm. Një qasje e tillë nënkupton mundësinë e ndërtimit të karakterit të profesionistëve ushtarakë. Karakteri është diçka që mund të zhvillohet dhe virtyti dhe etika janë karakteristika që mund të zhvillohen përmes trajnimit dhe punës praktike. Duke shmangur qasjen funksionale dhe duke u fokusuar në aspiratat dhe dëshirat e individëve, edukimi ushtarak duhet të përpiqet të krijojë personalitete të mira, duke ndjekur maksimumin e personalitetit e këqij nuk mund të shndërrohen në profesionistë ushtarakë moralë, por gjithsesi mund të bëhen ushtarë

efektivë. Edhe pse drejtësia është një shembull i etikës universale, një profesionist ushtarak duhet të ketë edhe luftarak dhe guxim, sepse pa to ai nuk do të mund të mbrojë drejtësinë e tij. Konsideratat e moralit nuk duhet të reduktohen në relativitetin e vlerave morale, por duhet të konsiderojnë se cilat vlera morale rrisin (ose ulin) relativizmin moral. Trajnimi para dislokimit i profesionistëve ushtarakë të drejtuar në zona operacionesh me karakteristika kulturore të ndryshme nga ato të shoqërive të tyre vetëm sa përforcon relativizmin moral dhe e bën të pamundur kundërshtimin e korrupsionit ose trajtimit mizor të grave dhe fëmijëve.

Relativizmi moral shpesh përbëhet nga pretendime të nxjerra nga përvoja që janë të rrënjësura thellë në mosmarrëveshjet morale të përhapura të një grupi njerëzish në krahasim me një grup tjetër njerëzish. Disa nga pikëpamjet moralisht relativiste madje bien ndesh me disa maksimumata të pranuar botërisht si «trajtoji të tjerët ashtu siç do të doje të trajtohesh» apo edhe me disa nga të drejtat themelore të njeriut. Shembujt përfshijnë praktikën e pranuar përgjithësisht të udhëheqësve lokalë të pushtetshëm dhe fisnor në Afganistan që «mbajnë» të rinjtë që «servojnë çaj» ose praktikën ndaj grave në Sudan, Republikën e Afrikës Qendrore, Mali, etj. Për shkak të këtij aplikimi të relativizmit moral, profesionistët ushtarakë që kryejnë operacione dhe janë në terren shpesh detyrohen të pranojnë situatat negative si «të paracaktuara kulturisht» dhe për rrjedhojë të pandryshueshme. Pranimi i relativizmit moral në situata

të tilla vetëm ndalon përparimin moral dhe heqjen e praktikave të tilla dhe të ngjashme në mjediset dhe shoqëritë ku ato lejohen. Vetëm format më radikale të relativizmit moral nuk njohin ekzistencën e të drejtave dhe detyrimeve themelore që do të përbënin një mekanizëm kontrolli për të kontrolluar sjelljen ose praktikën e caktuar. Edhe pse relativizmi i plotë moral është i paqëndrueshëm, megjithatë duhet të ketë njëfarë modestie dhe përmbajtje kur përballemi me fenomene të tilla dhe të ngjashme të imoralitetit. Stërvitja duhet t'i bëjë profesionistët ushtarakë të përmbahen nga ekstremet në universalizmin moral dhe relativizmin moral. Por këtu lind pyetja se si të përcaktohet pozicioni i saktë kur pozicionohet midis dy ekstremeve dhe si të dimensionohet reagimi i një personi moral kur përballlet me një fenomen (të identifikuar si) imoral?

Pamundësia për të reaguar ndaj shkeljeve më të dukshme të dinjitetit njerëzor, bazuar në relativizimin moral të ngjarjeve për shkak të dallimeve kulturore, mund të pranohet gjithashtu si një frikacak moral i caktuar. Forcat e armatosura dhe profesionistët ushtarakë do të jenë gjithmonë në gjendje të reagojnë (ndoshta të rezistojnë) ndaj shkeljeve të dinjitetit njerëzor dhe të drejtave të njeriut në kryerjen e detyrave të tyre. Tani, më shumë se kurrë më parë, raste të tilla do të përdoren për të promovuar demokracinë, shtetin e së drejtës dhe ruajtjen e të drejtave të njeriut. Se si do të ndikojë tek profesionistët ushtarakë të fushës dhe si do t'i

përgatisin institucionet ushtarake për t'u përballur me sfida të tilla janë pyetjet të cilave duhet t'u përgjigjet sistemi arsimor ushtarak. Forma më e zakonshme e reagimit, ndaj dilemave të mësipërme, të institucioneve ushtarake është ngritja e sistemeve të rregullave të qarta të sjelljes. Një përpjekje e tillë për t'iu përmbajtur një sistemi të rregullave të sjelljes ka kuptim sepse ofron njëfarë sigurie dhe mbështetje si për profesionistët ushtarakë, ashtu edhe për popullatën lokale në zonën e operacioneve. Por nuk është pa të meta, sidomos në fushën e

dispozitave penale për mosrespektimin e rregullave. Rregullat, më së shpeshti, vendosen të respektohen pa ofruar një alternativë se si të motivohen individët që të sillen në mënyrë më njerëzore. Respektimi i rregullave të përcaktuara të sjelljes i kthehet sërisht guximit moral dhe etikës së një individi që ndodhet në një situatë të caktuar, përballë imoralitetit (të identifikuar). Zhvillimi i karakterit dhe virtyti personal janë garancia e vetme e sjelljes etike të një individi në fushën e betejës, ose në zonën e operacioneve.

Ekzistojnë katër vlera morale themelore (të afirmuara): guximi, mençuria, durimi dhe drejtësia. Në situata që janë moralisht të ndërlikuara, ruajtja dhe praktikimi i vlerave themelore morale mbron ushtarakun nga zhvendosja drejt universalizmit moral ekstrem dhe relativizmit moral ekstrem. Përveç guximit si vlerë thelbësore për një profesionist ushtarak në sistemet e edukimit ushtarak, kohë duhet t'i kushtohet edhe ndërtimit të mençurisë, durimit dhe drejtësisë në sistemet morale dhe sistemet e vlerave të profesionistëve ushtarakë. Në veçanti, guximi si vlerë duhet të interpretohet përmes prizmit të guximit moral, në të njëjtën mënyrë ose të ngjashme, siç interpretohet besnikëria përmes prizmit të besnikërisë ndaj një profesioni, ndaj një grupi ose organizate të caktuar.

Tomica Ristoski

Solemnisht u shënua Dita e Komandës për Operacione

Tetori me diell, qielli blu, flamujt kuq e verdhë dhe një erë e qetë shtuan festën e Ditës së Komandës së Operacioneve. Me pritjen e flamurit, personaliteteve, përfaqësuesve të pushtetit vendor, shkollave, institucioneve dhe institucioneve, ceremonia merr rëndësi, veçanërisht në periudhën kur Armata feston 30 vjetorin e saj. Në këtë ceremoni foli shefi i Shtabit të Përgjithshëm të Armatës, gjeneralletjëntant-koloneli Vasko Gjurçinovski, i cili e uroi Komandën për ditën e sotme, duke theksuar se presin që të vazhdojnë t'i kryejnë detyrat e tyre të përditshme në mënyrë profesionale si më parë. “Në emër të të gjithë të ftuarve dhe në emrin tim, ju uroj ditën e Komandës për Operacione. Me shpresën dhe shpresën se do të vazhdoni edhe në periudhën në vijim, si më parë, të kryeni detyrat tuaja të përditshme në mënyrë sa më profesionale dhe cilësore. Nuk kemi asnjë dyshim, ne besojmë në ju dhe presim që të gjitha synimet të realizohen në periudhën e ardhshme, tha në fjalën e tij shefi i Shtabit të Përgjithshëm. “Tridhjetëvjetori është përvjetori i ngritjes dhe rritjes së Armatës si institucion me besimin më të madh të qytetarët. Zhvillimi i Armatës është i lidhur me zhvillimin e shoqërisë, në vitet e kaluara kemi punuar në vazhdimësi për operativitetin, aftësitë, gatishmërinë luftarake”, theksoi në fjalën e tij komandanti i KO, gjeneral brigade Besnik Emini. Emini theksoi se

Pjesëtarët e Komandës Operative (KO) në Kazermën e Kumanovës “Boro Menkov” shënuan me ceremoni ushtarake 17 Tetorin – Ditën e Komandës

në Armatë po bëhen investime, kanë mbërritur mjetet e reja të blinduara, të cilat do të kontribuojnë në gjendjen e gatishmërisë. Gjeneral Emini theksoi se strukturat, koncepti, doktrina e luftës dhe proceset e brendshme në Ushtri janë duke u optimizuar, për të arritur efikasitetin maksimal në procesin e transformimit dhe integritet të forcave në planet strukturore dhe operacionale të NATO-s. ndërsa në nivel kombëtar përvetësimi është vazhdimi i kohezionit ndërmjet njësisve dhe komandave dhe integriteti i mëtejshëm me institucionet kombëtare dhe rajonale, për të përgjuar dhe trajtuar në mënyrë më efektive rreziqet dhe kërcënimet kombëtare të natyrës joushtarake. Ai përkujtoi se anëtarët e Komandës kanë marrë pjesë në stërvitje të shumta ndërkombëtare, misione, për të mbështetur paqen në BeH, Liban, CAR, Letoni, Kosovë. “Sot ne ruajmë veten duke ruajtur në thelb sigurinë globale nën hijen e krizës së vazhdueshme të migracionit dhe kthimit në skenën e kërcënimeve konvencionale

dhe të luftës speciale hibride. Por ne nuk mund të mos e vërejmë dhe të injorojmë agresivitetin në rritje të disa forcave të mëdha me ndikim dhe ne e dënojmë publikisht të njëjtën gjë. Në këto kohë të trazuara dhe sfiduese, uniteti dhe solidariteti janë çelësi. Prandaj, prioriteti ynë kryesor duhet të jetë ruajtja e gatishmërisë luftarake dhe si pjesë e aleancës më të madhe dhe më të gjatë në botë, aleancës së NATO-s, të përgatitemi dhe të kontribuojmë në mënyrë të parashikueshme dhe të qëndrueshme për paqen dhe sigurinë në botë. Sot është momenti kur duhet të kujtojmë historinë dhe të gjithë ata heronj që kontribuan në të kaluarën në ngritjen e gatishmërisë operative dhe luftarake, janë të gjithë atyre anëtarëve tanë, ish-komandantëve, shefave që u jap njohje publike dhe mirënjohje të pafund për punën e tyre. ndershmëria, lidhshipi i treguar, tha Emini. Ai tha se pjesëtarët janë të trajnuar për kryerjen e detyrave thelbësore, gjë që u vërtetua nga kontrolli i gatishmërisë luftarake. Në ceremoni morën pjesë edhe zëvendësministri i mbrojtjes Bashkim Hasani, përfaqësues nga Shtabi i Përgjithshëm, nga kabineti i Presidentit, gjeneralë të Armatës, ish-komandantë, përfaqësues të SIBRIG-ut, përfaqësues nga Ministria e Mbrojtjes, nga pushteti vendor dhe nga institucione të tjera me me të cilat bashkëpunon komanda.

Aleksandra Maksimovska

Pse NATO Konferenca për komunikatorë u dëshmuar si e suksesshme për Maqedoninë e Veriut

Ndalesë të konferenca më e madhe për komunikatorë që sivjet u organizua në vendin tonë

Konferenca ishte një mundësi e shkëlqyer për komunikuesit që të njiheshin me të rejtat në fushën e komunikimeve dixhitale, targetimin dhe efikasitetin në komunikim, analizën e mjedisit informativ dhe risitë. Fakti që kjo Konferencë ishte e një rëndësie të madhe tregon edhe fakti se në hapje folën kryeministri Dimitar Kovačevski, ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, ndihmësja e Sekretarit të Përgjithshëm të NATO-s për Diplomaci Publike, Baiba Braze, si dhe fjalime me video. dhënë nga komandantët e dy komandave të NATO-s, Komanda e Operacioneve Aleate, gjeneral Christopher Cavoli dhe Komandanti Suprem i Aleatëve Transformimi, gjeneral Philippe Lavigne. “Aktivitetet ushtarake dhe politike janë të lidhura

Konferenca e NATO-s për komunikatorë është ngjarja më e madhe e Aleancës në këtë fushë, dhe çdo vit ajo mbledh komunikues në një vend - njerëz të ngarkuar me komunikimet strategjike, marrëdhëniet me publikun, informacionin dhe informacionin psikologjik dhe përfaqëson një mundësi unike për një diskutim të hapur për disa tema me rëndësi të jashtëzakonshme - zbatimi i komunikimeve strategjike në Aleancën e NATO-s dhe ndërmjet aleatëve, Strategjia për Mbrojtjen dhe Parandalimin dhe Koncepti i ri Strategjik i Aleancës

ngushtë me komunikimin e tyre dhe me aftësinë për t'i sjellë sa më afër dhe sa më saktë qytetarëve. Nga komunikimi dhe hapja jonë varet nëse dhe si qytetarët do të kuptojnë mënyrat se si punojmë çdo ditë për të ruajtur sigurinë

e tyre”, theksoi Kovačevski, për të cilën ministrja Petrovska shtoi: “Komunikimi është kyç për ne. Ne kemi nevojë që mesazhet e NATO-s të arrijnë të gjithë. Ne kemi nevojë që qytetarët e botës të dinë se, mbi të gjitha, ne besojmë në

paqe, por edhe se jemi të vendosur të mbrojmë sovranitetin tonë, demokracitë tona dhe lirinë tonë. Ne kemi nevojë që 1 miliardë qytetarët tanë të dinë se Aleanca, përmes unitetit të aleancës, vendosmërisë dhe parimeve të qëndrueshme, garanton sigurinë e secilit prej tyre”.

CILAT JANË PËRFITIMET KRYESORE PËR MAQEDONINË E VERIUT?

Vendi ynë, ndonëse është anëtar i ri i Aleancës, ka bërë një hap të rëndësishëm në vitet e fundit për sa i përket, në radhë të parë, hapjes dhe transparencës së institucioneve. Për ne në mbrojtje, një rezultat domethënës është marrja dhe këmbëngulja e pozicionit drejtues në fushën e transparencës aktive në tre vitet e fundit, nga të cilat dy të fundit me përmbushje të plotë, 100 për qind të kriterëve të përcaktuara. Ministria e Mbrojtjes drejton të 98 institucionet e renditura në nivel vendor dhe qendror dhe kjo na jep motivimin për të punuar edhe më me përkushtim për të ruajtur këtë pozicion. Dhe, jo vetëm kaq. Mbrojtja e kupton nevojën për çiltërsi, vepron në përputhje me vlerat dhe parimet e botës demokratike dhe kupton se çfarë do të thotë interes publik. Mbi 300 komunikues të aleancës së NATO-s mund të dëgjonin të gjitha këto në këtë konferencë. Ajo që është arritur në fushën e hapjes dhe transparencës së institucionit mbështetet nga dokumente, procedura dhe procedura publike dhe të dukshme. Fillimisht, bëhet fjalë për Rregulloren për transparencën në funksionimin e Ministrisë së Mbrojtjes, shtimin e saj në fillim të vitit të kaluar, Planin e Komunikimit dhe Strategjinë e Komunikimit 2021-2022, e cila aktualisht është duke u përditësuar. Duke pasur parasysh se komunikimi strategjik është tema në të cilën u bashkuan të gjitha diskutimet gjatë Konferencës, është jashtëzakonisht e rëndësishme të përmendet se komunikatorët e NATO-s morën një pamje fillestare të mënyrës sesi Ministria e Mbrojtjes planifikon të zhvillojë komunikimet strategjike, përmes Politikës për komunikime strategjike, i cili përcakton se çfarë do të thotë komunikimi strategjik për ne, cilat janë parimet dhe parimet e komunikimit strategjik, cila është struktura organizative në këtë fushë, si dhe ofron modelin për koordinimin e komunikimeve strategjike. Me një fjalë, Politika vendos një sistem

të ri për zbatimin e komunikimeve strategjike, themelet e të cilit janë plotësuese me politikën ushtarake të NATO-s për komunikimet strategjike (MC 0628), një sistem që përcakton saktësisht detyrimet e të gjithë aktorëve në këtë proces. dhe gjithashtu përcakton mënyrën e komunikimit dhe koordinimit të ndërsjellë. Politika gjithashtu përfshin ndërtimin e qëndrueshmërisë brenda Ministrisë, kundër dezinformatave dhe ndikimeve të dëmshme të tij, si dhe përfshin komunikimet e brendshme si një fushë që duhet t'i kushtohet vëmendje në procesin e komunikimit.

SI KONTRIBUOJMË NDAJ BALLAFAQIMIT ME DEZINFORMATAT?

Ndoshta përfitimi më i madh i kësaj konference dyditore ishte dukshmëria e Qendrës Rajonale për Marrëdhëniet me Publikun, si një kapacitet kyç dhe unik në Ministri, e cila është gjithashtu pjesë e rrjetit të qendrave të trajnimit dhe edukimit partner NATO.

Qendra rajonale është vënë në dukje vazhdimisht nga autoritetet vendase, si dhe nga zëdhënësja e NATO-s Oana Longescu dhe drejtori i komunikimit në Komandën e Operacioneve Aleate, Jay Jensen, si një segment i rëndësishëm i zhvillimit të trajnimeve në fushën e marrëdhënieve me publikun – e rëndësishme sepse është i vetmi në këtë rrjet që i përkushtohet ekskluzivisht marrëdhënieve me publikun, i rëndësishëm sepse në Aleancë ka nevojë të madhe për staf të trajnuar në këtë fushë. Vizibiliteti i RCOJ-së është kyç për këtë periudhë, duke pasur parasysh se Ministria po punon edhe për zhvillimin e mëtutjeshëm të saj, domethënës duke shtuar funksione në aktivitetin e saj kryesor dhe duke krijuar një ofertë të zgjeruar të trajnimeve, kurseve dhe seminareve për komunikimin strategjik dhe trajtimin e dezinformatave. Këto aktivitete, në fakt, përfaqësojnë një të tretën e sistemit të përgjithshëm për trajtimin e dezinformatave që është duke u zhvilluar në Ministri - "funksionit parandalues", të cilin e mban RCOJ, i shtohen funksionet "proaktive" dhe "reaguese". , i cili do të përfundojë procesin dhe do të mundësojë trajtimin e shpejtë dhe efikas të dezinformatave, diçka që është jashtëzakonisht e rëndësishme në realitetin ku jetojmë – siguria e trazuar evropiane dhe konflikti i hapur në tokën evropiane. Ky proces iu nënvizua qartë pjesëmarrësve të Konferencës, të cilët patën një pasqyrë të qartë se çfarë përfitimesh mund të presin nga zhvillimi i këtij lloji të objekteve në vendin tonë.

Ivan Petrushevski

Koncert i Orkestrës Ushtarake me rastin e jubileut 30 vitesh të Armatës dhe për nder të Ditës së Kryengritjes Popullore

Orkestra Ushtarake e Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, më 11 Tetor – Dita e Kryengritjes Popullore, në Shtëpinë e Armatës mbajti koncert në kohëzgjatje prej një ore. Në këtë ngjarje morën pjesë pjesëtarë të Orkestrës Ushtarake të Armatës së Republikës së Maqedonisë së Veriut, si mysafirë morrën pjesë edhe solistja me kavall, Bajsa Arifovski, Svetllana Jovanovska dhe Dejan Nikolovski si dhe instrumentistët nga institucionet muzikore me renome në vend, por edhe artistë të rinj të muzikës.

Koncerti ishte aktiviteti përmbyllës në kuadër të aktiviteteve të organizuara me rastin e jubileut 30 vjet Armatë, me të cilën njëherit u promovua edhe bashkëpunimi me armatat aleate dhe me institucionet shtetërore.

ake
s
ës

ë Veriut më
s në Shkup,
rrën pjesë edhe
e Shqipërisë, ndërsa
ka, vokalët solistë
istë muzikor nga
ë pavarur

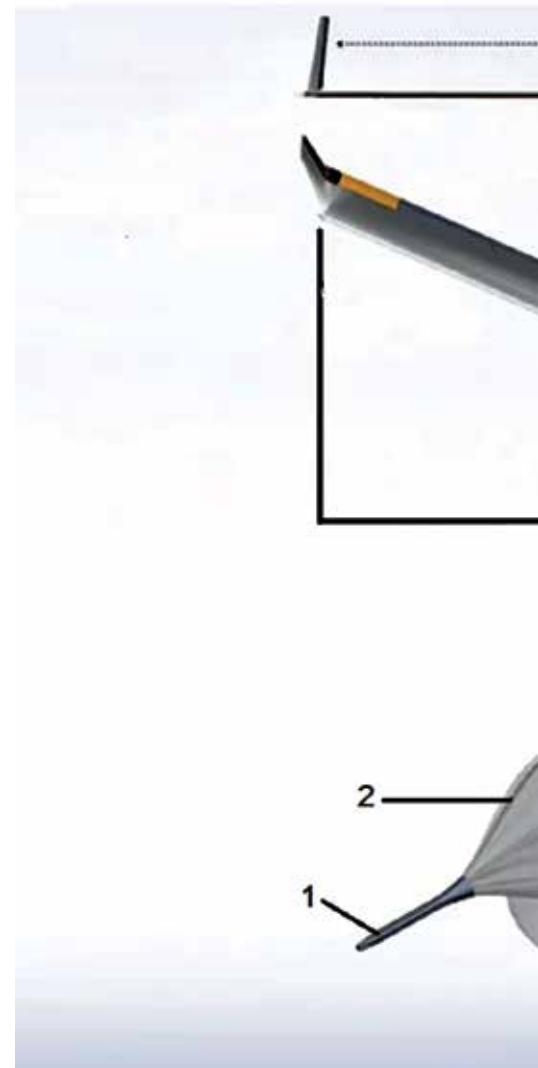
për shënimin
e bashkëp

Fluturakja pa pilot „ScanEagle“

„ScanEagle“ është një mjet ajror modular i lehtë pa pilot që mund të përdoret për qëllime civile dhe ushtarake. Për qëllime ushtarake, avioni përdoret për inteligjencë, zbulim dhe vëzhgim. Sipas lëvizjes, avioni i përket klasës së avionëve me helikë me një motor, dhe sipas renditjes së krahëve, është me krahë të lartë. Sipas aftësive operacionale, avioni është ekonomik për t'u përdorur, operon në lartësi të ulët dhe ka një kohë të gjatë fluturimi. Nga rruga, UAV „ScanEagle“ është zhvilluar nga kompania „Insitu Inc.“ (aktualisht pjesë e kompanisë „Boeing“), dhe është pasardhësi i drejtpërdrejtë i UAV „SeaScan“ nga lidhjet e aluminit dhe fibrat e karbonit. Trungu ka një diametër prej 20 cm. Konstruksioni modular i avionit, sipas nevojave të përdoruesit, mund të përmirësohet në avionikë, ngarkesë dhe shtytje. Në fund të krahëve janë vendosur krahë „winjets“, të cilët mundësojnë një fluturim më të qëndrueshëm, duke kursyer karburant dhe duke arritur shpejtësi më të madhe. Për ngritje dhe ulje avioni nuk përdor pistë klasike, pra për ngritje lëshohet nga katapulta lëshuese pneumatike „SuperWedge“ (Marku 4), ndërsa për ulje përdoret kapësi i avionit „SkyHook“. Praktikisht, ulja bëhet e mundur falë grepave të vendosura në fund të krahëve të avionit, të cilat kapin litarin që vendoset në vinçin e palosshëm „SkyHook“, i cili mund të ketë një lartësi nga 9,1 m deri në 15,2 m. Pozicionimi i ndërsjellë po vjetërohet falë pajisjes së integruar GPS në majë të vinçit SkyHook dhe pajisjes GPS të integruar në dronin ScanEagle. Kjo mënyrë e ngritjes dhe

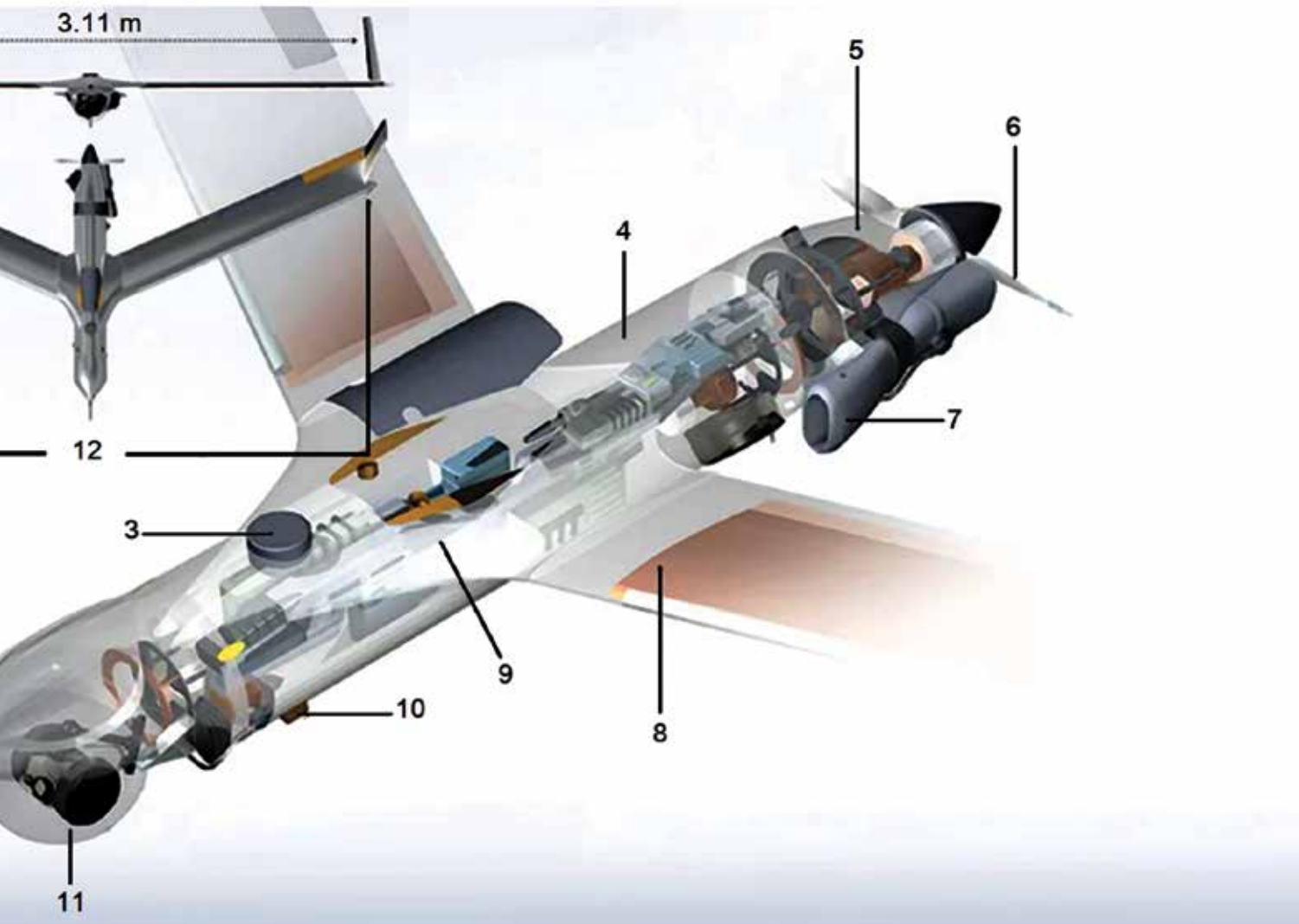
uljes lejon që sistemi të përdoret në tokë ose në një anije. Për të kontrolluar avionin përdoret një tastierë GCS, e cila falë sistemeve të komunikimit të lidhjes së të dhënave C2 ka një lidhje me aeroplanin në kohë reale. Përndryshe, lidhja e të dhënave C2 mund të jetë me mbrojtje të koduar dhe komunikim të pakriptuar. Përndryshe, ekziston mundësia e transferimit të kontrollit të fluturimit nga një operator në tjetrin (i pozicionuar në vende të ndryshme), i cili kontribuon në rritjen e rrezes së fluturimit me mbi 100 km, si dhe përdorimin e një stacioni kontrolli celular të pajisur me transmetues që komunikojnë me aeroplanin. Përveç kontrollit tokësor, avioni mund të programohet për të kryer fluturim të pavarur (autonom). Për siguri më të madhe të fluturimit, avionikët kanë sisteme të dyfishta, një mburojë dhe një kuti të zezë. Si parazgjedhje, sistemi i komunikimit të lidhjes së të dhënave C2, i cili ka një distancë prej 100 km, është i integruar në avion. Në pjesën e përparme të avionit, në versionin e parë të pajisjes, vendoset një kamerë elektro-optike ose IR e stabilizuar, e cila është e ndërtuar në një kupolë drite të stabilizuar, siç është EO/EO900 ose me një kokë sensor të dyfishtë me EO dhe MWIR me një kamerë IR, ndërsa në versionet më të reja instaloni një frëngji me dritë të stabilizuar 775EO, e kombinuar me ViDAR (Visual Detection and Ranging) ose një pajisje kube me peshë të lehtë të stabilizuar me një kamerë EO950/ MWIR 2.0. Nëse është e nevojshme, në avion mund të instalohet një modul CRPA (antena të modelit të pritjes së kontrolluar), i destinuar për mbrojtje kundër bllokimit të

sinjalit, domethënë për luftë elektronike. Avioni gjithashtu mund të pajiset me një radar „Im SAR Nano SAR“, i cili ofron imazhe me cilësi të lartë (në kohë reale) në kushte të ndryshme të motit. Ndryshe, sistemi i përgjithshëm i „ScanEagle“ është i përbërë nga 4 drone, një stacion kontrolli tokësor, një video terminal në distancë, një katapultë lëshuese pneumatike „SuperWedge“ (Mark 4) dhe një stacion pranues „SkyHook“ për kapjen e avionit gjatë uljeve. Deri më tani, 3 versione bazë dhe disa nën-versione janë zhvilluar nga avioni. Tre versionet bazë janë: „ScanEagle 1“, „ScanEagle 2“ dhe „ScanEagle 3“. Ndryshe nga ScanEagle 1, versioni ScanEagle 2 është i pajisur me një motor më të fuqishëm, por ka një kohë të reduktuar fluturimi në lundrim (16 orë), pajisje më moderne të zbulimit dhe ngarkesë të shtuar. Versioni „ScanEagle 3“ ka një konstruktion të modifikuar, i destinuar për përdorim civil dhe nuk ka avionikën dhe komponentët e tjerë elektronikë të përdorur në versionet ushtarake. Përdoruesit e dronit ScanEagle janë 28 vende.

Ivica Dameski

Sqarimi i fotografisë Fotografia e „ScanEagle“

1. Pitot-tubi
2. Struktura e avionit është bërë nga lidhje alumini dhe fibër karboni
3. Antenë satelitore për navigim (GPS)
4. Njesia për të akomoduar rezervuarin e karburantit
5. Moduli i drejtimit “H20”, me motor të integruar me benzinë me një cilindër dy-kohësh „Orbital“
6. Elisa e motorit
7. Thithësi i ajrit të motorit
8. Krahët me një pajisje kundër akullit
9. Pjesë mbajtëse e strukturës mbi të cilën vendosen krahët
10. Njesia për vendosjen e avionikës
11. Shtëpiza stabilizuese për vendosjen e sensorëve elektroptikë

12. Shtëpiza të vendosura në fund të krahëve, dedikuar për aterrimin e fluturakes

Karakteristikat taktiko-teknike të „ScanEagle“	
Gjatësia me EO dome	1.55 m
Gjerësia me EO900/MWIR dome	1.71 m
Hapja e krahëve	3.11 m
Pesha e konstruksionit	nga 14 kg deri 18 kg (varesisht pajisjeve)
Pesha maksimale gjatë fluturimit	26.5 kg
Pesha e dobishme maksimale	5 kg
Motori	H20 modul, со Orbital бензиски едноцилиндричен двотактен мотор со моќност 1.9 кс, за гориво JP5 или JP8
Shpejtësia maksimale gjatë fluturimit	41.2 m/sek
Shpejtësia e fluturimit në kryqëzim	nga 25.5-30.9 m/sek
Vargu i fluturimit	5.950 m
Koha e fluturimit	nga 18 deri 24 orë (varësisht pajisjeve dhe kushteve atmosferike)

Fluturakja pa pilot „MQ-9 Reaper“

Fluturakja pa pilot njihet më shpesh si dron - një lloj avioni ose helikopteri pa ekuipazh njerëzor në bord. Është një pjesë integrale e një sistemi që përfshin gjithashtu një sistem stacioni kontrolli tokësor, pajisje komunikimi, pjesë rezervë të mirëmbajtjes dhe personel. Fluturimi i dronëve mund të kryhet me shkallë të ndryshme autonomie, domethënë me telekomandë dhe me një operator njerëzor ose në mënyrë të pavarur nga një procesor i integruar. Mjeti ajror pa pilot “MQ-9 Reaper” është i aftë për operacione fluturimi të kontrolluara nga distanca ose autonome, të zhvilluara nga “General Atomics Aeronautical Systems”, kryesisht për Forcat Ajrore të Shteteve të Bashkuara. Emërtimi “MQ-9” në këtë lloj tregon si vijon: “M” është përcaktimi për shumë role, “Q” qëndron për Sistemin e Avionëve të Pilotuar nga Distanca dhe “9” tregon se është i nënti në serinë e avionëve nga distanca. sistemet e avionëve të pilotuar. Fluturaketquhen gjithashtu “Automjete/Aeroplanë të Pilotuar nga Distanca” - “RPV/RPA”. Programi RPA filloi në mesin e viteve 1990 dhe u deshën 16 vjet për të arritur 1 milion

Kohët e fundit në botë ka një tendencë në rritje për inovacionin, prodhimin dhe përdorimin e dronëve për qëllime të ndryshme ushtarake dhe civile

orë fluturimi, dhe shifra prej 2 milion orë u arrit vetëm dy vjet e gjysmë më vonë. Misioni kryesor i këtij lloji droni është të sigurojë informacione të inteligjencës, mbikqyrjes dhe zbulimit në mbikqyrjen afatgjatë dhe fluturimet në lartësi të mëdha. Nga ana tjetër, MQ-9 Reaper mund të përdoret gjithashtu për të likuiduar fuqi punëtore me vlerë të lartë ose për të shkatërruar asetet materiale. Për herë të parë, misionet luftarake u kryen në Irak dhe Afganistan gjatë vitit 2007. Forcat Ajrore aktualisht operojnë mbi 300 “MQ-9 Reapers”. Përmirësimet e reja të pajisjeve janë duke u zbatuar vazhdimisht, me përmirësime të disa prej avionëve aktivë për të përmirësuar performancën. Viti 2035 parashikohet të jetë fundi i jetës së shërbimit të

flotës “MQ-9”.

Ndryshe nga paraardhësi i tij, “General Atomics MQ-1 Predator”, ky dron është më i madh, më i rëndë dhe ka karakteristika më të mira. I kontrollueshëm nga të njëjtat sisteme tokësore, ai ka një motor turbo 950 hp, krahasuar me motorin me piston 115 hp të “MQ-1 Predator”. Fuqia e rritur lejon MQ-9 të mbajë 15 herë më shumë armë dhe të fluturojë me rreth tre herë shpejtësinë e “MQ-1”. Ai arrin një shpejtësi prej 480 km/h, ka aftësinë të mbajë një ngarkesë totale prej 1700 kg deri në lartësinë 15,000 metra, ka një distancë prej 1850 km dhe aftësi për të fluturuar nga 14 deri në mbi 40 orë, në varësi të peshën e ngarkesës. Avioni është 11 m i gjatë, me një hapje krahësh 20 m dhe një peshë maksimale ngritjeje prej 4760 kg. Ky dron monitorohet dhe kontrollohet nga një ekuipazh ajror pilotësh dhe operatorësh, dhe përmes një stacioni kontrolli tokësor pranë Las Vegas, Nevada, ata mund të synojnë objektivat dhe të vëzhgojnë terrenin, duke përdorur sensorë të shumtë, duke përfshirë një kamerë termografike. Në realizimin e misioneve përfshihet edhe përdorimi i armëve. Prandaj,

“MQ-9” mbart një sërë armësh, duke përfshirë një bombë të drejtuar me lazer, raketa ajër-tokë dhe raketa ajër-ajër. Kohët e fundit, Pentagoni ka marrë në konsideratë përmirësimin e “MQ-9 Reaper” me armë me energji të drejtuar, si lazer me fuqi të ulët dhe rreze mikrovalë me fuqi të lartë. Versionet e përmirësuara përmbajnë një top sensor me një kamerë me definicion të lartë, komunikim të përmirësuar me kontrollues në mënyrë që ata të mund të shikojnë video me cilësi më të lartë dhe softuer që lejon zbulimin automatik të kërcënimit dhe gjurmimin e 12 objektivave në lëvizje menjëherë. Komanda e dhënë nga operatori kërkon 1.2 sekonda për të arritur dronin nëpërmjet lidhjes satelitore.

Gjatë vitit 2008, Garda Kombëtare e Nju Jorkut filloi kalimin nga avionët luftarakë F-16 me pilot në MQ-9A, duke u bërë njësia e parë luftarake që u shndërrua plotësisht në një njësi që përdor avionë luftarakë pa pilot. Në vitin 2011, Forcat Ajrore të SHBA po trajnonin më shumë pilotë për fluturakete avancuar dhe në këtë drejtim, Zëvendës Shefi i Shtabit të Forcave Ajrore për ISR propozoi një ridizajnim të “MQ-9”, në mënyrë që të drejtohen nga një person për shumicën e misioneve, në vend të dy (për të fluturuar dhe përdorur sensorët), për të thjeshtuar operacionet dhe për të zvogëluar kërkesat për fuqi punëtore të një numri të madh operatorësh sensorë. Futja e një aftësie për ulje automatike do të reduktonte gjithashtu kërkesat për fuqi punëtore të Reaper për ekipet e nisjes.

Dy dronët, “Predator” dhe “Reaper”, ishin projektuar për operacione ushtarake dhe nuk kishin për qëllim të operonin në kushte të trafikut ajror të mbingarkuar. Kërkesat u bënë në vitin 2005 që MQ-9 të përdorej në operacionet e kërkim-shpëtimit pas uraganit Katrina, por për shkak se nuk ishte i autorizuar nga Administrata Federale e Aviacionit në atë kohë, ai nuk u përdor. Një vit më vonë, Administrata Federale e Aviacionit lëshoi një certifikatë autorizimi që lejon MQ-1 dhe MQ-9 të fluturojnë në hapësirën ajrore civile të SHBA për të kërkuar të mbijetuarit e fatkeqësive. Ky lloj droni përdoret nga Doganat dhe Mbrojtja Kufitare e SHBA-së, si dhe forcat e armatosura të disa vendeve të tjera. Në atë drejtim, “MQ-9” filloi patrullimin e kufirit 400 kilometra të gjatë midis Shteteve të Bashkuara dhe Kanadasë. Droni nuk do të mbajë armë

dhe ka nevojë për leje për të hyrë në hapësirën ajrore kanadeze. Zyrtarët amerikanë janë të kujdesshëm se kontrabandistët e drogës, emigrantët dhe terroristët mund të përfitojnë nga kufiri i gjatë.

Komanda e Operacioneve Speciale të Forcave Ajrore dëshironte të ishte në gjendje të paketonte MQ-9 në më pak se tetë orë, ta fluturonte atë kudo në botë me aeroplan transporti C-17 Globemaster III ose C-130 Hercules, dhe më pas të përgatiste avionin për përdorim në tetë orë të tjera, për të mbështetur ekipet e operacioneve speciale në vendet pa infrastrukturë. Fluturaket “MQ-1” dhe “MQ-9” duhet të transportohen në avionë ngarkesash

me distanca të gjata, sepse teknologjia e karburantit nuk është e integruar. Megjithatë, avionët e transportit janë mjaft të mëdhenj për të mbajtur avionin dhe sistemet mbështetëse. Pilotët që fluturojnë me dronin do të përdorin stacionin e kontrollit tokësor për të ngritur dhe ulur avionin, ndërsa shumica e misioneve operacionale kryhen nga pilotët me bazë në SHBA. Dhe Agjencia Amerikane e Mbrojtjes Raketore ka njoftuar interesin e saj për përdorimin e “Reaper” për të ofruar informacion mbi përgjimin e hershëm të raketave balistike të lëshuara duke përdorur përgjues raketash përpara zbulimit nga radarët “Aegis”.

Dragan Pavlovski

„Supacat“

Automjeti i lehtë mbrojtës patrullues „SPV 400“

„Supacat Protected Vehicle 400 Series – „PV400“ është një automjet i lehtë me lëvizshmëri të lartë i zhvilluar nga Supacat Limited me bazë në Mbretërinë e Bashkuar. SPV400 ka një peshë bruto prej 7,500 kg dhe mund të mbajë një ngarkesë prej 1,500 kg dhe të strehojë një ekuipazh prej gjashtë vetësh. Supacat SPV400 ishte një kandidat për programin e Ministrisë së Mbrojtjes të Mbretërisë së Bashkuar (MoD) 200 milion £ për automjetet e lehta patrulluese (Light Protected Patrol Vehicle - LPPV). Ministria e Mbrojtjes e Mbretërisë së Bashkuar paraqiti ftesën për tender në maj 2010. Supacat aplikoi për të njëjtën gjë dhe paraqiti një ofertë për programin LPPV në qershor të 2010, duke konkurruar me Automjetin e Patrullës të Mbrojtur me Dritë “Ocelot LPPV” të zhvilluar nga “Team Ocelot”, “Force Protection Europe” dhe konsorciumi “Ricardo”. Ministria e Mbrojtjes e Mbretërisë së Bashkuar zgjodhi Ocelot LPPV në konkurse dhe prova nën Programin e Përzgjedhjes së Automjeteve të Mbrojtura të Lehta në shtator të vitit 2010. Ministria e Mbrojtjes, sipas kërkesës së saj urgjente operacionale, planifikonte

Supacat Protected Vehicle 400 Series – „SPV400“ është automjet i lehtë mbrojtës patrullues me lëvizshmëri të lartë. i prodhuar nga ana e kompanisë „Supacat“ me seli në Britaninë e Madhe

të zëvendësonte platformën Land Rover Snatch me një porosi fillestare prej 200 automjetesh. Automjetet e lehta patrulluese të blinduara hynë në shërbim në fillim të vitit 2011 dhe u vendosën në Afganistan. Meqenëse automjeti është projektuar dhe zhvilluar në MB, SPV400 është i përjashtuar nga kufizimet e rregulloreve të SHBA-së për trafikun ndërkombëtar të armëve për përmirësimet e ardhshme të dizajnit.

Zhvillimi i automjetit të lehtë mbrojtës „Supacat“

Seria e automjeteve të mbrojtura Supacat u prezantua në Defense Systems & Equipment International 2009 – DSEi 2009 në shtator 2009 në Londër. Supacat ka bashkëpunuar me NP Aerospace me bazë në Coventry

për të dizajnuar sistemin e mbrojtjes së blinduar të automjetit dhe shtresën e përbëra në ndarjen e ekuipazhit. Rreth 30 kompani të zinxhirit të furnizimit janë të përfshira në zhvillimin e automjetit me mbrojtje të lehtë „SPV400 LPPV“. Në mesin e tyre janë edhe kompanitë e njohura si „AFS“, „Cummins UK“, „Christy Hydraulics“, „CSES Engineering“, „Dana UK Axles“, „Garforth & Goodman“, „GKN Driveline“, „GKN Aerospace“, „Lighting Aerospace“, „Park Sheetmetal“ dhe „Pailton Engineering“. „SPV400“ ka një sistem plotësisht të integruar për mbrojtjen balistike dhe mbrojtjen kundër minave. Raundi i parë i testimit të shpërthimit u krye në dhjetor 2009. Testi dyditor përfshinte simulime të një shpërthimi mine nën një automjet dhe simulime të mjeteve shpërthyes të improvizuara në automjet. Prototipi i parë i punës i “SPV400” u zbulua zyrtarisht në janar 2010.

Më 17 maj 2010, SPV400 iu nënshtrua një raundi të dytë të testimit të shpërthimit për të përmbushur standardet e programit LPPV të DoD. Deri në korrik 2010, automjeti i ishte nënshtruar katër rraundeve të testimit të shpërthimit. Dy automjetet e para „SPV400“ iu dorëzuan „Millbrook

Proving Ground“, Bedfordshire, në gjyq nga Ministria e Mbrojtjes. Prodhimi vëllimor i SPV400, megjithatë, u bë në objektin e NP Aerospace në Coventry nën një marrëveshje të formalizuar aleance midis dy kompanive. Gama e automjeteve me lëvizshmëri të lartë të Supacat përfshin Coyote, „Jackal“ dhe automjete shumë të lëvizshme për transport, transport me lëvizshmëri të lartë. Automjetet janë në shërbim me Forcat e Armatosura të Mbretërisë së Bashkuar, ato kanë marrë pjesë në operacionet e Forcave të Armatosura të Mbretërisë së Bashkuar në Afganistan. Kompania gjithashtu ka lançuar tashmë serinë 6x6 „SPV600“, një variant i platformës „SPV400“, e cila ka rritur volumin dhe ngarkesën.

Dizajni i automjetit të lehtë patrullues „SPV400“

Trupi i blinduar i shasisë prej çeliku i „SPV400“ është një strukturë e vetme. Një kuvertë e përbërë për ekuipazhin është vendosur mbi byk, ndërsa sistemi i mbrojtjes së blinduar të automjetit redukton peshën e tij të përgjithshme. Strukturat modulare dhe „sakrifikuese“ të automjetit reduktojnë dëmin e përgjithshëm që do të shkakohej nga shpërthimet. Dizajni gjithashtu lejon riparimin dhe zëvendësimin e shpejtë të moduleve të dëmtuara. Në çatinë e automjetit disponohet një mbulesë për montimin e armëve vetëmbrojtëse. Dizajni i LPPV lejon që ai të përmirësohet për të përmirësuar lëvizshmërinë dhe mbrojtjen. Automjeti patrullues me mbrojtje të lehtë SPV400 ka përmirësime opsionale të tilla si një stacion armësh të montuar në çati me telekomandë, granatahedhës, pajisje për drejtimin e natës, sisteme ndërgjegjësimi për situatën, një çikrik për nxjerrjen e automjetit të montuar përpara dhe një sistem qendror fryrjeje gomat. SPV400 ishte një konkurrent për programin e Mjeteve të Mbrojtura nga Patrulla e Lehtë në Mbretërinë e Bashkuar, një projekt prej 200 milionë £. „SPV400“ka një sistem të integruar plotësisht kundër minave dhe mbrojtjes balistike. Mbushja e ekuipazhit ka ndenjësë të mbrojtura nga shpërthimet e minave dhe forca të blinduara balistike që reduktojnë ndikimin e goditjes nga shpërthimet e minave dhe pajisjeve shpërthyesë të improvizuara. Hapësira e lartë nga toka e bykës mbron ekuipazhin nga kërcënimet e minave nën byk duke i larguar shpërthimet nga jastëku i ekuipazhit. Artikulli i lartë i SPV400, suspensioni i dyfishtë përpara dhe mbrapa me susta ajri i japin mjetit lëvizshmëri në të gjitha

Karakteristikat dhe specifikimet tjera të automjetit „SPV400“	
Prodhues	Supacat Limited
Lloji i automjetit	light protected patrol vehicle
Gjatësia	5,31 metra
Gjerësia	2,06 metra
Lartësia	2,465 metra
Bruto-pesha	7,5 ton
Kapaciteti i ngarkesës	1,5 ton
Ekuipazhi	6 persona
Ground clearance	0,335 m
Armatim	12,7 mm ose 7, 62 mm mitraloz
Blinduesi	Mine Blast and Ballistic protection, V-shape hull
Motori	Cummins ISBe 4.5l turbocharged diesel engine
Transmisioni	Allison 2500 6-speed transmission
Vargu operativ	800 km
Shpejtësia maksimale	120 km/h
Tejkalimi i pengesës	deri 45%
Tejkalimi i pengesës anësore	35%
Tejkalimi i pengesës vertikale	0,4 m
Tejkalimi i pengesës ujore	0,75 m pa përgatitje, 1,5 m me përgatitje
Radiusi i rrotullimit	11,8 m

terrenet. Mjeti ka një rreth rrotullimi prej 11.8 m. Timoni është hidraulik, i ndihmuar nga rafti dhe pinioni dhe ka një disk të jashtëm, kalipa të kundërta të pistonit dhe sistem frenimi kundër bllokimit ABS. Me lëvizje të përhershme me të gjitha rrotat, automjeti i mbrojtur me patrol të lehtë SPV400 është i aftë të udhëtojë me një shpejtësi maksimale prej 120 km/h. Lloji patrullues i „SPV 400“mund të përshtatet për përdorim duke vendosur misione alternative dhe të këmbyeshme,

duke përfshirë variantet e automjeteve ambulatorë, logjistike, komanduese dhe armësh me majë të hapur. „Supacat Protected Vehicle 400“ – „SPV 400“është një evolucion i mëtejshëm i origjinës së gjatë të Supacat për zhvillimin e automjeteve ushtarake përkatëse dhe efektive dhe u ofron ushtarëve atë që u nevojitet për operacionet e shekullit të 21-të: lëvizshmëri dhe mbrojtje superiore.

Kërcënime vdekjeprurëse në Ukrainë

Mijëra mina, municione, bomba dhe mina befasuese janë “të shpërndara” në Ukrainë. Disa nga këto kërcënime vdekjeprurëse janë krijuar me qëllimin për të vrarë ose paaftësuar ushtarët dhe kalimtarët, ndërsa të tjerët thjesht presin të rrezohen. Edhe pse lufta ka vazhduar prej muajsh, përpjekja për të çliruar Ukrainën nga këto mjete shpërthyes me siguri do të marrë vite, dhe ndoshta dekada. Me dashje ose jo, forcat ruse në Ukrainë po lënë pas mijëra mjete shpërthyes të rrezikshme dhe potencialisht vdekjeprurëse të shpërndara në të gjithë vendin. Këto përfshijnë mina, nën-municione të madhësisë së kanaçeve, bomba gjigante ajrore dhe objekte të zakonshme të maskuara si mina befasuese. Të gjitha këto mjete shpërthyes paraqesin një rrezik ekstrem si për civilët ashtu edhe për ushtrinë ukrainase. Specialistët do të duhet t'i çmijnë në mënyrë të sigurtë dhe përpjekjet e tyre ka të ngjarë të zgjasin vite. Pajisjet shpërthyes janë një pjesë thelbësore e luftës moderne. Ushtritë e sotme vendosin sasi të mëdha eksplozivësh ushtarakë, nga granatat e dorës deri te bombat e avionëve. Disa, të tilla si bombat e avionëve, janë krijuar për të vrarë armikun, të tjera, të tilla

Forcat ruse në Ukrainë po lënë pas një shumëllojshmëri të gjerë mjetesh shpërthyes, duke përfshirë mina tokësore, nën-municione, bomba dhe mina tokësore, ndërkohë që rrezikojnë edhe jetën e civilëve, si tani ashtu edhe për vitet në vijim

si fushat e minuara, janë krijuar për të ngadalësuar armikun ose për ta joshur atë në një pritë. Disa mjete shpërthyes janë mjaft të mëdha për të shkatërruar tanket, ndërsa të tjerat janë aq të vogla sa janë pothuajse të padukshme, por sakatojnë këdo që i afrohet. Forcat ukrainase ndeshen shpesh me mina tokësore ruse dhe mina befasuese. Në qytetin e Ukrainës, inxhinierët tashmë po heqin bombat ajrore dhe raket e pasprëthyer nga ndërtesat. Bombat – bomba të vogla që zakonisht hidhen në grupe nga raketat dhe raketat thërrmuese – kanë vrarë tashmë civilë, ndërsa ato të pasprëthyer vazhdojnë të presin që dikush t'i shpërthejë aksidentalisht, pa e ditur praninë e

tyre dhe rrezikun që paraqesin. Duhet të theksohet se shumë nga armët e përdorura nga Rusia, përfshirë minat dhe municionet, janë subjekt i ndalimeve ndërkombëtare.

Minat u bënë të rëndësishme për herë të parë gjatë Luftës së Dytë Botërore. Një minë tokësore zakonisht përbëhet nga një trup prej druri, plastike ose metali, një pllakë këmbësh, një detonator dhe një sasi e vogël eksplozivi me forcë. Ndërsa pesha transferohet në pllakën e këmbës, presioni aktivizon ndezësin, i cili nga ana tjetër aktivizon ngarkesën shpërthyes. Në kundërshtim me besimin popullor, fushat e minuara nuk janë krijuar për të shkatërruar armikun. Përkundrazi, ato kanë për qëllim të ngadalësojnë një forcë armike ose ta detyrojnë armikun të zgjedhë një rrugë tjetër - shpesh ajo që të çon drejtpërdrejt në një pritë. Minat tokësore vijnë në dy lloje: anti-personel (PP) dhe antitank (PT). Pesha e një personi zakonisht shkakton mina kundër personelit. Disa aktivizohen duke tërhequr një tela tërheqëse dhe të tjera përfshijnë një vonesë kohore për të shpërthyer midis një grupi më të madh ushtarakësh. Minat antitank janë më të mëdha, përfshijnë një ngarkesë më të madhe shpërthyes dhe kërkojnë disa qindra paund presion për të siguruar që ato të shpërthehen nga një automjet ose

tank i blinduar dhe jo nga një ushtar. Tradicionalisht, minat vendosen me dorë, por gjeneratat e reja vendosen me bomba avionësh, raketa dhe granata - kontejnerë, si dhe me pajisje për shpërndarjen e minave të montuara në automjete. "POM-3" ruse është një minë në formë tubi që shpërndahet në numër të madh nga një enë në ajër dhe zbritja e minierës ngadalësohet nga një parashutë. Ndërsa miniera zbret, ajo gropos një sensor sizmik në tokë poshtë saj. Sensori sizmik dëgjon afrimin e një qenieje njerëzore dhe, sapo miniera zbulon praninë e një personi, ai shpërthen në lartësi në nivelin e belit të njeriut. Ngarkesa shpërthyesë ka një rreze vrasësi prej 15 metrash. Minat gjithashtu do të shpërthejnë rastësisht në intervale tetë ose 24 orëshe, duke e bërë POM-3 jashtëzakonisht të vështirë për t'u afruar dhe për t'u çminuar me sukses. Më shumë se 150 vende në mbarë botën janë bashkuar për të ndaluar përdorimin e minave tokësore. Në mars, Koalicioni Ndërkombëtar për Ndalimin e Minave Tokësore dhe Municioneve Thërrmuese (ICBL-CMC) vuri në dukje në një deklaratë për shtyp se "dënon fuqishëm përdorimin e minave tokësore kundër personit të ndaluar ndërkombëtarisht nga forcat ruse në konfliktin në Ukrainë". „Përdorimi i minave tokësore kundër personelit nga forcat e armatosura ruse në Ukrainë dhe kudo në botë është i papranueshëm. Këto armë vrasin pa dallim civilë dhe lënë një trashëgimi të tmerrshme vuajtjesh për vitet në vijim”, tha në një deklaratë drejtori i ICBL-CMC, Hector Guerra. "Ne bëjmë thirrje për një ndalim të menjëhershëm të çdo përdorimi dhe që 164 anëtarët e Traktatit të Ndalimit të Minave të flasin dhe të dënojnë këtë veprim". Ukraina është një nga 150 vendet e përfshira në Traktatin e Ndalimit të Minave, por për fat të keq, Rusia dhe Shtetet e Bashkuara aktualisht nuk janë nënshkruese të Traktatit. Avionët luftarakë rusë Su-30M dhe avionët sulmues "Su-25" kanë kryer misione luftarake në Ukrainë që nga fillimi i luftës dhe kanë raketuar dhe bombarduar pozicione ushtarake dhe civile. Pavarësisht nëse raketat apo bombat shpërthejnë apo jo, ato përbëjnë një rrezik serioz, jo vetëm për individët, por për komunitete të tëra. Rusia po përdor një shumëllojshmëri bombash ajrore në Ukrainë, duke përfshirë bomba "të zgjuara" si bomba KAB-500L-F e drejtuar me lazer dhe bomba "memece" të padrejtuara "FAB-500M-62". Shumica e bombave të avionëve rusë janë në kategorinë 500 kg, ku më e madhja peshon 1500 kg. Bombat e avionëve në përgjithësi janë më të lehta për t'u

çarmatosur, por rreziku i përgjithshëm gjatë procesit të çminimit është shumë më i madh. Bombardimi i zonave civile do të thotë gjithashtu se disa bomba të pashpërthyer gjenden në ndërtesa shumëkatëshe ku asgjësimi mund të jetë i vështirë apo edhe i pamundur. Bombat që bien nga ajri me shpejtësi të madhe mund të groposen në tokë të butë, duke rezultuar në rreziqe të fshehura për civilët. Në vitet 1960, ushtria amerikane dorëzoi gjeneratën e parë të ashtuquajturave "bomba thërrmuese" ose bomba avionësh që ishin të mbushura me bomba më të vogla të madhësisë së bejsbollit në vend të një koke të vetme me eksploziv të lartë. Bombat thërrmuese u projektuan për të hedhur të ashtuquajturat "nën-municione" të tyre mbi objektin, duke rënë në grupime, duke rezultuar në dhjetëra shpërthime më të vogla dhe jo në një të madhë. Në vend të një bombe të madhe, efekti shpërthyes i së cilës zvogëlohet me distancën, bombat thërrmuese përdorin shumë bomba më të vogla, të quajtura gjithashtu bomba, duke përhapur efektet shpërthyesë në një zonë më të gjerë. Nën-municionet janë teorikisht jo më pak humane sesa bombat e zakonshme. Sidoqoftë, në praktikë, një numër i konsiderueshëm bombash nuk do të shpërthejnë, veçanërisht në kushte luftarake. Këto nën-municione, deri në 30 për qind të ngarkesës së një bombe thërrmuese, më pas do të "ndotin" fushën e betejës, duke vënë në rrezik personelin ushtarak dhe civilët. Municione, si dhe bomba që u hodhën mbi fushën e betejës, u zbuluan gjithashtu në vendet e civilëve të vdekur. Sulmi rus në stacionin e trenit Kramatorsk, për shembull, i cili

rezultoi në vdekjen e më shumë se 50 civilëve, përfshiu një raketë balistike me rreze të shkurtër veprimi Tochka-U që shpërndau nën-municione 9N123K midis refugjatëve ukrainas. Organizuar nga Kombet e Bashkuara, Konventa për Municionet Thërrmuese është nënshkruar nga 110 vende dhe ndalon përdorimin e nën-municioneve si armë lufte. Rusia nuk është nënshkruese e marrëveshjes. Shtetet e Bashkuara gjithashtu nuk janë nënshkruese, por nuk përdorin më nën-municione dhe kanë ndërmarrë hapa për të eliminuar municionet thërrmuese ekzistuese nga arsenali i saj. Përdorimi i improvizuar i eksplozivëve në fushën moderne të betejës është praktikë e vendosjes së minave të befasishme. Minat e befasishme përfshijnë përdorimin e eksplozivëve ushtarakë si mina tokësore, granata dore dhe raketa për të bërë pajisje shpërthyesë të improvizuara që shpërthehen në mënyra të shumta. Qëllimi është të ngadalësoni përparimin e trupave armike, duke i detyruar ata të kërkojnë rreziqe të fshehura. Minat befasuese zakonisht bëhen duke i bashkangjitur eksplozivët në detonatorë që mund të aktivizohen në mënyra të ndryshme. Në disa raste, është thjesht një tel me gjemba që bllokton dyert, shkallët dhe kalimet e tjera të përdorura

si nga ushtarët ashtu edhe nga civilët. Granatat ruse të dorës, të tilla si granata dore F-1, mund të shndërrohen shumë shpejt në një minë të papritur. Përveç telave, minat e befasishme mund të përdorin edhe pllaka presioni të improvizuara, të ngjashme me ato që përdoren për minat tokësore. Minat surprizë mund të vendosen pranë arkave të municioneve, furnizimeve mjekësore, ushqimit dhe sendeve të tjera të dëshirueshme. Pllaka e këmbës mund të vendoset pranë një arkë municionesh, me rrymë elektrike të siguruar nga një bateri. Pasi të vendoset pllaka, qarku mbyllet dhe eksplozivi aty pranë shpërthen, duke vrrarë ose plagosur këdo aty pranë. Aktualisht nuk ka asnjë përpjekje nga komuniteti ndërkombëtar për të parandaluar përdorimin e minave të papritura, me shumë gjasa sepse përdorimi i tyre “ad hoc” e bën të vështirë ndalimin e tyre aktual. Sipas njoftimeve të ndryshme të shtypit, forcat ruse kanë vendosur pa dallim mina dhe mina befasuese në të gjithë Ukrainën. Edhe pse Rusia nuk është palë në konventën ndërkombëtare që ndalon përdorimin e minave tokësore

kundër personelit, këto veprime ende shkelin ligjin e përgjithshëm ndërkombëtar për krimet e luftës dhe protokollin ndërkombëtar në të cilin Rusia është palë që rregullon në mënyrë specifike pajisje të tilla. Këto raporte pohojnë se shumë mina të tilla dhe mina të papritura u lanë në zona të populluara, duke përfshirë në rrugë, shtëpi dhe makina, si dhe në kufoma dhe pajisje mjekësore. Autoritetet ukrainase akuzojnë Rusinë se po rrezikon civilët dhe se nevojiten përpjekje të mëdha për t'i pastruar ata. Shtypi vëren shpesh se Rusia dhe Shtetet e Bashkuara nuk janë nënshkruese të Konventës së Otavës të vitit 1997, e cila ndalon shumicën e përdorimit dhe posedimit të minave tokësore kundër personelit. Ajo që përgjithësisht neglizhohet, megjithatë, është një marrëveshje tjetër e rëndësishme që do të ndalonte këto veprime të supozuara ruse. Është Protokollu II i ndryshuar i vitit 1996 i Konventës për Disa Armë Konvencionale – Protokollu për Minat Tokësore. Rusia, Shtetet e Bashkuara dhe Ukraina janë nënshkruese të Protokollit, siç janë pothuajse çdo vend tjetër i madh.

Protokollu i minave tokësore nuk i ndalon minat tokësore dhe minat tokësore, por i rregullon ato në mënyra të rëndësishme. Ndër të tjera, ndalohet shënjestrimi i minave dhe minave të befasishme kundër popullatës civile apo objekteve civile. Ai ndalon çdo përdorim pa dallim, duke përfshirë përdorimin që mund të pritet të shkaktojë lëndim të civilëve ose dëmtim të objekteve civile, që do të ishte i tepruar në lidhje me avantazhin konkret dhe të drejtëpërdrejtë ushtarak të parashikuar. Protokollu kërkon që të merren “të gjitha masat paraprake praktike” për të mbrojtur civilët, të tilla si gardhe, shenja, paralajmërime dhe monitorim. Ndalon minat kundër personit që nuk janë lehtësisht të zbulueshme dhe kërkon që pajisje të tilla, të vendosura jashtë zonave të përcaktuara dhe të monitoruara, të kenë veçori vetëshkatërruese dhe vetë-neutralizuese që veprojnë pas një periudhe të kufizuar kohore. Ai në mënyrë specifike ndalon “në të gjitha rrethanat” përdorimin e minave tokësore dhe pajisjeve të tjera “në çfarëdo mënyre të lidhura ose të lidhura me trupat e ‘të vdekurve’, furnizimet mjekësore, ushqimin, pijen dhe sende të tjera të ngjashme. Ekzistojnë specifika teknike të detajuara për zbatimin e këtyre kërkesave. Ajo që është raportuar në shtyp do të sugjeronte se të gjitha këto dispozita mund të jenë shkelur nga Rusia në Ukrainë. Pavarësisht gjithë kësaj, veprimet e raportuara ruse duket se shkelin normat e përgjithshme të ligjit të konfliktit të armatosur për të cilin ekziston përgjegjësi penale individuale. Përdorimi i minave tokësore dhe minave tokësore përbën një krim lufte nëse ato janë të drejtuara kundër civilëve ose objekteve civile ose janë të natyrës pa dallim. Ato bëhen krime kundër njerëzimit nëse janë pjesë e një sulmi të gjerë ose sistematik ndaj një popullsie civile. Pushtimi rus i Ukrainës do të përfundojë, në një mënyrë apo tjetër, duke lënë mijëra, nëse jo qindra mijëra municione të pashpërthyera në vend. Vdekja dhe lëndimi do të vazhdojnë të rriten edhe në kohë paqesje. Kështu, në Vietnam, për shembull, 40,000 njerëz janë vrrarë ose plagosur nga municionet e pashpërthyera që nga fundi i Luftës së Vietnamit në 1975. Mjetet e pashpërthyera janë gjithashtu një problem sot në shumë vende dhe rajone në mbarë botën, duke paraqitur një kërcënim për sigurinë publike. Sa më gjatë të vazhdojë kjo luftë, aq më i madh është problemi dhe aq më shumë do të duhet për ta bërë Ukrainën përsëri të sigurt.

Aleksandar Stojčevski

„PANTER“ 155 mm

Obusi tërheqës „PANTER“ 155 mm është obus i zhvilluar nga kompania turke „MKEK“ për nevojat e forcave tokësore turke. „PANTER“ 155 mm mund të përdoret në të gjitha kushtet e motit dhe terrenit dhe mund të përdoret të gjitha llojet e municioneve 155 mm të NATO-s. Për herë të parë, obusi hyri në shërbim në vitin 2002 dhe u projektua në vitin 1990. Nga burimet e hapura është e mundur të gjejsh informacione se deri më tani janë prodhuar më shumë se 340 obusa. Fillimisht ishte projektuar për të përmbushur kërkesat operacionale të forcave tokësore turke në drejtim të mbështetjes efektive të zjarrit. Pas shumë vitesh testesh dhe modifikimesh, në vitin 2000 filloi prodhimi i 6 obuseve, të cilët zyrtarisht hynë në përdorim në vitin 2002.

Obusi është plotësisht i dixhitalizuar me një sistem navigimi inercial, sistem pozicionimi global (GPS) dhe kompjuter balistik në nivel arme dhe nivel njësie në rangun e baterisë së artilerisë. Kompjuteri, përveç funksioneve bazë të llogaritjes së elementeve për qitje dhe menaxhimit të armëve në aspektin e zjarrit, mundëson edhe funksione të tjera si: punë si njësi e pavarur, integron një bazë të dhënash më të madhe, si për vëzhgues ashtu edhe për objektiva. Sistemi i dixhitalizimit dhe kontrollit të zjarrit të obusit janë nga prodhuesi „ASELSAN“, një kompani lider turke për këtë lloj pajisjesh dhe sistemesh.

Obusi karakterizohet nga një njësi motorike ndihmëse e integruar në pjesën e përparme, e cila e lejon atë të lëvizet në distanca më të shkurtra me një shpejtësi deri në 20 km/h në një rrugë të asfaltuar. Kryesisht roli i kësaj njësie ndihmëse është lëvizja e armës brenda pozicionit të qitjes për synim më të shpejtë dhe më të lehtë në drejtimin bazë, duke pasur parasysh se për shkak të peshës është shumë e vështirë të lëvizet nga vetë servisi i armës në mënyrë klasike e shtytjes. Në rast se një nga programet kryesore të softuerit dhe përmirësimet e dixhitalizuara nuk funksionon, përparësia e këtij obusi është se ruan të gjitha mundësitë për të qenë në gjendje të

vazhdojë të shtënat në një mënyrë më të thjeshtë, duke përdorur mekanizmat dhe montimet pa u mbështetur në dixhitalizim, që është modernizimi. Obusi përdor të gjitha llojet e predhave gjysmë të shkrirë të municioneve standarde të NATO-s.

Obusi në thelb përbëhet nga këto montime: tyta, rrëshqitës me frenim dhe zbrapsje hidraulike, pajisje kundër zbrapsjes, montim amortizimi, djep me mekanizëm për dhënien e drejtimin dhe ngritjes së tytës, krahëve dhe rrotave dhe suspension. Futa e obusit është një copë dhe e përforcuar. Ka një gjatësi prej 52 kalibrash dhe ka një grilë gjysmë automatike.

Slavço Kuzmanovski

KARAKTERISTIKAT TAKTIKO-TEKNIKE TË „PANTER“ 155 mm

Kalibri i tubit	155 mm
Mënyra e mbushjes	Me dorë
Vargu	18 km (me predhë M107) 30 km (me predhë M549-RAP) 40 km (me predhë ERFB/Base bleed)
Gjatësia e tubit	52 калибри
Jetëgjatësia e tubit	1500 проектили
Gjatësia e obusit	11,6 m
Pesha e obusit	18000 kg
Gjerësia	3,3 m
Lartësia	2,6 m
Ekuipezhi	1+5
Koha e nevojshme për kalim nga pozicioni i marshit në atë të qitjes	më pak se 2 minuta
Koha e nevojshme për kalim nga pozicioni i qitjes në atë të marshit	më pak se 2 minuta
Fusha horizontale e veprimit	majtas dhe djathtas në 20 gradë
Fusha vertikale e veprimit	nga: -3 gradë deri në +65 gradë
Regjimi i qitjes	6 predha për minutë
Motori i njësisë ndihmëse në punë	„Deutz“, diesel 160 hp, me ftohje ujore

„Aichi D3A“

Germania, edhe para fillimit të luftës, pa një përparim të jashtëzakonshëm në pushtimet në forcat tokësore, në marinë dhe në forcat ajrore. Ndoshta arritja më e madhe u arrit në doktrinën strategjike dhe taktike duke aplikuar “Blitzkrieg”, me ndihmën e të cilit ushtria gjermane e Gjermanisë naziste arriti të pushtonte Evropën. Megjithatë, në Lindje, edhe para se të fillonte zyrtarisht Lufta e Dytë Botërore, e dyta më e fuqishme e fuqive të Boshtit, Japonia, po shihte tashmë fitore të rëndësishme në betejat që përfshinin një numër të madh njerëzish dhe teknologji. Aseti kryesor i “Blitzkrieg” japonez ishte Forca Ajrore Japoneze, e cila, nga ana tjetër, zbatoi jashtëzakonisht teknologji dhe taktika të sofistikuar për të mbështetur forcat tokësore të quajtura “bombardime zhytjeje”. Kjo taktikë fillimisht filloi të shfaqet dhe të përdoret intensivisht në Luftën e Dytë Botërore. Maja e shtizës për ekzekutimin e kësaj taktike në doktrinën e aviacionit japonez ishte avioni i pakalueshëm „Aichi D3A”. Fluturakja “Aichi D3A” fillimisht ishte projektuar për përdorim operacional nga një aeroplanmbajtëse. Edhe pse avioni ishte pjesë e njësisë të Marinës Perandorake Japoneze,

Në Luftën e Dytë Botërore, përveç shpikjeve të shumta teknologjike inovative, ndryshime të rëndësishme ndodhën edhe në taktikat dhe përdorimin operacional të teknologjisë së atëhershme moderne

në fazat e mëvonshme të luftës ai u përdor edhe nga Forcat Ajrore Perandorake Japoneze. Sidoqoftë, avioni fitoi famën e tij pikërisht si pjesë e marinës japoneze, domethënë duke kryer aktivitete operacionale nga një aeroplanmbajtëse. Emri i tij i plotë ishte “Aichi D3A Type 99” dhe aleatët shpejt e quajtën atë “Val”. “Hyrja” e tij në skenën e aviacionit botëror ishte në sulmin japonez ndaj Marinës dhe Forcave Ajrore të SHBA në Pearl Harbor. Avioni ishte i përfshirë në pothuajse të gjitha operacionet luftarake të Marinës Perandorake Japoneze, dhe ishte gjithashtu avioni i parë që bombardoi objektivat amerikane gjatë Luftës së Dytë Botërore. Një fakt interesant për këtë avion është se ai

fundosi më shumë anije luftarake aleate se çdo avion tjetër brenda fuqive të Boshtit.

Në vitin 1936, Marina Japoneze po kërkonte një avion të ri që do t'u përgjigjej kërkesave të ndryshmeve dhe sfidave moderne në sektorin e aviacionit. Gjegjësisht, kërkesa kryesore nga Marina Japoneze ishte kërkesa për një avion që do të zëvendësonte bombarduesin e vjetëruar biplan “D1A” për aktivitete operacionale nga një aeroplanmbajtëse. Kërkesa ishte në formën e një lloji tenderi me shkrim të quajtur “11-Shi” i cili përmbante karakteristikat dhe specifikimet e sakta të avionit të kërkuar. Aplikuan tre kompanitë më të mëdha që merren me prodhimin e avionëve, “Mitsubishi”, “Aichi”, dhe “Nakajima”. Megjithatë, Marina Japoneze ua dha tenderin kompanive “Aichi” dhe “Nakajima” me një kontratë fillestare për prodhimin e dy prototipeve. Planet fillestare për krijimin e avionëve të nevojshëm u bazuan në gjermanin “Heinkel He 70 Blitz”. Kjo do të thoshte se bombarduesi japonez ishte projektuar me krahë të gjatë eliptikë, rrota fikse, të mundësuar nga një motor “yll”, i mundësuar nga nëntë cilindra që zhvillonin rreth 700 kuaj fuqi. Sipas studimeve të hollësishme

të avionit gjerman "He-70", projektuesit japonezë të aviacionit arritën në përfundimin se rrotat fikse nuk do të përbënin problem për karakteristikat e kërkuara të fluturimit të avionit. Kjo ishte për shkak të fuqisë së motorit të avionit, dhe rrjedhimisht shpejtësisë së avionit, e cila ishte mjaft e ngadaltë sa nuk kishte rezistencë ajrore për destabilizimin. Sipas dizajnit fillestar, avioni fuqizohej nga një motor "Nakajima Hikari 1". Prototipi i parë u prodhua në vitin 1937 me emrin "Aichi D3A1". Pas fluturimit të parë, ekspertët ushtarakë u zhgënjyen nga karakteristikat demonstruese të avionit. Ai ishte shumë i ngadalshëm me fuqi të pamjaftueshme motorike. Ajo që ishte më shqetësuese ishte humbja e drejtimit dhe kontrollit gjatë manovrave të gjera dhe të ngushta. Në vetë komandën e kthesës, avioni prirëj të kthehej ashpër drejt tokës. Prototipi u prodhua gjithashtu me frena ajri (kritike kur përdorni taktikat e bombardimit të zhytjes) nën standardin që ishte në draft kërkesat e marinës japoneze. Ato ishin projektuar për të funksionuar me një shpejtësi maksimale prej 370 km/h, ndërsa marina japoneze kërkonte një qëndrueshmëri maksimale prej 440 km/h. Në fluturimin demonstrues, u zbulua se edhe ato frena ajri të projektuara për 370 km/h ishin nën presion të madh që krijonte dridhje kritike.

Me shfaqjen e prototipit të dytë, ekspertët ushtarakë panë diçka ndryshe dhe drastike të ndryshme nga fluturimi i parë i avionit. Projektuesit e avionit ndërmorën aktivitete modifikuese për t'i përgjigjur problemeve të përmendura gjatë fluturimit. Ndryshimi i parë shumë i rëndësishëm ishte përdorimi i një motori të ri, më të fuqishëm. Për këtë qëllim, projektuesit modifikuan pjesën e panelit që mbulonte motorin në mënyrë që të përshtatej me motorin e ri "Mitsubishi Kinsei 3" i cili kishte aftësinë të zhvillonte pak më shumë se 830 kuaj fuqi. Motori i ri ishte pothuajse plotësisht i bazuar në motorin amerikan "Pratt & Whitney R-1690 Hornet". Ky informacion tregon se sa intensivisht mësuam projektuesit japonezë aeronautikë nga teknologjia dhe industria më e avancuar perëndimore, kryesisht në fushën e motorëve. Megjithatë, segmenti që e ngriti këtë avion në një nivel që u frikësua nga pothuajse të gjithë marinarët aleatë, ishte dizajni i avionit japonez që u kombinua me pjesën tjetër të avionit për të prodhuar një bombardues vdekjeprurës për anijet

aleate. Kombinimi i qëndrueshmërisë, ngadalësisë dhe saktësisë së synimit ishte i suksesshëm kur avioni mbrohej siç duhet nga luftëtarët japonezë, taktikë e cila në fillim të Luftës së Dytë Botërore i solli fitore të mëdha Perandorisë Japoneze. Ndryshime të tjera të bëra në prototipin e dytë ishin një rritje në stabilizuesin vertikal, një rritje në hapjen e krahëve dhe një rritje në trashësinë e skajit kryesor të krahut. Këto ndryshime, veçanërisht kjo e fundit, ulën ndjeshëm shkallën e destabilizimit dhe humbjes së kontrollit të avionit. Megjithatë, problemi vazhdoi edhe pse u menaxhua. Mjaftuan këto ndryshime që ekspertët ushtarakë të marinës japoneze të zgjidhnin prototipin e dytë të "Aichi" në vend të konkurrentit

nga "Nakajima", avionin "Nakajima D3N1". Prodhimi aktiv i avionit filloi në vitin 1939, kështu që avioni mori emrin zyrtar nga Marina Japoneze "Navy Type 99 Carrier Bomber Model 11". Duke filluar me avionin e parë të destinuar për prodhim aktiv dhe përdorim operacional, projektuesit japonezë bënë ndryshime shtesë që zgjidhën problemet e mëparshme të avionit. Jo vetëm që i zgjidhën ato, por avioni tregoi manovrim të lartë, diçka që Marina japoneze dëshironte. Problemet u zgjidhën duke instaluar një motor edhe më të fuqishëm "Mitsubishi Kinsei 43" me fuqi 1000 kuaj fuqi apo motorin "Mitsubishi Kinsei 44" me fuqi 1070 kuaj fuqi. Ndryshime shtesë u bënë në zonën e krahëve, të cilat u modifikuan

Karakteristikat kryesore të „Aichi D3A2”	
Ekuipezazhi	2
Gjatësia	10,19 metra
Hapja e krahëve	14,36 metra
Lartësia	3,84 metra
Motori	Një motor „yllë” „Mitsubishi Kinsei 54” me 14 cilindra dhe me aftësi për zhvillimin e 1300 kuaj fuqi.
Shpejtësia maksimale	430 kilometra në orë
Shpejtësia maksimale gjatë fluturimit	10.500 metra
Armatimi	Dy mitralozë „Type 97” të kalibrit 7.7 milimetra të vendosura në pjesën e përparme, mbi motor. Një mitraloz „Type 92” me kalibër prej 7.7 milimetrave, i vendosur në pjesën e pasme të kabinës së pilotit, dedikuar për përdorim nga ana e naviguesit Një bombë 250 kilogramë, e vendosur te bartësi nën konstruksionin qëndror ajror dhe dy bomba me nga 60 kilogram, të vendosura te bartësi nën krahë.

me një ulje të lehtë në shkallë. Këtyre ndryshimeve iu shtua ndoshta ndryshimi më i rëndësishëm, që ishte instalimi i një paneli ose seksioni trekëndor shtesë që shtrihej nga fundi i kabinës, diku nga mesi i kornizës qendrore të avionit deri në bishtin e avionit. Ky ndryshim zgjidhi plotësisht problemet e destabilizimit dhe humbjes së kontrollit.

Në vitin 1942, avioni mori modifikime shtesë për të modernizuar dhe përmirësuar karakteristikat. Motori "Mitsubishi Kinsei 54" ishte përmirësimi i ri që i dha avionit 300 kuaj fuqi shtesë, për një total prej 1300 kuajfuqish. Ky model u caktua edhe nga Marina si "Model 12". Sidoqoftë, fuqia shtesë

e motorit kontribuoi në një reduktim të gamës operative të avionit. Si rezultat, projektuesit japonezë zhvilluan një zgjidhje për të inkuorporuar tanke shtesë në kornizën ekzistuese të ajrit për kapacitet më të madh të karburantit. Me modifikimet, kapaciteti i përgjithshëm mbajtës i karburantit ishte 900 litra, dhe ky model njihej si "Model 22". Për potencialin maksimal të "Aichi D3A1" në aktivitetet operative, nevojiteshin dy. Një pilot dhe një navigator. Avioni ishte i pajisur edhe me pajisje shënjestrimi me shumë qëllime, disa prej të cilave ishin të destinuara për t'u përdorur nga navigatori. Këto pajisje synimi i mundësonin avionit të kryente jo vetëm taktikat e "bombardimit

të zhytjes", por edhe sulmet e bombardimeve në lartësi të mëdha, duke përdorur taktika konvencionale. Synimi i pilotit gjatë ekzekutimit të taktikës "bombardimi me zhytje" u bë i mundur nga një pamje teleskopike "tipi 95" ose "tipi 99". Navigatori kishte në dispozicion dy pajisje synimi, të cilat e bënë avionin të aftë për bombardime konvencionale. Këto instrumente ishin ndërtuar në pjesën e pasme të kabinës dhe ishin të tipit "Type 97 MK1" dhe një pajisje e sofistikuar për matjen e shpejtësisë së erës dhe përcaktimin e të dhënave të sakta të lundrimilokacionit.

Gjatë Luftës së Dytë Botërore, avioni "Aichi D3A1" mori edhe variantin "Aichi D3A2", i cili kishte një panel të integruar me helikë. Karakteristikat u përmirësuan pak, por avioni mori një pamje më moderne dhe aerodinamike më të mirë. Nuk ka asnjë sektor luftarak në Paqësor ku "Val" nuk është përfshirë në veprime operative. Megjithatë avionët aleatë ishin dukshëm më të avancuar, ndërsa lufta po i afrohej fundit, Aichi D3A përfaqësonte shtyllën kurrizore të bombarduesve sulmues japonezë. Manovrimi, thjeshtësia në menaxhim, teknologjia e thjeshtë por e sofistikuar, e bënë avionin ndër më të preferuarit e pilotëve të Marinës Japoneze. Karakteristika më e habitshme e avionit që e dallonte atë nga pjesa tjetër e bashkëkohësve të tij ishte stabiliteti dhe saktësia gjatë kryerjes së taktikës "bombardimit të zhytjes".

Dimitar Danevski

Intelegjenca artificiale në luftën kundër krimit kibernetik

“Përdërisa miliona njerëz kaluan në punë në distancë gjatë pandemisë, kriminelët përfituan nga vëllimi i shtuar i aktivitetit në internet. Sipas FBI-së, mashtrimi është përhapur. Trafikantët e qenieve njerëzore dhe kartelet e drogës, duke kërkuar prej kohësh mënyra për të anashkaluar rregullatorët dhe zbatimin e ligjit, kanë rafinuar pastrimin e parave të tyre përmes tregjeve online dhe kriptomonedhave”, raportoi Zyra e Përgjegjësive të Qeverisë së SHBA-së. Për t’iu përshtatur këtyre kërcënimeve, rregullatorët dhe zbatimi i ligjit janë kthyer në inteligjencën artificiale dhe mësimin e makinerive për të luftuar aktorët e këqij. Këto mjete i ndihmojnë zyrtarët të dallojnë tendencat dhe të vendosin rregulla për të ndihmuar bankat dhe institucionet e tjera të identifikojnë dhe raportojnë transaksione të dyshimta. Rregullatorët, forcat e rendit dhe bankat kanë prioritetë të ngjashme, megjithëse shpesh i konsiderojnë ato ndryshe. Bankat duan të gjejnë aktorë të këqij dhe t’i raportojnë ata. Politikëbërësit duhet të krijojnë udhëzime ligjore për të ndihmuar bankat t’i zbulojnë ato. Hetuesit e policisë pranojnë se teknologjia inovative ofron mjetet më të mira për të identifikuar dhe mbyllur kontrabandistët e njerëzve, rrjetet e drogës dhe sindikatat e tjera kriminale.

Rreth 95 për qind e çështjeve të sigurisë kibernetike mund të gjurmohen nga gabimet njerëzore, zbuloi Forumi Ekonomik Botëror. Mungesa e ekspertëve të sigurimit kibernetik e komplikon problemin. Inteligjenca artificiale dhe mësimi i makinerive mund ta marrin përsipër atë punë. Inteligjenca artificiale ndihmon zyrtarët në procesin e zbulimit, duke gjetur të ashtuquajturat “të panjohura të panjohura”, ose probleme që mbeten të fshehura nga rregullatorët, si dhe modele në të dhëna nëpër firma dhe sisteme të shumta që tregojnë për kërcënime në zhvillim dhe modele të reja sjelljeje. Konsideroni sesi të ashtuquajturat romanca në Azinë Juglindore thuhet se janë përshkallëzuar vitet e fundit nga individë që joshin viktimat “online” dhe vjedhin paratë e tyre te organizatat e përhapura kriminale që mbikëqyrin trafikimin e qenieve njerëzore, punën e detyruar dhe dhunën në të gjithë rajonin. Policia mund të mbledhë dhe “mbushë” të dhënat për të zbuluar se kush i ka kryer këto krime vetëm pas një rasti. Juridiksione dhe monedha të shumta e bëjnë punën tuaj më të vështirë. Inteligjenca artificiale dhe mësimi i makinerive shtojnë ekspertizën e tyre në domen, duke i ndihmuar ata të lidhin të dhëna delikate në rrjedhat e shumta të të dhënave për të zbuluar

keqbërje të paligjshme. 95% e raporteve të aktiviteteve të dyshimta janë false pozitive. Duke përdorur të dhëna më të gjera për të kapur të gjitha rreziqet e njohura dhe për të reduktuar alarmet, AI mund të zvogëlojë rezultatet false me më shumë se 75 për qind, duke zbuluar krimin dhe duke lejuar që burimet të ridrejtohen në mënyrë më efektive drejt kërcënimeve të tjera të nivelit më të lartë. Rezultatet e ciklit virtual, ndërsa zbulohen krime të reja, rregullatorët fitojnë më shumë njohuri dhe mundësi për të përditësuar qasjet e tyre për të kapur kriminelë të rinj. Inteligjenca artificiale dhe mësimi i makinerive mund të ndihmojnë policinë, të veçojë aktorët më të këqij dhe të mbledhë prova të mjaftueshme kundër tyre. Identifikimi i lidhjeve dhe lidhjeve të panjohura midis entiteteve dhe njerëzve, zbulimi i ndryshimeve të pazakonta në sjellje ndërmjet subjekteve, gjurmimi i aktivitetit dixhital dhe teknologjitë e tjera hetimore i ndihmojnë organet e zbatimit të ligjit të identifikojnë aktorët e këqij më misterioz dhe të pakapshëm që kryejnë krimet më të dëmshme. Kur ka një sasi të madhe të dhënash, AI mund të njohë modelet dhe mospërputhjet vërtet të dyshimta që janë shenja treguese të pastrimit të parave nga organizatat e drogës dhe trafikimit të qenieve njerëzore, etj.

Mr. Zorica Stojkova

Modelet e shënjestrës

Modelimi i aviacionit, si disa lloje të tjera modelimi, ka qenë një hallkë themelore dhe e rëndësishme në zhvillimin e aviacionit apo aviacionit që në fillimet e tij. Prodhimi i avionëve të vërtetë, dikur dhe sot, kërkon në radhë të parë prodhimin e vizatimeve dhe përlogaritjeve teknike, zgjidhjet konstruktive dhe prodhimin e një modeli - make-up në një shkallë të përshtatshme, i cili do të shërbejë për realizimin e provave përkatëse. Përndryshe, do të theksoj se model është modeli që bëhet në shkallë të përshtatshme, në këtë rast, me rrafshin real. Me to, faza e parë e testimit të avionëve të ardhshëm në të ashtuquajturat tunelet e erës. Modelimi aeronautik nuk mund të konsiderohet vetëm si një hobi ose një disiplinë konkurruese, por si një degë komplekse teknike që krijon një simbiozë ose sinergji midis aerodinamikës, fizikës, termodinamikës, meteorologjisë, dizajnit, teknologjisë, njohurive të materialeve dhe një sërë të tjerash. Në përfundim të provave të modelit

Për shumë njerëz, në të gjithë botën, modelimi është një hobi i domosdoshëm. Ata janë të angazhuar në prodhimin e modeleve shumë të vogla, por funksionale, të objekteve të ndryshme lëvizëse dhe të palëvizshme. Në varësi të llojit të objekteve që bëhen, ato grupohen në zona të veçanta të interesit, kështu që ka modelues të aviacionit, modelues anijesh, modelues raketash, modelues makinash, modelues ndërtimi e shumë të tjerë

apo maketit, me rezultate pozitive, prodhohet kampioni i parë real i avionit të projektuar, i quajtur gjerësisht "prototip". Më pas mbi të vazhdojnë të bëhen testet e para reale. Kjo është, do të thosha, pjesa e parë e historisë së modelit të avionit. Por avionët model janë në thelb modele funksionale që mund të fluturojnë dhe manovrojnë, ndryshe nga modelet që nuk e bëjnë këtë. Epo, pikërisht modele të tilla avionësh mund të kenë një sërë përdorimesh të tjera funksionale. Shumë shpesh, duke parë filma, nuk vërejmë se avionët që fluturojnë të trullorur apo që

rrëzohen aksidentalisht janë në shumë raste modele të kontrolluara me radio. Në fakt, këto janë modele në të cilat është ndërtuar një marrës elektronik dhe modelues të aftë i përdorin ato me një transmetues elektronik me valë. Modele të tilla të kontrolluara me radio, në të kaluarën dhe edhe sot, përdoren edhe për qëllime ushtarake. Roli i tyre mund të jetë për qëllime zbulimi, fotografimi ose filmimi nga ajri, por mund të përdoren edhe për aktivitete stërvitore të njësive më të vogla të mbrojtjes ajrore. Një njësi e tillë dikur ka ekzistuar në kazermën "Ilinden" të

Shkupit, e cila ishte e pajisur edhe me tipet e përmendura të radio-komanduara apo të komanduara RC. Ishte pjesë e ushtrisë së ish-Jugosllavisë, dhe përdorimi i këtyre modeleve të RK ishte gjatë viteve shtatëdhjetë të shekullit të kaluar. Modelet ishin stacionuar dhe mirëmbajtur në Shkup, por sipas nevojave janë bartur nëpër njësitë e tjera ushtarake në gjithë zonën e Maqedonisë. Ato ishin të "paketuara" në arka të veçanta prej druri, me krahë të veçantë, gyp, stabilizues horizontal dhe vertikal. Modelet u montuan shpejt dhe u çmontuan në vendin ku fluturuan. Duke ditur "seriozitetin" e modeleve të tilla të veçanta, menaxhimi i të cilave kërkon aftësi dhe trajnime të jashtëzakonshme, si dhe koston e tyre (në atë kohë mbi 5000 dollarë amerikanë), aktivitete të tilla trajnimi shpesh përfshinin modele me përvojë dhe të verifikuar, civilë, të cilët kishin pasur të mirë. Përvojë dhe "trajnim" të vazhdueshëm për përdorimin e tyre. Mes tyre, dikur isha edhe unë. Detyra ime, domethënë detyra e modeluesve të punësuar, ishte ta fluturonin atë, d.m.th. të menaxhoja modelin në mënyra të ndryshme fluturimi (zbritje, ngritje, horizontale ose fluturim me akrobaci), dhe detyra e "kundërajrorëve" ishte të ndiqnin. atë, pra synoni modelin gjatë fluturimit. Modelet "RK" që përdorshin për këtë qëllim drejtoheshin nga motorë të vegjël me djegie të brendshme dhe helika me dy tehe ose ishin modele pa motor - gliderë, të tërhequr me kablo dhe rrota. Madhësia e tyre, pra distanca mesatare e krahëve, varioje nga 2 - 4 m. Ato punoheshin tërësisht me dorë dhe për ndërtimin e tyre përdorshin materiale të kombinuara si: druri, plastika ose rrëshira epokside,

si dhe mëndafshi ose letra, duke përdorur leva të ndryshme metalike dhe plastike. Fatkeqësisht, jo rrallë nuk kanë munguar edhe "aksidentet" ku janë dëmtuar modelet, kur janë thirrur sërish për ndihmë modelistët e pazëvendësueshëm të aviacionit. Përveç përdorimit të përmendur, këto modele u përdorën edhe për fotografim ajror duke vendosur një aparat fotografik pranë zonës së gypit, i cili ndizej përpara se modeli të ngrihej. Përdorimet e listuara të modeleve të aviacionit, si dhe ekzistenca e një industrie aviacioni në ish shtetin jugosllav, ushtria e atëhershme ishte një nga shtytësit e zhvillimit të modelimit të aviacionit, si në kuadër të aktiviteteve sportive, ashtu edhe në fushën e shkencës dhe teknologjisë. Të gjitha ato aktivitete modeluese, në fund çuan në një përfitim të veçantë në zhvillimin e fuqisë ushtarake mbrojtëse të vendit, si dhe në një zhvillim më të shpejtë të teknologjisë dhe industrisë së aviacionit. Në atë zinxhir, modelimi aeronautik përfaqësonte një lloj hapi fillestar në ngjitjen në lartësitë qiellore. Them të përfaqësuar, sepse sot modele të tilla dhe kjo qasje përdoren gjithnjë e më pak. Ndërtimi i tyre është i mundimshëm, dhe aftësitë dhe njohuritë për t'i përdorur ato ishin të barabarta me aftësitë e pilotëve të vërtetë. Sot, ngadalë por me siguri, teknologjia dhe aftësitë kompjuterike po ndryshojnë

qasjen ndaj aktiviteteve të aviacionit në përgjithësi. Ngadalë por me siguri, mjetet ajrore pa pilot ushtarak - dronët, po afirmohen si aviacion modern dhe bashkëkohor me një rrugë të hapur drejt së ardhmes, pavarësisht qëllimit dhe përdorimit. Tema e tyre dhe zhvillimi i tyre daton në kohët e lashta, pothuajse paralelisht me idenë e modeleve të kontrolluara me radio, por zhvillimi teknologjik dhe kompjuterizimi kanë bërë të mundur që ato të fitojnë një avantazh të rëndësishëm në të ardhmen tonë të afërt dhe të largët. Si çdo teknologji tjetër ushtarake, edhe dronët, që nga faza e konceptit, përmes eksperimenteve dhe "lodrave", kanë arritur në sisteme vërtet efektive për zbulim të përgjithshëm dhe specifik në kohë reale, për veprime të armatosura dhe në fund për nevoja civile. Megjithatë, do të thosha për fat të mirë, në ditarin tim kanë mbetur fotografi dhe shënime që dëshmojnë për modelet dikur të ekzaltuara me radio-komandim që lundronin në këtë qiellin tonë maqedonas, të cilët, si shumë avionë të tjerë, parashikohej të kishin një "të ardhme të ndritur". Në fund, do të thosha, teknologjia çon gjithmonë drejt progresit dhe një të ardhmeje të parashikuar, por historia dëshmon në heshtje zhvillimin dhe avancimin e saj rea.

Gjorgji Çaçkirov

Muzeu suedez i aviacionit „Aeroseum“

Muzeu „Aeroseum“ është një shembull i shkëlqyer se si të përdoren ndërtesat e mëparshme ushtarake të çmilitarizuara në institucione publike të dobishme. Për adhuruesit e rrallave të epokës së aviacionit dhe Luftës së Ftohtë, një vizitë në këtë muze është një gjë e domosdoshme. Koncepti që ushqen dhe ndërton muzeun është që vizitorët jo vetëm të shohin ekspozitat e ekspozuara, por edhe të përjetojnë dhe ndjejnë fluturimin. Vizitorëve u ofrohen mundësi unike si ndërtimi, restaurimi, helikopterët fluturues virtualë dhe realë dhe avionë të vjetër. Ekspozitat janë paraqitur në formë eksperimentale, eksperimentale dhe edukative. I vendosur 30 m nën sipërfaqen e tokës në bunkerin nëntokësor - „F-9“, si pjesë e ish-bazës ajrore, Muzeu Gotha mbulon një sipërfaqe prej 22,000 m² dhe ndodhet në një pjesë nëntokësore. E vendosur në Sëve në veri të Goteborgut. Pjesa nëntokësore e muzeut dmth. bunkeri nëntokësor është ndërtuar në periudhën nga 1950

Muzeu i aviacionit në Suedi - „Aeroseum“, është një lloj i veçantë muzeu që ofron një mundësi unike për të parë zhvillimin e aviacionit, por edhe për të vizituar një bunker nëntokësor nga periudha e Luftës së Ftohtë

deri në 1955. Vendi u përdor nga Forcat Ajrore Suedeze deri në vitin 1990. Në vitin 1999 fondacioni „Aeroseum“ merr muzeun dhe fillon ta rregullojë atë. Që nga viti 2006 muzeu hap dyert për vizitorët dhe që atëherë e deri më sot numri i vizitorëve po rritet ngadalë dhe mesatarisht vizitohet nga mbi 50,000 vizitorë në vit. Muzeu është i ndarë në dy segmente kryesore. Pjesa e parë e muzeut është në fakt korridori i hyrjes nga hangari nëntokësor. Pjesa e dytë e muzeut, e cila është edhe pjesa kryesore

e muzeut, është vendi i mëparshëm ku ruheshin dhe mirëmbaheshin avionët. Ky seksion është i ndarë në tre segmente të ndërlidhura. Në koleksionin e tij gjenden rreth 40 avionë të llojeve të ndryshme dhe një koleksion veçanërisht i madh i pajisjeve të ndryshme të mirëmbajtjes dhe armatimit të avionëve. Shenja e parë që ju jeni pranë muzeut është prania e avionit Saab J35F Draken. Përpara hyrjes së muzeut (dhomat e tunelit nëntokësor) janë vendosur helikopteri „MI-2“ dhe kabina e „JA37D Viggen“. Me të hyrë në pjesën nëntokësore, gjëja e parë që të bën përshtypje është vetë ndërtesa. Avionët e parë që hasni në këtë korridor nga hangari nëntokësor janë SAAB 91A „Safir“, i cili është i vetmi „Safir“ i llojit të tij që mund të fluturojë. Pasohet nga „North American Harvard Mk IIB“, „SAAB J-29F –fuçi fluturuese“, „SAAB J35 F Draken“, „SAAB AJSH37 Viggen“ i cili edhe pse me përmasa imponuese, ndodhet mjaft komod në muzeun e nëndheshëm. Një nga aspektet që pëlqehet shumë nga vizitorët është se

simulatorëve i nënshtrohet një tarifë shtesë dhe për disa prej tyre kërkohet që vizitorët të kenë një lartësi minimale prej 150 cm. Përveç ekspozitave, ka tabela me informacion shtesë për ekspozitat e ekspozuara në disa gjuhë. Muzeu ofron mundësinë e turneve të organizuara me guida të specializuara që janë kryesisht ish-pilotë ose pjesë e stafit të vendosur në bazën e nëndheshme. Është e nevojshme që ata të lajmërojnë paraprakisht dhe të caktojnë një takim përmes faqes së muzeut. Si element shtesë që vizitohet gjatë këtyre tureve të organizuara janë pjesë e dhomave të bazës së aviacionit nëntokësor që ishin ndihmëse dhe teknike. Muzeu ofron mundësinë e marrjes me qira të ambienteve për organizimin e aktiviteteve të ndryshme promovuese, festa për fëmijë me program etj. Krahas instalimeve të përhershme që ekspozohen në muze, shpeshherë për periudha të caktuara

nuk ka litarë apo barriera mes vizitorëve dhe avionëve. Avionët ndiqen nga disa helikopterë, përkatësisht "Alouette II", "Augusta Bell 204B", "Bell 206 Jet Ranger" dhe "MBB B0105". Duke kaluar nga dera tjetër e sigurisë, hyni në pjesën kryesore të muzeut ku janë të organizuara shumica e aktiviteteve interaktive, bar-kafe, simulatorë etj. Avioni më i madh në këtë seksion është "Boeing Vertol/Kawasaki" HKP4C UH-46B Sea Knight, pranë tij është avioni ultra i lehtë "Alouette II". Pranë tij është vendosur një model tjetër Draken, ku vizitorët mund të hyjnë në kabinë. "SAAB J-32" vendoset pranë seksionit me simulatorë. Muzeu ka gjithashtu tetë simulatorë të ndryshëm në të cilët vizitorët mund të hyjnë dhe të testojnë aftësitë e tyre pilotuese. Një mundësi unike e ofruar në këtë muze është një simulator për vizitorët me karrige me rrota. Përdorimi i

organizohen instalacione tematike të karakterit të përkohshëm, si: pajisjet bregdetare suedeze, lufta e ftohtë, mbrojtja kundërajrore e Suedisë perëndimore, spiunët, staza, pajisjet e komunikimit. në aviacion etj. Në organizimin e muzeut mbahen edhe garat e pentatlonit për vizitorët në disiplinë të ndryshme si: grumbullimi i drurit, bërja e aeroplanëve prej letre, kuiz me pyetje nga Lufta e Ftohtë, lojë kujtese, hamendësimi i modeleve të avionëve, hapja e një dera nga hangar nëntokësor, konkurs fluturimi me simulator etj. Përveç vizitës standarde në muze, oferta përfshin gjithashtu një turne me helikopter mbi Göteborg dhe një fluturim me balonë.

Zilanko Billazheski

Gratë informojnë për Afganistanin

Një vit më parë, talebanët pushtuan Afganistanin, duke marrë kontrollin e vendit në mes të kaosit të krijuar nga tërheqja e trupave amerikane dhe britanike. Jeta e grave në të gjithë vendin ka ndryshuar rrënjësisht, domethënë, të drejtat e tyre janë kufizuar dhe liritë e tyre janë kufizuar. Urdhrat e talebanëve për t'u mohuar grave arsimimin dhe për t'i larguar ato nga punët e tyre, aktivistët i kanë dhënë një emër të veçantë - "aparteid gjinor". Psikologja Phyllis Chesler e përkufizon fenomenin si "praktika që dënojnë vajzat dhe gratë në një ekzistencë të veçantë dhe të varur dhe që i kthejnë djemtë dhe burrat në kujdestarë të vazhdueshëm të pastërtisë së të afërmeve të tyre femra. Rastet e aparteidit gjinor çojnë jo vetëm në pafuqinë sociale dhe ekonomike të individëve, por gjithashtu mund të rezultojnë në dëmtime të rënda fizike. Ky artikull raporton histori të përgatitura nga organizata mediatike afgane Rukshana Media, e cila u ka folur grave afgane për përvojat e tyre të jetës nën sundimin taleban.

"Unë kam qenë një police. "Tani jam një lypëse në rrugë". Kjo është deklarata e një gruaje afgane, dhe ky është edhe fati i shumë grave të tjera në Afganistan, një vit pasi talebanët morën pushtetin. Studentët, nënat, të vejat, punëtorët dhe artistët tregojnë se si ndryshoi bota e tyre nën 'aparteidin gjinor'

Samana nga Kabuli – Po ecja vetëm në shtëpi kur ktheva poshtë një rrugicë të shkretë dhe takova dy talebanë të cilëve u kishin vendosur pushkët mbi supe. Më quanin prostitutë se isha ekspozuar dhe më kërkuan të përgjigjem pse nuk mbaj hixhab. Më drejtuan armën në fytyrë dhe njëri prej tyre e kishte gishtin në këmbëzë. Ula

kokën dhe thashë: "Nuk do të ndodhë më". Kur u ktheva në shtëpi, u ula dhe qava për një orë. Thashë me vete: ky është një paralajmërim për atë që do të vijë. Që atëherë rashë në një depresion të thellë. Nuk duroj dot duke parë rrobat e mia shumëgjyreshe të grumbulluara në dollapin tim sepse më kujtojnë gjithçka që kam humbur.

Zahra nga Kabuli Perëndimor – Pasi u shpall urdhri për hixhabin, më kapën luftëtarët talebanë. Më pyetën pse nuk mbaj hixhab. Ndonëse nuk kam ndërmend të ndjek urdhrat e tyre, kërkova falje dhe mendova se do të më linin të shkoja. Por ata erdhën në shtëpinë time dhe i thanë familjes sime se herën tjetër që të më kapnin në publik do të më arrestonin. Që atëherë, babai im rrallë më lejon mua ose motrat e mia të dalim nga shtëpia dhe thotë se nuk mund të shkojmë në universitet. Edhe vëllezërit e mi tani e dinë se çfarë kam veshur dhe ku po shkoj në çdo kohë.

Zarllshat nga Kabuli — Në qershor isha në një udhëtim me vëllain tim. Luftëtarët talebanë na ndaluan në një pikë kontrolli. Fillimisht na ndanë dhe

na morën në pyetje për të kuptuar nëse kishim lidhje me njëri-tjetrin. Më pas na kërkuan kartat e identitetit kombëtar. Kur vëllai im tha se nuk kemi letërnjoftime me vete, ata u zemëruan dhe njëri prej tyre e goditi me pushkë dhe ishte gati të qëllonte. Mirëpo, na ulën për dy orë dhe më pas na u desh të thërrisnim familjet për të sjellë letërnjoftimet për të shkuar në shtëpi. Që atëherë nuk guxoj të largohem nga shtëpia.

Sabira nga province Bajman – Edhe pse nuk është e detyrueshme, ne jemi të detyruar të mbajmë një hixhab të zi për t'u lejuar të hyjmë në universitet. Pasi hyjnë brenda, gratë janë nën mbikëqyrje të vazhdueshme. Në dyer dhe mure ka shënime për hixhabin. Nuk e imagjinoja kurrë që një ditë, në Bamyān, të gjitha studentet femra do të detyroheshin të jetonin kështu. Nuk mund ta besoj se në çfarë po kthehet jeta këtu.

Abasi, Kabuli Perëndimor, rreth sulmeve të Shtetit Islamik – Shoku im dhe unë po bisedonim në autobus ndërsa niseshim për në punë. Papritur gjithçka rreth nesh shpërtheu teksa kalonim nëpër lagjen shiite Hazara në Kabulin Perëndimor. Ne u gjendëm në mes të një masakre. Gjegjesisht, pasi talebanët morën kontrollin, siguria për të gjithë ne u përkeqësua dhe autobusi ynë u bombardua nga militantët e IS-it në atë moment. Më vonë mësuam se në atë ngjarje u vranë shumë njerëz. Unë jam plagosur në këmbë dhe në gjoks, ndërsa shoku im në këmbën e djathtë. Kur shpërtheu bomba, gjithçka ndryshoi për mua. Edhe pse gjërat ishin të vështira pasi talebanët morën jetën time, unë vazhdova punën time dhe isha i vendosur të jetoja me guxim. Tani, pas sulmit, jetoj në frikë të vazhdueshme. Dhimbja nga lëndimet e mia ishte torturose. Kam kaluar pesë operacione dhe nuk mund të shkoj në banjë apo të vishem pa ndihmë. Por edhe plagët psikologjike janë të thella. Më duhet të kaloj aty ku shpërtheu bomba për të shkuar te terminet mjekësore dhe sa herë që ndiej automjetin të dridhet, ndjej nxehtësinë e shpërthimit dhe zhurmën e njerëzve që bërtasin. Këto janë imazhet që më përsëriten para syve, edhe kur përpiqem të fle.

Sakina nga Kandahari, e vejë – Jeta nuk ka qenë e lehtë për një kohë të gjatë. Kam humbur burrin tim në një sulm ajror pesë vjet më parë, dhe para se taliban të merrte pushtetin, unë punoja duke shitur ushqime në rrugë për të mbajtur fëmijët e mi. Tani nuk më lënë të punoj Talibanët më dhanë

mua dhe vejushat e tjera një kartë për të kërkuar një qese me grurë, tre litra vaj gatimi dhe 1000 afgane afgane [9 £] çdo tre muaj, por kjo nuk mjafton për të mbajtur familjen tonë. Unë jetoj me tre të veja të tjera dhe fëmijët e tyre, por qiraja jonë është 40,000 afganë afganë në muaj dhe ne nuk mund ta paguajmë. Unë jam i shqetësuar se do të vdesim nga uria nëse nuk mund të punojmë.

Merjam, ish police, lokacion i mbrojtur – Derisa talebanët morën pushtetin, unë punova si polic. Burri më vdiq, por dy vajzat e mia munda t'i mbaja nga rroga e policisë, domethënë munda t'u jepja gjithçka që duhej. Tani unë jam pa punë dhe talebanët po gjuajnë gra që kanë punuar në shërbimet e sigurisë. Kam ende frikë se do të më gjejnë. Gjithë ditën rri në rrugë nën burkë që të mos më njohë njeri dhe të më tradhetojë. Nuk mund ta njoh në çfarë jam kthyer. Një ditë, dy djem më hodhën monedha dhe njëri prej tyre tha se isha prostitutë. Shkova në shtëpi me para sa për të blerë dy bukë për fëmijët e mi dhe qava gjithë natën.

Max Lika, 14 vjeç, lokacion i mbrojtur – Kur më thanë se nuk më lejonin të shkoja në shkollë, isha në depresion dhe nuk kisha asnjë motiv për të punuar dhe studiuar në shtëpi. Por unë vazhdova t'i thosha vetes se duhej të vazhdoja të shkoja në kolegji për një të ardhme më të mirë dhe për të realizuar ëndrrat e mia. Më duhet të gjej mënyra për të vazhduar mësimin, pavarësisht nga ndalimi i vajzave për të shkuar në shkollë. Kështu që tani, unë studioj anglisht në shtëpi çdo ditë që të mund të aplikoj për një bursë dhe ndoshta një ditë të studioj shkenca kompjuterike jashtë vendit. Unë jam ende duke u përpjekur për të arritur diçka për veten time.

Samira, 18 vjeç, lokacion i mbrojtur

– Unë duhet të jem në klasën e 12-të, por nuk më lënë të shkoj në shkollë. Kështu që pasi talibanët morën pushtetin, vendosa ta kthej sfidën në një mundësi, kështu që tani blej lëndë të para si rruaza dhe pëlthurë nga tregu dhe ua shes ato grave që bëjnë veshje tradicionale në shtëpitë e tyre. Kam bërë disa para dhe tani dua ta përdor këtë për të hapur fabrikën time nëse situata përmirësohet. Jam krenare që tani mund të ndihmoj dhe mbështes familjen time.

Katera, skulptore nga Herati, rreth jetës kulturore – Kam kaluar më shumë se gjysmën e jetës sime duke punuar si artiste, duke bërë gdhendje dhe dizajne tradicionale në dru. Unë isha e vetmja femër gdhendës në rajonin tim dhe kam krijuar mbi 1000 vepra arti. Që kur talebanët erdhën në pushtet, të bësh art është një biznes i rrezikshëm. Të jesh grua dhe artiste është edhe më e rrezikshme. Talibanët thanë se mund të vazhdoj me gdhendjet

e mia, por e di që është e pamundur. Unë vetëcensuroj sepse nuk ndihem i sigurt. Dikur gdhendja fytyra dhe figura, por tani kryesisht shtyp vargje nga Kurani i Shenjtë në dru. Më duhet të gjej një mënyrë tjetër për të mbijetuar dhe për të harruar artin. Dikur kaloja çdo ditë në studion time, por tani kthehem në të çdo muaj ose dy për të pastruar gdhendjet dhe veglat e mia. Unë kam nxjerrë në ankand shumicën e pajisjeve të mia dhe miqtë e mi më këshillojnë të largohem nga Afganistani. Klientët e mi iranianë më thonë të shkoj në Iran, ku puna ime do të vlerësohet. Por unë u them atyre se do të qëndroj në Afganistan, sepse një ditë gjërat mund të ndryshojnë.

Bahra nga Herati, klubi i lexuesve

– Në momentet më të errëta, edhe kur nuk ka shpresë, përpiqemi të ecim në një rrugë që nuk mbyllet kurrë, dhe ajo është rruga e librave. Vij nga një familje poetësh dhe shkrimtarësh dhe kam kryer studimet master. Pas dy muajsh të sundimit taleban në Herat, unë dhe katër shoqet e tjera të mia vendosëm të formojmë një klub leximi. Libri i parë që zgjodhëm ishte një përkthim persisht i Kllounit, një roman i vitit 1963 nga shkrimtari gjerman Heinrich Ball. Fillimisht ne i mbanim të fshehta

mbledhjet, por shpejt dëgjuan të tjerët se çfarë po bënim. Tani kemi mbi 40 anëtarë nga të gjitha sferat e jetës dhe kemi diskutime në Telegram. Disa prej nesh përpiqen të takohen çdo dy javë për të diskutuar dhe kritikuar letërsinë botërore. Ne zgjedhim libra që janë në dispozicion për ne në Afganistan, libra që thonë gjithashtu diçka më gjerësisht për botën dhe për vështirësitë e grave gjatë historisë, domethënë atë që ato gra kanë bërë për t'i bërë ato ditë të vështira historike të përballeshme. Ne lexojmë gjithashtu libra të shkruar

nga njerëz që i mbijetuan Luftës së Dytë Botërore, sepse ne të gjithë mund të identifikohemi me ata të mbijetuar. Është një luftë për të mbajtur gjallë shpirtin e grave të Heratit. Këto mbledhje të klubit të leximit u bënë streha jonë.

Mr. Biljana Popovska (përshtatur nga: <https://amp-theguardian-com.cdn.ampproject.org/c/s/amp.theguardian.com/global-development/2022/aug/14/life-for-afghan-women-one-year-after-the-taliban-took-power>)

Krismat në Prilep janë sinonim i kryengritjes

11 tetori është një ditë e ndritur në historinë moderne të Maqedonisë, një ditë që fatalisht është e lidhur me Prilepin, kur maqedonasit me të shtënat partizane treguan se do të luftojnë për lirinë dhe vendin e tyre. Dhe ata luftuan. Për ngjarjet që ndodhën atë ditë në Prilep, ka shumë shënime, disa prej tyre janë mbledhur në librin “Gjuajtja fituese - 71 vjet nga e nesërmja” të autores Elizabeta Mitreska. Një nga ato shënime që pasqyron gjithë situatën është procesverbali i dramaturgut nga Prilepi Kole Çashule, i cili ka shkruar se “vdekjen e kemi parë si shpërblim”. Çashule, i vuri re ngjarjet e atyre ditëve: “Kemi ditë që përgatitemi për aksionin. Të gjitha. I shtrënguam revolet në duar, kur arritëm tek ata, duke shpresuar se do të ishim ne dhe me atë revole se do të shënonim kryengritjen, numëruam pa pushim plumbat e panumërt dhe pamë para syve se si secili prej tyre. rrëzuam, jo një, por qindra armiq, dhe ata që kishin bomba, ne i shihnim si diçka më të lartë dhe i trajtonim me zili. Aksioni ka ardhur. Ne prisim ata që nuk ia dolën. U shtrimë të struktur në shkëmbinj dhe heshtëm. Fjalët do të na ndajnë nga ajo që kemi menduar, menduar. Nuk është e vështirë të merret me mend se çfarë mendojnë dhe mendojnë nëntëmbëdhjetë vjeçarët e

Përkujtimi i denjë, përkujtimi i 11 tetorit 1941 dhe ngjarjeve që ndodhën atë ditë në Prilep është detyra jonë. Edhe pas 81 vitesh, këta dhe brezat e ardhshëm që do të vijnë, kanë për detyrë ta kujtojnë dhe ta çmojnë këtë festë

ndritur që kanë dalë kundër botës. Më në fund, selia njoftoi shpërndarjen. Ne shkuam në aksion, pjesa më e madhe mbetën... Mund të kishim humbur, jo të ktheheshim nga ai largim, por kush e mendoi këtë. Nuk do të jetë ekzagjerim nëse them se në ato momente e shihnim vdekjen si një shpërblim...”. Heroi kombëtar Vera Aceva, e cila atë mbrëmje ishte me Gjore Dameski, shënon - “Tanët ia dolën”. “Papritmas - një shpërthim i fortë.” Një bombë. Nje me shume. Shikoj orën - është saktësisht 22:00 dhe 2 minuta. U krye, fillo! Nëna e Gjoretës vrapoi nga dhoma tjetër. Më të qetë, fëmijë, më të qetë. Ju bërtisni shumë. Gjore mori nënën e tij, e kthen nëpër dhomë, e puth dhe i thotë - Mami po dëgjon? A i dëgjoni të shtënat? Këta janë partizanët tanë. Kryengritja filloi në Maqedoni. - Zoti të bekoftë, bir!

Zoti ju bekoftë! Ndoshta nuk do të jetë fundi si linden. Oh, këta ofkama nuk do t'ju mundin? Lërimi zjarrin t'i djegë! – bërtet teta Stevka... Zemra po më rreh fort. Mendoj se do të më kërcejë nga gjoksi nga gëzimi. i them Gjores. Edhe unë, u përgjigj ai. Ishte ora një e mëngjesit. Të shtënat nuk u ndalën. Papritur filloi një gumëzhimë. Në dhomë hyri sërish halla Stevka. Fëmijë, nga poshtë, nga furra, po vijnë kamionë dhe një ushtri “derdhet” në rrugicë - na thotë ai. Ata bllokuan qytetin - dhe ne u përgjigjëm..... Deri të nesërmen në mëngjes, më 12 tetor, qyteti u mbërthye si në vikë nga ushtria fashiste. Përpara secilës portë, ushtarët ishin rreshtuar dhe qëndronin thuajse krah për krah me pushkët e tyre në piste. Ekipe, të përbëra nga policia, agjentët, ushtria, të cilat do të kontrollojnë çdo shtëpi të qytetit...” – u shpreh heroji kombëtar Vera Aceva. Prilepi, më 12 tetor 1941, u bë nën një bllokadë të paparë ushtarako-policore. Viktimat e para ishin qytetarët që dolën nga shtëpitë e tyre dhe ata që do të arrestoheshin. Gati një mijë u arrestuan, por shpirti nuk u thye. Dëshira për liri, për vendin e vet ishte e madhe. Lufta u ndez me kalimin e viteve dhe u soll liria, u krijua shteti maqedonas, të cilin duhet ta mbajmë si bebëza e syrit.

Karolina Micevska
Zoran Vasilevski

Krsto Hegedushiq Duke e riparuar botën e cënuar

Krsto Hegedushiq lindi më 26 nëntor 1901. në Petrinjë. Toj është një nga piktorët kroatë më të rëndësishëm të shekullit të njëzetë dhe themeluesi dhe krijuesi i shkollës jugosllave të artit naiv me famë botërore. Në vitin 1920 studioi në Shkollën e Mesme të përkohshme të Arteve dhe Artizanatit (Akademia e sotme e Arteve të Bukura) në Zagreb. Në këtë periudhë ai pikturoi "idhullin" e parë për Podravinën. Ai studioi me Vladimir Beçiqin dhe një kurs grafik me Tomislav Krizman. Shkollimi i pasuroi njohuritë, por nuk ndikoi në stilin e tij artistik. Para Luftës së Dytë Botërore, ai jetoi në Paris, ku u frymëzua nga pikturat e piktorit flamand të Rilindjes Pieter Bruegel. Në vitin 1929 themeloi grupin legjendar "Zemja", së bashku me piktorët Tabakoviç, Postruzhnik dhe Junek. Veprat

e para të këtij grupi, dhe veçanërisht të Hegedusiç-it, në parim e hedhin poshtë konceptin "art për hir të artit". Kredo e tyre artistike do të shënohet nga Miroslav Krleža, duke shkruar parathënie për katalogët e ekspozitave të tyre. E asaj periudhe është edhe piktura "Përmytja", e cila është plot ngarkesë kritike dhe efekt shkatërrues. Motivet Podravka të bëra në vitin 1933. janë një korrelacion vizual i mitit letrar të fshatit të Miroslav Krležhës në artikujt që botoi në revistën letrare "Danas". Në Zagreb, nga fundi i vitit 1928 Ai ishte i preokupuar me idenë e një grupi të pavarur artistik "Zemlja", sekretar i të cilit ishte që nga formimi i tij në shkurt të vitit 1929. deri në ndalimin e policisë në vitin 1935. Herë pas here ai jetonte në Hlebine, ku në vitin 1930 filloi t'i mësonte fshatarët të pikturonin dhe kështu themeloi

shkollën e pikturës "Hlebinska", dhe tashmë në vitin 1931, duke ekspozuar veprat e tyre në ekspozitën në Zagreb, promovoi artin naiv kroat. Në vitin 1932 themeloi një grup pikturë punëtorësh si pjesë e Sindikatës së Punëtorëve të Ndërtimit në Zagreb. Nga viti 1929 deri në 1939 bashkëpunon me revista të majta (ka qenë bashkëredaktor i „Savremene svečju 1933“ dhe anëtar i redaksisë së "Pечат" në vitin 1939). Arrestohet për pikëpamjet e tij socialiste (1931 në Koprivnicë, 1932 në Zagreb) dhe më 1941 u dërgua në kampin e Gospiqit, prej ku falë miqve të tij, veçanërisht peshkopit Stepinac, u kthye në policinë ustashane në Zagreb, ku u caktua në arrest shtëpiak dhe u strehua në sanatoriumin "G. Vranesic". Në vitin 1944 qëndron në Marija Bistrica për të pikturuar shenjtëroren e kishës atje e

cila përdorej për pelegrinazh. Pas luftës, Hegedushiq u emërua profesor ordinar në Akademinë e Arteve të Bukura dhe në vitin 1950 mori titullin mjeshtër piktor dhe u bë drejtues i një punishteje mjeshtërore. Nga viti 1971 deri në 1973 punoi në ciklin e madh të pikturave murale në shtëpinë përkujtimore në Tjentište. Skenat ishin plot motive tragjike dhe të rënda. Me këtë ai dëshmoi se nuk është vetëm piktor i skenave idilike "rustike" të Podravinës, por edhe një autor që shpreh rebelimin ndaj së keqes. Në vendlindjen e tij Petrinja, që nga viti 1987 ka një galeri të quajtur për nder të tij. Krsto Hegedushiq ka ndërthurur një stil specifik. Përveç mbështetjes në pikturën e Rilindjes, veçanërisht në zhanrin e skenave, ai ndërton edhe pikturën e piktorëve "alternativë" si Henri Rousseau-Tsarinicot. Ai pikturonte me bojëra vaji në xhami, në mënyrë që të merrte shkëlqim dhe intensitet të ngjyrës. Poetika e tij është një lloj kthimi në natyrë dhe harmonia midis ekzistencës njerëzore me natyrën dhe në natyrë. Ai është themeluesi, frymëzuesi dhe themeli i shkollës së ardhshme kroate të pikturës naive, e cila do të përjetojë famë botërore dhe që do të shënohet në botime të shumta në letërsinë botërore të artit figurativ. Përgjigja më e madhe ndaj thirrjes për solidaritet për tërmetin në Shkup, siç pritej, vjen nga artistët jugosllavë. Një

numër i madh artistësh nga e gjithë Jugosllavia dhuruan veprat e tyre. Por si do të reagojë udhëheqja shtetërore e Jugosllavisë komuniste ndaj idesë së artit bashkëkohor? Shumë kujtojnë një fjalim të Titos kundër artit abstrakt nga fillimi i viteve gjashtëdhjetë të shekullit të XX. Vetëm pak ditë pas hapjes së godinës së MSU-së, në vitin 1971, Tito dërgoi një letër që duhet të "ndërpritet" me tendencat liberale, reaksionare, ultra të majta, si dhe me "valën e zezë" në art. Mirëpo, pas vizitës së Titos, i

shoqëruar nga Jovanka, në vitin 1972, dilemat zhduken. Titos i pëlqeu muzeu dhe u regjistrua në mesin e donatorëve. Dhurata për muzeun në Shkup është një pikturë e Krsto Hegedushiq, vaj në pëlhurë. Ai bëri një ekspozitë retrospektive në Shkup në vitin 1968. Më pas ai vetë dhuroi një nga veprat e tij të fundit.

Dhurata e Titos është një vepër në të cilën vihet re nota pesimiste e autorit. Titulli është "Pranvera në pleh", një imazh që e shohim shpesh kur bora shkrihet, duke përshkruar në mënyrë simbolike të vërtetën.

Hegedushiq është një artist i gjithanshëm dhe i besueshëm, i cili është i preokupuar me "riparimin" e botës së rrezikuar, veçanërisht përmes pikturës në të cilën ai kërkon të vërtetën, duke theksuar poetikën e tij artistike, objektivitetin dhe qartësinë e shprehjes, si dhe notën shoqërore (afër Goyas pikturë sociale, por në kundërshtim me realizmin socialist. Hegedushiq është i prirur drejt primitives dhe së thjeshtës, është kritik në dokumentimin e realitetit dhe këmbëngulës në luftën për pavarësinë e shprehjes artistike kombëtare, të cilën e ka arritur me krijimin e tij. Ai punoi në të gjitha teknikat (nga vizatimet deri te pikturat murale) dhe formatet, nga vinjetat dhe tempera të vogla në xham deri te kanavacat e mëdha, kryesisht kompozime figurative, skena zhanre me tematikë rurale dhe sociale, peizazhe dhe portrete. I inkurajuar në pikturën flamande dhe i angazhuar në realizmin e grupit Reality i Ri, ai adoptoi përvojat e ekspresionizmit, kubizmit, fauvizmit dhe surrelizmit, dhe më vonë në pikturën e artit pop dhe artin abstrakt. Hegedushiq vdiq më 7 prill 1975 në Zagreb.

„Apokalipsi sot“

Aspekti surrealist i luftës

“**A**pokalipsi sot” është një film që njihet jo vetëm për statusin e tij si një film kulti luftarak, por edhe për historinë e diskutueshme të prodhimit të tij. Një seri fatkeqësish ndodhën gjatë xhirimeve të filmit, të tilla si tajfunet që shkatërronin skenën, aktorët pësuan sulm në zemër dhe një buxhet i madh në shpinën e Coppola. Xhirimet zhvillohet në një vend vetë-sfidues, në xhunglat dhe shkretëtirat e Filipineve, duke përdorur helikopterë dhe eksplozivë të vërtetë. Megjithatë, duke marrë parasysh të gjitha këto, Coppola arrin të krijojë një film autentik, surreal për Vietnamin, një film që mund të konsiderohet me siguri si një kryevepër.

Fillimi i filmit është relativisht me këmbë në tokë, vetëm për të parë një lulëzim të vërtetë të surrealizmit më vonë. Në fillim, kapiteni Willard (Martin Sheen) urdhërohet të vrasë kolonelin Walter Kurtz (Marlon Brando). Ndërsa udhëtimi i tij shpalolet me ushtarët në barkë poshtë lumit që të çon në Kamboxhia të Kolonel Kurtz, filmi kthehet në një ëndërr psikedeliqe surreale, duke pasqyruar tmerret e luftës dhe efektin e tyre brutal në gjendjen mendore të

ushtarëve. Disa elementë kryesorë surrealistë janë të pranishëm në film, duke përkrahur vizionin surreal të Coppola-s për jetën dhe luftën:

Lojë me ngjyra dhe hije

Në filmin “Apokalipsi sot” ka lojë të vazhdueshme me ngjyrat dhe hijet. Veçanërisht bien në sy granatat tymuese, të cilat janë me ngjyra të ndryshme. Coppola i përdor vazhdimisht këto lojëra me ngjyra dhe hije për të thyer monotoninë dhe për të dhënë një atmosferë të një lloj cirku, që ndër të tjera zhvillohet në fushën e betejës, ndërsa në këtë film rregullat janë të zhvendosura. E parëndësishmja bëhet e rëndësishme dhe e rëndësishmja e parëndësishme. Kjo reflektohet më së shumti në veprimet e kapitenit Kurtz, i cili është një muzë e vërtetë surrealistë, si dhe në sjelljen feminare të surferit Lance, i cili kur shoku i tij vritet qan për qenushin e tij të humbur, plotësisht i pavetëdijshëm për situatën në të cilën ndodhet. . Në fillim të filmit, skena është vendosur në dritën e ditës. Coppola përdor të verdha, jeshile dhe portokalli të gjalla për të krijuar imazhe fantazmagorike, dhe ndërsa dielli perëndon, pjesët bëhen blu të errëta

dhe të zeza me tone të verdhë të artë, derisa Willard takohet me kolonelin Kurtz, i cili tashmë është rritur në një lloj hyjni për banorët atje, pikturoi me ngjyrat e muzgut, të cilat kontribuojnë në ndërtimin e një atmosfere misterioze filozofike rreth karakterit të tij tashmë poetik.

Rrugëtim në kohë dhe vetëdije

Në mes të pyllit tropikal, Willard dhe ekipi i tij hasin në një plantacion francez. Këtu jeton një familje francezësh, në izolim të plotë, duke injoruar kaosin që i rrethon. Ushtarët janë të mirëpritur dhe marrin pjesë në një darkë të përbashkët me familjen franceze. Gjatë darkës, ata mësojnë se familja refuzon me kokëfortësi të zhvendoset sepse ajo ka qenë gjithmonë shtëpia e tyre dhe paralajmërojnë Willard se amerikanët po luftojnë për Asgjën më të madhe në histor. Përmes këtij plantacioni francez, Coppola na kthen në kohën e sundimit kolonial francez mbi Vietnamin. Një tjetër udhëtim i madh në kohë ndodh kur Willard më në fund gjen kapitenin Kurtz, pastaj kur ndeshet me njerëz primitivë - vendas që qëndrojnë drejt në breg përpara rrënojave të një tempulli

të lashtë, mes palmave dhe trupave të vdekur të varur kudo. Këta janë "fëmijët" e kolonel Kurtz, i cili ka arritur të vendoset si hyjni i tyre, dhe ata e mbrojnë dhe adhurojnë atë. I befashuar nga ajo që sheh, Willard përsëri bindet për çmendurinë e kolonelit dhe arsyet e palogjikshme për të cilat ai u dërgua për ta vlarë. Koloneli Kurtz luan me fjalët si një fëmijë i vogël, flet si poet, mendon si një i urtë i lashtë dhe vazhdimisht shoqërohet me fëmijët e vendasve, sepse siç thotë ai, në shoqërinë e tyre harron se kush është. Ai vendos të mos jetë as ushtar, as vrasës, i shpëton vetëdijes së tij duke udhëtuar në parajsën e primitives, njëherësh të vjetër dhe të re për të, një rilindje në pafajësinë e mendimit primordial. Tempulli i rënuar në Kamboxhia është shtëpia e tij e re dhe vendasit fëmijët e tij të rinj.

Depërtim në misteret e okultizmit

Kur Willard vret kolonelin Kurtz me sëpatë, sakrifica e demit nga vendasit bëhet paralelisht. Në botën okulte pagane demi flijues simbolizon fajin e fisit dhe vrasja e tij është vrasja e fisit dhe paralajmërimi i një fillimi të ri. Duke i vendosur këto vrasje paralelisht, Coppola lë të kuptohet se edhe vrasja e kolonel Kurtz-it është një lloj sakrifice, të cilën Willard duhet ta kryejë për të çliruar veten nga fajin, nga pjesa më e errët e personalitetit të tij. Vrasja është e përgjakshme dhe brutale, si çdo sakrificë, dhe Willard deklaron menjëherë më parë se vetë Kurtz dhe madje edhe xhungla duan Kurtz të vdekur, duke treguar nevojën për ta vlarë më në fund dhe për të vazhduar

jetën e tij. Para se ta vriste, ai del nga lumi, një skenë që simbolizon momentin e fillimit të ritualit. Është sikur po lante tmerret e luftës që i janë ngulur në çdo pore të ekzistencës së tij dhe sikur me çdo goditje ndaj kolonelit Kurtz po shkatërrojnë një grilë të armaturës në të cilën ndodhet. Kurtz vdes, po ashtu edhe demi, dhe tani që mbreti i vendasve është rrëzuar, Willard mbetet ta pasojë atë dhe të jetë babai i ri i vendasve, të cilët e pranojnë atë si të tillë. Ai e refuzon atë rol dhe kthehet në barkë nga ka ardhur dhe përfundon rrethin e udhëtimit. Thesari i fshehur, ajo që mbart me vete është e vërteta për kolonelin Kurtz, sekretin e madh, historia për të, të cilën ai na e përcjell dhe nëpërmjet saj në fakt e ringjall. Historia është fundi i ritualit, në të cilin ne vetë jemi pjesëmarrës. Dhe jo rastësisht filmi nis me këngën "The end" (The end) nga Jim Morrison (The Doors). Realizmi, sipas Coppola, nuk mund ta përshkruajë luftën realisht. Gjatë luftës,

tek ushtarët ka shkelje të vetëdijes për realitetin. Ata nuk janë më të njëjtët. Ka rregulla të reja në kohë dhe hapësirë, këto janë rregullat e luftës. Vdekja që fshihet në çdo hap ndryshon perceptimin e ushtarëve. Ata nuk kanë kohë për frikë dhe ndjenja të ngjashme, ata veprojnë automatikisht. Dhe më vonë në kujtimet e fushës së betejës, lufta u shfaqet para syve si diçka joreale, si diçka jo karakteristike për ta, si film, si tmerr... Është fjala tmerr që është fjala e fundit e thënë nga Koloneli Kurtz para se të vdiste. Në këtë film, Coppola përdor me mjeshtëri mjetet e surrelizmit për të treguar të gjitha palogjikshmëritë dhe absurditetet e luftës në Vietnam në një dritë të re kur përshkruan tmerret e luftës. Kjo është arsyeja pse ky film ndryshon nga filmat e tjerë për Vietnamin dhe konsiderohet një kryevepër që zgjeron kufijtë e artit filmik.

Kristina Trajanovska

Regjia: Francis Ford Coppola

Rolet: Marlon Brando, Robert Duvall, Martin Sheen, Frederic Forrest, Albert Hall, Sam Bottoms, Larry Fishburne, Dennis Hopper

Skenari: Johan Milius, Francis Ford Coppola

Narracioni: Michael Herr

Prodhimi: Francis Ford Coppola

Kinematografia: Vittorio Storaro

Muzika: Carmine Coppola, Francis Ford Coppola
Montazhi: Richard Marks, Walter Murch, Gerald B. Greenberg, Lisa Fruchtman

Viti: 1979

Vendi: SHBA

Kohëzgjatja: 147 minuta

„Parajsa e Bardhë” - vend

Në Komunën e Gjevgjelisë, në rajonin e Bojmisë, gjendet fshati Miravci, i cili shtrihet në anën e djathtë të lumit Vardar, në Luginën Gjevgjeli-Vallandovë. Fshati është i rrafshët, ndodhet në një lartësi prej 110 metrash. Gjendet pikërisht pranë rrugës së vjetër Demir Kapi - Gjevgjeli, ku sot është ndërtuar pjesa e re e autostradës ndërkombëtare “Aleksandri i Madh” Demir Kapi - Smokvicë. Nga qyteti i Gjevgjelisë fshati është 21 kilometra larg. Pranë fshatit Miravci ndodhet liqeni artificial i Miravcit, në rrugën për në fshatin Petrovë dhe Gabrovë. Liqeni bën pjesë në grupin e rezervuarëve të ndërtuar.

Në kodrat mbi Miravc, të cilat janë pjesë e ultësirës lindore të masivit malor të Kozhuvit, gjendet vendi piknik “Parajsa e Bardhë”, i cili kadastralisht ndodhet në fshatin fqinj Petrovë.

Vendi ndodhet në pjesën e kanionit të Stara Rekës, i quajtur kështu sepse pavarësisht se sa nxehtë është gjatë verës, ai rrallë thahet ndryshe nga lumenjtë e tjerë malorë që thahen kur bie vapa.

Lumi ka formuar pellgje natyrore përmes shkëmbinjve që janë të mbushur me ujë të pastër dhe janë një mundësi ideale për t’u freskuar. Këto pishina ndodhen midis shkëmbinjve gëlqerorë të bardhë. Nuk ka hapësira të gjera plazhesh me rërë, megjithatë, ka

shumë shkëmbinj përreth që mund të shërbejnë si një vend ideal për të shijuar diellin.

„Parajsa e Bardhë” është një vend i famshëm për të rinjtë për festa të mira, një vend i preferuar për aventurierët, alpinistët, çiklistët dhe muzikantët, dhe për të gjithë ata që e preferojnë kampingun, ky vend është i mrekullueshëm për të qëndruar në natyrë.

„Parajsa e Bardhë” është një vend i njohur piknik për gjevgjelianët, por është mirë që këtë bukuri ta ndajmë me të tjerët. Vendi ofron gjithashtu një mundësi të paharrueshme për të notuar në pishina natyrore, të krijuara nga rrjedha e lumit midis shkëmbinjve, në ajrin e pastër malor.

Kristina Ilievska

pikniku me pishina natyrale

